

rada, si bé cal reconèixer però que el Partit estructurava un programa molt progressista en aquest camp econòmic i financer pel moment històric en què es pronunciava.

La unificació tributària era imprescindible per a portar a terme una reforma fiscal basada en la imposició sobre la renda i la riquesa i no sobre el consum. És a dir, basada en els impostos directes i no en els indirectes. L'eix frontal d'aquesta reforma fiscal hauria de ser l'impost progressiu sobre la renda, que Jaume Carner va intentar infortunadament d'introduir en el sistema fiscal espanyol quan va ser ministre de Finances. És sabut que aquest tribut és la peça clau del sistema d'imposició modern i que, fallida l'experiència republicana, no s'implantaria a l'Estat espanyol, com un impost a compte, fins a inicis dels anys seixanta, i com impost general fins a la darrera reforma fiscal.

Paral·lelament a la implantació de l'impost progressiu sobre la renda, el programa econòmic d'Esquerra Republicana propugnava la supressió dels tributs sobre salaris, sobre béns de consum indispensable, i la major imposició sobre les herències (drets reials) i capitals improductius.

El programa tributari es completava amb el foment de l'activitat industrial a base de limitar els drets dels propietaris immobiliaris frenant els increments de lloguers (7).

Juntament a aquest programa de reformes immediates, el Partit donava gran rellevància al tema de l'organització cooperativista en el marc de la política econòmica general. Esquerra Republicana definia l'existència de diverses formes de cooperació: "Lligada a aquests punts, és de singular importància la perfecta organització cooperativista".

"No és possible definir amb una sola fórmula les diverses formes de Cooperació, puix si bé totes tenen de comú combatre l'explotació de l'home per l'home, llurs objectius immediats i llur finalitat econòmica són molt diferents" (8). I les classificava en els tres grups següents: Cooperatives de producció autònomes, cooperatives agrícoles i cooperatives de consum o distribució.

1.- Cooperatives de producció autònomes, l'objectiu de les quals consistia en la supressió de l'explotació a nivell d'empresa, mitjançant l'anul·lació de la propietat privada dels mitjans de producció, i per tant, de la figura del burgès:

"Primer.- Cooperatives de producció autònomes, la finalitat de les quals és de posar en mans dels productors assalariats l'utillatge i el capital indispensable; suprimint l'empresari, o, com correntment es diu, el burgès. En aquesta secció, hi va compresa l'explotació col·lectiva de la terra pels pagesos." (9).

2.- Cooperatives agrícoles, la finalitat de les quals es centrava al voltant de la supressió de l'explotació dels obrers agrícoles, mitjançant el cultiu col·lectiu de la terra pels camperols:

"Segon: Cooperatives Agrícoles, l'objectiu de les quals és de deslliurar els agricultors, sobre tot els pe tits, sobre tot els petits, de l'explotació de què se'ls fa víctimes, tant en la compra de primeres matèries (adobs, maquinària, etc.), com en la elaboració i venda de productes (llet, formatges, vi, grans, etc.)" (10).

3.- Cooperatives de consum o de distribució, en les quals es fixaven els seus objectius de la manera següent:

"Tercer.- Cooperatives de Consum o de distribució,

que es proposen posar en mans dels consumidors organitzats en cooperatives, els mitjans de producció, distribució i canvi de la riquesa, realitzant d'una manera indirecta, més constant i segura; l'expropiació del capital privat, que converteixen en col·lectiu". (11).

A partir d'aquesta descripció dels distints tipus de cooperatives, Esquerra Republicana posava les bases del moviment cooperativista a Catalunya. Aquestes eren: a) "Tenint en compte que en el nostra país la Cooperació, en les seves diferents formes, encara que coneguda, porta una vida migrada comparada amb la dels altres pobles civilitzats;" (12). b) "que aquest retard és degut principalment a la manca de cultura general i cultura social;" (13). c) "que l'Estat, en lloc d'encoratjar la transformació pacífica de l'economia social, la destorba sovint amb disposicions absurdes i persecucions fiscals;" (14). d) "Que no és possible enquadrar el moviment cooperatiu, la finalitat del qual és suprimir el lucre, en codis creats per a regular la vida d'entitats l'objectiu de les quals és precisament la consecució de beneficis, (...)" (15). Aleshores, Esquerra Republicana fixava unes bases per a impulsar el moviment cooperativista:

"Primer. Com s'ha fet en molts altres països ha d'establir-se l'ensenyament de la Cooperació, tant en les escoles elementals com en les superiors i Facultats, fomentant la creació de cooperatives escolars".

"Segon: Ha de promulgar-se con Codi Cooperatiu per a regular la vida de les cooperatives, partint de la base d'una intervenció mínima de l'Estat".

"Tercer: Les Cooperatives de Treball, no solament han d'ésser fomentades, sinó que han de tenir preferència en tots els concursos per a l'execució de treballs públics,

finançant-les les corporacions interessades, en cas necessari".

"Quart: La Cooperació Agrícola, serà fomentada facilitant l'Estat una part del capital necessari, a interès reduït i per llarg termini, així com el personal tècnic indispensable per al funcionament de les indústries rurals, quan sigui necessari".

"Cinquè: Tenint en compte els resultats econòmics obtinguts on s'ha assajat la cooperativització de molts serveis públics i indústries facilitant articles de primera necessitat (llum, aigua, pa, etc.), gairebé sempre superiors a la municipalització directa, els municipis procuraran establir convenis amb els consumidors organitzats cooperativament, facilitant una part del capital necessari, amb dret a una fiscalització, però quedant l'administració d'aquestes cooperativitzades completament independent". (16).

A l'article 8 de la "Ponència sobre Reglament del Partit (17), presentada a la Conferència d'Esquerres, es tractava de la necessitat que els militants d'Esquerra Republicana pertanyessin a una cooperativa: "Art. 8.- El Partit recomanarà als seus militants treballadors que pertanyin al Sindicat obrer de llur professió d'idees més afins a les del Partit. També hauran de pertànyer a la Cooperativa de la localitat on n'hi hagi". En l'Estatut del Partit, aprovat en el primer Congrés Nacional ordinari d'Esquerra Republicana, no es recollia aquest principi.

Per acabar el tema del cooperativisme, cal remarcar que en la cinquena sessió del segon Congrés Nacional ordinari -del dia 25 de juny de 1933-, fou llegida la comunicació següent del Congrés de Cooperatives de Catalunya: "El Congrés de Cooperatives de Catalunya, reunit en aque

ta ciutat, amb l'assistència de més de dos-cents delegats, representant trenta-cinc mil famílies, us envia la més cordial salutació i espera que l'Esquerra Republicana de Catalunya, fent honor al seu programa, defensarà en totes les ocasions els principis de la Cooperació, encarnació de la justícia social i de la pau entre els pobles". Signava el comunicat Josep Ferrer, president del Congrés de Cooperatives (18).

Notes al Capítol VI apartat 6.-

- (1) El programa econòmic d'Esquerra Republicana es trobava sistematitzat fonamentalment a la "Ponència sobre Economia i Finances. Cooperativisme", aprovada a la "Conferència d'Esquerrers"; "Ponència sobre Economia i Finances. Cooperativisme", publicada en el fullet "Ponències que han d'ésser objecte de deliberaci'o a la Conferència d'Esquerrers Catalanes". Aquesta estava signada per Jaume Cruanyes, A. Moles i Caubet, Joan Lluís Pujol i Font i Joan Ventosa i Roig.
- (2) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".
"El Poble" 4 juliol 1931.
- (3) "Ponència sobre Reglament del Partit", publicada en el fullet "Ponències que han d'ésser objecte de deliberació a la Conferència d'Esquerrers Catalanes".
- (4) L'estudi més complet -però fonamentalment descriptiu- sobre les finances de la Generalitat de Catalunya durant la Segona República és el de José Arias de Velasco: La Hacienda de la Generalidad (1931-1939). - Editorial Ariel.- Barcelona, 1977.
- (5) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".
"El Poble" 4 juliol 1931.
- (6) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".
"El Poble" 4 juliol 1931.

- (7) Per un coneixement del pensament econòmic d'alguns autors d'Esquerra Republicana, vegeu Francesc Artal, Emili Gasch, Carme Massana, Francesc Roca: El pensament econòmic català durant la República i la guerra (1931-1939).- Col.lecció estudis i documents, 28. Edicions 62.- Barcelona, 1977; sobre el pensament econòmic de Vicenç Bernades vegeu Vicenç Bernades: Perspectives econòmiques. El moment social a la República i a Catalunya. Pròleg de Carles Pi i Sunyer. Llibreria Catalònia.- Barcelona, 1935.
- (8) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".
"El Poble" 4 juliol 1931.
- (9) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".
"El Poble" 4 juliol 1931.
- (10) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".
"El Poble" 4 juliol 1931.
- (11) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".
"El Poble" 4 juliol 1931.
- (12) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".
"El Poble" 4 juliol 1931.
- (13) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".
"El Poble" 4 juliol 1931.
- (14) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".

"El Poble" 4 juliol 1931.

- (15) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".

"El Poble" 4 juliol 1931.

- (16) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Economia, Finances i Cooperativisme".

"El Poble" 4 juliol 1931.

- (17) "Ponència sobre Reglament del Partit", publicada en el fullet "Ponències que han d'ésser objecte de deliberació a la Conferència d'Esquerres Catalanes"

- (18) "La Ht" 28 juny 1933.

7. LA POLÍTICA D'ENSENYAMENT (1).

En el marc de la ponència sobre política d'ensenyament, Esquerra Republicana donava una gran importància als nivells d'educació i ensenyament al si d'una societat política en concret. Així afirmava: "La valoració quantitativa i qualitativa de la doctrina d'una organització política actual pot fer-se en bona part amb l'anàlisi de la seva concepció sobre l'educació dels homes en la multiplicat d'aspectes que ofereix quant al seu abast, subjecte, matèries, personal docent i orientació" (2).

Conseqüentment, Esquerra Republicana considerava l'ensenyament com un dret humà inalienable i independent de qualsevol condicionament social: "(...) Admetem com a certa la noció que considera l'home com a ésser de fins. I considerant específica i fonamental aquesta condició, estimem que per tal de possibilitar la màxima realització dels fins humans -individuals i socials-, és un deure de tota societat l'atendre al conreu o desenvolupament de les forces de cada individu. L'educació, així, és un dret individual humà amb independència absoluta de l'origen, sexe, edat i situació econòmica del subjecte" (3). A més, la ponència suposava també un deure social el correspondre a aquest dret abans esmentat, i plantejava que la societat ha d'atendre el desenvolupament del nivell de cultura de tots i cadascun dels ciutadans: "(...) i un deure de les Societats organitzades satisfer-lo per un sentit d'humanitat i com a mesura de salut pública (...)". A partir d'aquí argumentava que seria degut a l'increment de l'ensenyament, cultura i educació de cadascun dels individus de la societat, on tindria origen el major nivell cultural de

tota la societat en general: "(...) En una major educació o capacitació dels individus rau la capacitat col·lectiva de les societats polítiques per a un millorament successiu d'ordre moral, econòmic i de ciutadania". (5).

Esquerra Republicana donava a aquest deure social de l'educació i l'ensenyament una mateixa importància i supremacia que els altres drets humans, quan afirmava: "Pel compliment d'aquest deure social envers els individus, res no justificaria un atemptat a altres drets substantius de les persones com el de llibertat. Això reclama cada dia amb més exigència fonamentar l'obra educativa en el coneixement més precís de la naturalesa humana a la llum de la Biologia i de la Psicologia, i de l'ambient que regula en certa manera el funcionament dels organismes i en determina parcialment la seva idiosincràcia i el caràcter particular dels pobles". (6).

Tot seguit, s'assenyalava que el deure d'educar i a l'ensenyament havia de ser exercit conjuntament per la família, el municipi i l'Estat, però afirmant que aquest darrer era qui tenia la màxima obligació en aquest terreny: "L'educació ha d'ésser funció conjunta i ordenada de la família, del Municipi i de l'Estat, concentrant, però, en aquest la màxima autoritat per al compliment del deure i evitar negligències o desviacions en els estaments de sobirania menys extensa". (7).

De la declaració de drets promulgades per Esquerra Republicana, i sistematitzada a la "Ponència sobre Constitució general de l'Estat i Problema Català", s'han d'ementar dos principis que informaven i configuraven algunes de les característiques fonamentals del programa de política d'ensenyament del Partit. Es tracta del "Dret a

la lliure emissió i difusió del pensament per la paraula, l'escriptura, el cinema, la radiodifusió o qualsevol altre procediment sense subjecció a la censura prèvia" i del "Dret a l'ensenyament primari, gratuït i obligatori" (8).

A partir d'aquests principis generals, Esquerra Republicana formulava les següents bases sobre les quals s'havia de basar l'ensenyament i l'educació en el futur. Així, ho expressava: "Aquestes breus consideracions generals ens indueixen a formular les següents bases per a un posterior desenvolupament d'una ordenació per una obra que respongui a les exigències humanistes del nostre temps".

"a) L'educació és un dret de tots els homes".

"b) L'obra d'educació ha d'ajustar-se a les possibilitats biològiques dels subjectes en els naturals períodes de la infància, joventut i maduresa, i a les condicions de l'ambient".

"c) Essent, però, una, la personalitat humana, no hi haurà cap limitació d'ordre econòmic, ni social, per a gaudir dels beneficis de l'ensenyament primari, professional o superior. És necessària l'escola única per a respondre a un imperatiu humà, per a satisfacció d'un dret de justícia i per a fer més possible la selecció dels millors en ordre a les necessitats de la comunitat".

"d) Conseqüentment, l'ensenyament serà gratuït en tots els graus i obligatori el primari, i complementari d'iniciació professional fins als 14 i 18 anys respectivament."

"e) Per passar als altres graus d'ensenyament es determinaran les condicions d'aptitud dels aspirants".

"f) En totes les institucions docents es tindrà el major respecte a la consciència dels alumnes. El personal

tècnic serà laic".

"g) Correspon a l'Estat assegurar els mitjans mínims necessaris per a l'obra d'educació en extensió i intensitat, així com la formació del personal docent. Els altres estaments podran millorar-se segons iniciatives pròpies".

"h) El personal docent serà retribuït com els altres funcionaris tècnics".

"i) És urgentíssim, mitjançant recursos extraordinaris reduir a la insignificància la xifra paorosa d'analfabets en un període no superior a quinze anys". (9).

El programa de política d'ensenyament d'Esquerra Republicana recolzava en el principi que l'ensenyament era un dret humà inalienable i independent de qualsevol condicionament social. I consegüentment era un deure social el correspondre al dret d'ensenyament -la societat havia d'atendre al desenvolupament del nivell de cultura de tots els ciutadans-. Així, el deure d'educació i ensenyament havia de ser exercit conjuntament per la família, el municipi i l'Estat. Es remarcava també que un increment en el nivell d'ensenyament, cultura i educació de cadascun dels individus de la societat repercutia en un major nivell cultural de tota la societat. I, d'altra banda, s'assenyalava la importància dels nivells d'educació i ensenyament en el si de l'Estat.

Finalment, basant-se en aquests principis, Esquerra Republicana formulava els principis que havien de regir l'educació i ensenyament en el futur: l'educació com a dret de tots els homes; l'obra d'educació ajustada a les possibilitats biològiques dels subjectes i a les condicions d'ambient; cap limitació d'ordre econòmic ni social per gaudir dels beneficis de l'ensenyament primeri, professional o superior. Principi de l'escola única, ensen-

yament gratuït i obligatori (en els graus primari i complementari d'iniciació professional); determinar les condicions d'aptitud per l'ensenyament superior; respecte a la consciència dels alumnes. El personal tècnic serà laïc; l'Estat assegurarà els mitjans mínims per a l'obra de l'educació i per a la formació del personal docent; retribució del personal docent com els altres funcionaris tècnics; reducció total de la xifra d'analfabets, mitjançant recursos extraordinaris.

En discutir-se la Constitució de la República espanyola, Esquerra Republicana es va pronunciar fermament reafirmant el programa sobre política d'ensenyament del Partit. Així, en la sessió parlamentària de 10 d'octubre del 1931, continuà a les Corts Constituents la discussió de totalitat sobre els temes religió, família i ensenyament. Miquel Santaló un important discurs sobre ensenyament concretant-se en els articles 46, 47 i 48 del projecte de Constitució, és a dir, remarcava els principis generals que havien de regir les qüestions d'ensenyament a la República espanyola, defensats per Esquerra Republicana.

En primer terme, afirmà la deficient situació en què es trobaven les institucions d'ensenyament a l'Estat espanyol. Després passà a notar les causes d'aquesta lamentable situació de l'ensenyament en general: primera, la mala política educativa portada a terme per la Monarquia. Segon, l'acció conjunta portada a terme pels poders institucionals de la Monarquia i de els Ordes religiosos. Tercera: la política portada a terme per la plutocràcia, ja que aquesta creia que mentre hi hagués un 50 per cent d'analfabets a Espanya podria continuar tenint els privilegis que els Governos de la Monarquia els havia concedit.

Tot seguit, remarcà que existia una altra causa més

profunda, que no afectava solament l'ensenyament, sinó que es relacionava amb tots els problemes que plantejava el projecte constitucional. És a dir, existia una diversitat i no una unitat en les nacions i pobles que composaven l'Estat espanyol. I aquesta diversitat tenia que presidir l'organització general dels diversos aspectes regulats pel projecte constitucional i, com a conseqüència, el tema de l'ensenyament.

A continuació, fixà els principis que defensava Esquerra Republicana respecte a la política d'ensenyament projectada per la República. Afirmava els principis de l'ensenyament gratuït, obligatori i laic. A més, remarca-va que respecte aquests articles en que es definien principis fonamentals per l'educació, seria convenient establir en la Constitució el compromís de tot Govern de facilitar els medis econòmics necessaris per a realitzar l'obra de cultura de la República.

Antoni Sbert, en la sessió parlamentària de 20 d'octubre de 1931, portà terme la discussió del projecte constitucional referent a l'ensenyament primari i superior. En primer terme, va fixar com a competència i funció de l'Estat l'organització de l'ensenyament. Després reafirmà diversos principis d'Esquerra Republicana respecte a l'ensenyament: partidari de l'escola única, però, éssent aquesta una fita no realitzable en l'actualidad, defensava l'alternativa de l'escola unificada; principi de llibertat en la càtedra i llibertat en l'ensenyament, però contraris a la llibertat d'ensenyament; principi de l'autonomia universitària i de les Escoles superiors; el principi de la llibertat d'ensenyament és incompatible amb el principi de la llibertat de consciència; adhesió al govern de la República pels principis constitucionals que

defensava en el camp de l'ensenyament i renovació respecte als principis del règim polític anterior (10).

D'altra banda, en discutir-se el projecte d'Estatut de Catalunya a les Corts Constituents, Esquerra Republicana es va pronunciar reafirmant el programa sobre política d'ensenyament del Partit. Així, l'article segon de l'Estatut de Catalunya, referent a l'idioma, el text de Núria proclamava l'oficialitat del català. En canvi, el dictamen de la Comissió parlamentària, així com l'Estatut en 1932, es definia a favor de la cooficialitat del català i castellà. En la discussió de totalitat del Títol segon, i en la sessió de Corts del 30 de juny de 1932, Humbert Torres Torres remarcava la importància que l'idioma català no sofrís cap limitació en el camp de l'ensenyament o de l'ús oficial en el territori de Catalunya, amb l'única limitació que no es trobés en oposició amb els termes concrets de la Constitució (11).

A més, cal esmentar que la discussió de l'article setè de l'Estatut, referent a l'ensenyament, va ser de les més conflictives i crítiques. Esquerra Republicana va defensar amb força el programa sobre ensenyament del Partit, sintetitzat en el vot particular Lluhí-Xirau; i en estar aquesta minoria en desacord per com havia quedat la redacció de l'article setè, es va abstenir en la seva votació. Així, en la sessió de Corts del 20 de juliol de 1932, Miquel Santaló remarcà que l'apartat sobre ensenyament de l'Estatut de Núria era totalment compatible amb els articles 48, 49 i 50 de la Constitució republicana i, per tant, l'Estatut respectava tots els principis sobre ensenyament resenyats en el text constitucional. A més, apuntava que les normes del projecte d'Estatut de Catalunya en matèria d'ensenyament eren plenament constitucio

nals, perquè segons el repartiment de competències entre l'Estat central i les regions autònomes, regulat en els articles 14, 15 i 16 de la Constitució republicana, l'ensenyament corresponia a aquelles competències amb legislació exclusiva i execució directa per les regions autònomes. D'altra banda, Miquel Santaló remarcava que quan l'article 48 de la Constitució republicana afirmava: "El servicio de la cultura es atribución esencial del Estado, y lo prestará mediante instituciones educativas anlazadas por el sistema de escuela unificada", els termes "atribución esencial del Estado", no eren sinònims, en cap moment, d'atribució exclusiva de l'Estat, i remarcava conseqüentment que una de les maneres d'executar aquestes funcions era deixar-les com a competències pròpies de les regions autònoms.

En la sessió de Corts del 27 de juliol de 1932, Antoni Sbert defensà l'esmena presentada per la minoria catalana en el sentit d'adequar el text de l'Estatut de Núria en matèria d'ensenyament a la Constitució republicana, i remarcà que, segons l'article 16 de la Constitució, l'ensenyament era una de les competències que la seva legislació i execució total podien correspondre plenament a la regió autònoma. I a més, que l'article 48 afirmés que la cultura era atribució essencial de l'Estat volia dir que aquest tenia el deure d'organitzar l'ensenyament gratuït per a tots els ciutadans, i no significava que aquest ensenyament que l'Estat havia d'organitzar hagués de correspondre, en la seva legislació i execució directa, a un òrgan central d'aquest Estat. Antoni Sbert exposava la posició d'Esquerra Republicana, segons la qual el concepte d'Estat recollit en l'article 48 de la Constitució no era sinònim del Poder Central ni del Ministeri d'Instrucció

Pública, sinó que es corresponia amb el de societat política organitzada en els límits d'un territori determinat. D'aquesta manera, aquesta funció essencial de cultura no havia de ser legislada i executada per la superestructura central d'aquests poders, sinó que podia ésser competència d'una regió autònoma com veritablement ho permetia el text de l'article 48 de la Constitució, i es possibilitava totalment amb el de l'article 16 de la Constitució. Així, Antoni Sbert afirmava que la Generalitat de Catalunya, com a institució de govern de la Catalunya autònoma, podia exercir completament la competència de l'ensenyament, perquè la Constitució republicana la facultat per assumir en part els tres poders de l'Estat. A més, remarcava que la inclusió de l'ensenyament en l'Estatut d'autonomia de Catalunya era una peça clau per a determinar el grau d'autenticitat d'aquesta autonomia (12).

En el discurs de clausura del segon Congrés Nacional ordinari (24-25 de juny de 1933), Francesc Macià es referí a diversos aspectes de política cultural i, en concret, al problema cultural i escolar de Catalunya. Va dir: "I en un altre ordre d'idees, he de dir-vos, amics meus, que he sentit aquí que l'amic Frontera, d'Hospitalet, es queixava que els professors i mestres que els enviaven no sabien català; i es queixaven amb raó; però he de dir-vos que els pensaments generosos que vosaltres heu portat aquí tal com els sentiú, tal com jo els sento també com vosaltres (perquè crec que tot el que avui heu portat aquí, un dia o altre ho realitzarem), he de dir-vos, que no tot es pot fer amb aquesta senzilleza que sembla; que a vegades (i això és natural), generosament un creu que éssent una cosa generosa, una cosa justa, es pot portar immediatament a cap. Amics meus, per a poder donar la cultura que nosal-

tres volem que tinguin tots els fills de Catalunya, tots els infants de Catalunya, no és pas la dificultat més grossa els mitjans que es necessiten per a construir les escoles: el difícil és la formació dels mestres, és la formació del company del nen, d'aquell que ha de tenir no solament els coneixements (molts més coneixements que els professors, que els mestres del sistema pedagògic antic), sinó que ha d'ésser un home d'una vocació tan gran que, si no la té, més val que no sigui mestre. Nosaltres anem a fer l'escola contrària a la del sistema antic, podríem dir que anem a fer l'escola a l'aire lliure, enfront d'aquesta escola tradicionalista que té per fonaments (que tenia, i encara té, per desgràcia), la rutina; que té per parets els prejudicis; i que té per sostre el conformisme social, que és el pitjor, amics meus, que pot tenir una societat. Perquè allò del "què diran", i del "que no diguin", i del "què farem", és la cosa més terrible que pot tenir una societat, perquè vol dir que li falta ànima; que li falta el valor d'acabar amb aquest conformisme i anar-se'n directament cap allò que està dintre la nostra essència catalana-republicana, dintre l'essència de l'Esquerra Republicana de Catalunya" (13). A més, en la cinquena sessió del segon Congrés Nacional ordinari (24-25 de juny de 1933), entre altres proposicions s'aprovà la següent: "Una altra, en què el Directori del Partit es preocupi de la necessitat que els mestres que ingressin a les escoles públiques sàpiguen parlar la nostra llengua" (14).

Durant la campanya electoral de les eleccions del 19 de novembre de 1933, "La Humanitat" publicà una consigna que ressenyava la política d'ensenyament de la República espanyola, de la qual era partícip Esquerra Republicana.

Assenyala com elements d'aquesta política d'ensenyament l'Estatut d'autonomia de Catalunya, la disminució de l'analfabetisme, la creació d'escoles, el decret de bilingüisme, la creació de la Universitat Autònoma, la llibertat de premsa. Així, aquesta consigna afirmava: "Vosaltres, homes de cultura... intel·lectuals, homes de professió liberals, escriptors, periodistes, professors, no oblidareu que gràcies a la República el nostre poble català disposa avui de la dignitat del seu Estatut d'autonomia; no oblidareu que un dels grans esforços de la democràcia republicana ha estat la batalla contra l'analfabetisme i la creació de 27.000 escoles; no oblidareu que ha estat un ministre de la República qui signà el decret de bilingüisme, primera prova de respecte cordial i de reconeixement liberal a l'idioma de Catalunya; no oblidareu que el nostre poble català compta amb una Universitat autònoma, regida per un Patronat que equival a una garantia d'eficàcia i de personalitat; no oblidareu que gràcies a la democràcia republicana, la Premsa i l'emissió del pensament són lliures; no oblidareu que, a despit de totes les dificultats acumulades per les dretes de la vella Espanya monàrquica, hem dignificat la nostra vida, hem alliberat la nostra consciència, hem obert camí a Europa i hem fet possibles tots els horitzons de renovació i de justícia que vulguin apuntar sobre la terra de Catalunya. ¡¡ Intel·lectuals, vota per la democràcia republicana!!" (15).

L'ensenyament segons Esquerra Republicana han de respondre als principis de liberal, laic, català i públic. El principi d'un ensenyament liberal suposa l'educació com un element alliberador de l'home. Per això defineix a l'ensenyament com un dret humà inalienable i independent de qualsevol condicionament social. I, consegüentment,

proclamava el deure de la societat de correspondre a aquest dret. Així, en la declaració de drets d'Esquerra Republicana cal remarcar els següents: "El dret a la lliure emissió i difusió del pensament per la paraula, l'escriptura, el cinema, la radiodifusió o qualsevol altre procediment sense subjecció a la censura prèvia".

"El dret a l'ensenyament primari, gratuït i obligatori"

Segons aquest principi de l'ensenyament liberal, Francesc Macià, en el segon Congrés Nacional ordinari (24 i 25 de juny de 1933), assenyalava la dificultat en la formació dels mestres en el tipus d'escola que volien construir. Aquesta seria una escola contrària a la del sistema antic, a l'escola tradicionalista, que tenia per principis la rutina, els prejudicis i el conformisme social. En aquest sentit, en la discussió de la Constitució republicana i referent als temes d'ensenyament, Miquel Santaló remarcà els principis generals que havien de regir les qüestions d'ensenyament a la República espanyola segons Esquerra Republicana i la deficient situació en què es trobaven les institucions d'ensenyament a l'Estat espanyol. Les causes d'aquesta situació eren la mala política educativa portada a terme per la Monarquia i l'acció conjunta dels poders institucionals de la Monarquia i dels ordes religiosos. Per això, Esquerra Republicana defensava un tipus d'escola diferent d'aquella que havia estat vigent a l'època de la Monarquia. Antoni Sbert, en la discussió del projecte constitucional i en l'apartat referent als temes d'ensenyament, va expressar la seva adhesió al govern de la República en els principis constitucionals que defensava en el camp de l'ensenyament que suposaven una renovació dels principis del règim polític anterior. A més proclamava el principi de la llibertat en la selecció

i de la llibertat en l'ensenyament.

El principi de l'ensenyament laic, segons Esquerra Republicana, anava íntimament lligat amb el programa sobre qüestió religiosa del Partit, que en la seva conclusió segona remarcava: "2ª.- L'Estat romandrà neutral en les qüestions religioses, i per tant l'ensenyament serà laic". Això suposava que en les institucions docents es tindria el major respecte a la consciència dels alumnes, i, per tant, el personal tècnic seria laic. Un ensenyament laic suposava que no podien subsistir els ordes religiosos dedicats a l'ensenyament, perquè incidirien amb un esperit antiliberal en la consciència dels alumnes.

Esquerra Republicana defensava també el principi de l'ensenyament català. En la discussió de l'Estatut de Catalunya a les Corts Constituents, i en l'article 2 d'aquest referent al tema de l'idioma, Humbert Torres es pronuncià en el sentit que l'idioma català no sofrís cap limitació en el camp de l'ensenyament o en l'ús oficial en el territori de Catalunya, amb la única limitació que no es trobés en oposició amb els termes concrets de la Constitució. En el segon Congrés Nacional ordinari (24 i 25 de juny de 1933), Francesc Macià afirmà que els professors i mestres de Catalunya havien de saber l'idioma català. A més es presentà una proposició a aquest Congrés en el sentit que el Directori del Partit es preocupés de la necessitat que els mestres de les escoles públiques sabessin parlar català.

Segons el principi de l'escola única defensat per Esquerra Republicana, aquesta havia de ser pública, ja fos a càrrec de l'Estat o d'algun altre òrgan públic. Antoni Sbert, en la discussió de la Constitució republicana i en el tema referent a l'ensenyament, proclamava el principi

pi de l'escola única, i el de la competència i funció que tenia l'Estat en l'organització de l'ensenyament.

Esquerra Republicana després de fixar les bases que no existiria cap limitació d'ordre econòmic ni social per a gaudir de l'ensenyament primari, professional o superior, i que l'ensenyament seria gratuït en tots els graus i obligatori en el primari, assenyalava que l'Estat tenia la màxima obligació en aquest camp, malgrat que el deure a l'educació i ensenyament havia de ser exercit conjuntament per la família, el municipi i l'Estat. Aquest havia d'assegurar els mitjans mínims necessaris per a la tasca d'educació i ensenyament. En la discussió de la Constitució republicana i en el tema referent a l'ensenyament, Miquel Santaló assenyalà que aquesta Constitució havia d'establir que tot Govern republicà facilités els mitjans econòmics necessaris per a realitzar l'obra de cultura de la República. En la discussió de l'Estatut de Catalunya, i en l'article 7 referent a l'ensenyament, Antoni Sbert afirmà que la Generalitat de Catalunya com a institució de govern de Catalunya autònoma, podia exercir per complert la competència de l'ensenyament, en facultar-la la Constitució republicana per assumir en part els tres poders de l'Estat. En la discussió de la Constitució, Antoni Sbert es pronuncià pel principi d'autonomia universitària i de les Escoles superiors.

Notes al Capítol VI apartat 7.-

- (1) El programa d'Esquerra Republicana sobre política d'ensenyament es trobava sistematitzat fonamentalment en la "Ponència sobre ensenyament, aprovada en la "Conferència d'Esquerres"; "Ponència sobre ensenyament", publicada en el fullet "Ponències que han d'ésser objecte de deliberació a la Conferència d'Esquerres Catalanes". Aquesta estava signada per Miquel Santaló i Parvorell i Pere Comes i Calvet. Hem també d'assenyalar que Manuel Galés i Pau Montguió formaven part de la "Comissió d'Ensenyament", per tal de preparar la discussió de la ponència i esmenes.
- (2) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Ensenyament". "El Poble" 4 juliol 1931.
- (3) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Ensenyament". "El Poble" 4 juliol 1931.
- (4) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Ensenyament". "El Poble" 4 juliol 1931.
- (5) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Ensenyament". "El Poble" 4 juliol 1931.
- (6) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Ensenyament". "El Poble" 4 juliol 1931.
- (7) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Ensenyament". "El Poble" 4 juliol 1931.
- (3) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Ensenyament". "El Poble" 4 juliol 1931.

- (9) "Programa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya: Ensenyament". "El Poble" 4 juliol 1931.
- (10) Vegeu un tractament més ampli d'aquest tema en el capítol IV punt 2 de la primera part d'aquest treball.
- (11) Vegeu un tractament més ampli d'aquest tema en el capítol IV punt 3 de la primera part d'aquest treball.
- (12) Vegeu un tractament més ampli d'aquest tema en el capítol IV punt 3 de la primera part d'aquest treball.
- (13) Parlament de Francesc Macià de clausura del segon Congrés Nacional ordinari (24-25 de juny de 1933).
"La Ht" 27 juny 1933.
- (14) "La Ht" 28 juny 1933.
- (15) "La Ht" 15 novembre 1933.

VII.- LA PREMSA D'E.R.C.

1. ELS ÒRGANS PERIODÍSTICS D'ESQUERRA REPUBLICANA.

La premsa d'Esquerra Republicana, el nombre de periòdics vinculats al Partit durant tota la Segona República fou molt nombrosa, tant a Barcelona com a les comarques. Aquest gran nombre de publicacions que giraren a l'entorn del Partit durant el període republicà dóna una idea de la incidència d'Esquerra Republicana en tot el territori català.

Per diferenciar, en una primera instància, les diverses publicacions del Partit, les hem classificades en periòdics oficials i oficinosos d'Esquerra Republicana. Hem considerat com a òrgans periodístics oficials del Partit, tant a Barcelona com a les comarques, en primer terme, aquelles publicacions periòdiques en el subtítol de les quals o en l'article editorial de presentació del periòdic s'explicava l'afiliació a aquest Partit. En segon terme, aquells butlletins que éren l'òrgan periodístic d'alguna entitat adherida a Esquerra Republicana.

Aquest Partit tingué diversos periòdics diaris que foren òrgans d'expressió d'Esquerra Republicana. Aquests éren "L'Opinió", "La Humanitat", "La Ciutat", i "Última Hora", la ressenya dels quals la farem posteriorment. Però l'existència d'aquests diaris d'Esquerra Republicana no impedia pas que existissin també diversos periòdics, ja fos a nivell local o comarcal, que fossin portaveus del Partit.

Pel tractament de la premsa d'Esquerra Republicana, en primer terme ens referirem a la premsa de Barcelona diferenciant entre els òrgans oficials i els oficinosos. Dins

dels òrgans oficials hi hem inclòs els setmanaris i publi-
cacions periòdiques d'una banda, i els butlletins d'enti-
tats de l'altra. Dins dels òrgans oficiosos hem inclòs els
diaris del Partit d'una banda, i els setmanaris i publica-
cions periòdiques de l'altra.

En segon terme, ens referirem a la premsa d'Esquerra
Republicana a les comarques. El tractament d'aquest punt
l'hem fet analitzant conjuntament els periòdics oficials
i oficiosos del Partit, classificant-los en les diverses
comarques catalanes i en el marc de cada comarca s'han
classificat per municipis.

2. LA PREMSA D'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA A BARCELONA.

2.1.- Òrgans oficials.

Ja hem assenyalat anteriorment, que inclouríem com a òrgans oficials d'Esquerra Republicana els butlletins de les entitats del Partit i els setmanaris i publicacions periòdiques que explicitaven en el seu subtítol o en l'article editorial de presentació la seva afiliació al Partit. L'existència de butlletins d'entitats anava lligada a la de centres adherits al Partit, doncs eren portaveu d'aquests. La publicació tant d'aquests butlletins d'entitats com dels òrgans oficials del Partit depenia de l'existència d'entitats amb mitjans econòmics per a portar-ho a terme, de la conjuntura política tant de la general de l'Estat com la del Partit en concret, i de l'existència d'altres publicacions que o bé omplissin o bé deixessin un vuit on es pogués inserir una publicació d'Esquerra Republicana.

Si fem referència al contingut d'aquestes publicacions, podem ressenyar que els setmanaris i altres publicacions periòdiques contenien normalment articles editorials, seccions fixes i altres articles que conformaven la línia ideològica del periòdic o que tractaven diversos temes d'actualitat. En canvi, els butlletins de les entitats tenien un interès més relatiu perquè normalment només ressenyaven la vida interna de l'entitat i del barri o municipi en el qual es trobaven ja fos, o bé una entitat de Barcelona, o bé una entitat de comarques.

A continuació, ressenyaren tots els òrgans oficials d'Esquerra Republicana apareguts a Barcelona:

a) Setmanaris i publicacions periòdiques.

"El Poble", "Rotatiu adherit a l'Esquerra Republicana de Catalunya". El seu primer número surt el 27 de juny de 1931. De periocitat setmanal, l'últim número que va publicar és el 12, amb data de 19 de setembre de 1931. La col·lecció completa es conserva a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona (1) i una altra de gairebé completa al Centre d'Estudis d'Història Contemporània (Fundació Figueres).

"Estat Català" (3ª època), "Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català". Aquesta publicació reapareix en la seva tercera època el 28 de març de 1935. Era continuació del periòdic "Estat Català" (2ª època), "Portaveu de la Joventut Nacionalista. Adherit al Partit Nacionalista Català". La seva periodicitat era quinzenal, i l'últim número consultat, el 9, porta data d'1 d'agost de 1935. Era una publicació clandestina perquè va sortir poc després del 6 d'octubre de 1934. No tenia direccions ni peu d'impremta. A l'Hemeroteca Municipal de Barcelona es poden consultar els números 1, 2, 5, 8 i 9.

"Mall", "Setmanari d'Esquerra Republicana de Catalunya". El primer número d'aquesta publicació va aparèixer el 7 d'octubre de 1933. L'últim, el número 7, és el corresponent al 18 de novembre de 1933. La seva periodicitat era setmanal. Aquest setmanari va sortir arran d'un manifest que presenta una posició obrerista dins el Partit, després del seu segon Congrés Nacional ordinari. "Mall" serà el portaveu d'aquesta "posició obrerista" dins E.R.C. Va deixar de sortir després de les eleccions de 19 de novembre de 1933. La col·lecció completa es pot consultar a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona (2).

"Ara", "Òrgan de les Joventuts d'Esquerra Estat Català i Portaveu de les Joventuts Nacionalistes de Catalunya". Aquest setmanari, en la seva primera època, va aparèixer el 5 de febrer de 1936, en plena campanya electoral. A l'editorial d'aquest primer número es defineix així: "Estem en plena activitat electoral. Estem en vigílies de grans esdeveniments.... És doncs en aquest moment històric per tants i tants conceptes que Ara!! surt a la palestra... Els que formen part d'Ara!! posarem totes les nostres forces, tot el nostre saber ... al servei de l'organització, per tal de fer que el nostre partit arribi als llocs de govern i posi en pràctica les conclusions aprovades en la conferència de Sant Andreu, inspirada en la doctrina de Francesc Macià". Al número 8, de 29 de març de 1936, aquest setmanari canvia de subtítol. A partir d'aleshores diu "Òrgan de les Joventuts d'Esquerra Estat Català". Al número 13, de 8 de maig de 1936, apareix un exemplar extraordinari dedicat a la mort dels germans Miquel i Josep Badia. En aquest mateix número, "Ara!" canvia de redacció i administració, que passen a situar-se al local del Casal d'Esquerra Estat Català. Aquesta publicació, en la seva primera època, desapareix després del número 14, que porta data de 15 de maig de 1936. La col·lecció completa d'aquest setmanari es conserva a l'Hemeroteca Municipal del Barçelona, i una altra de gairebé completa al Centre d'Estudis d'Història contemporània (Fundació Figueres).

"Som!", "Periòdic Nacionalista d'Esquerra. Portaveu de la Joventut d'Esquerra "Estat Català" ". D'aquesta publicació només hem pogut consultar els números 1 i 2, corresponents al 18 i el 25 d'octubre de 1933, a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona. Al centre d'Estudis d'Història

Contemporània (Fundació Figueres) es conserven aquesta dos mateixos números.

b) Butlletins d'Entitats.

"Butlletí de La Falç". Era el portaveu de la Joventut Nacionalista "La Falç". El seu primer número apareix pel gener de 1933. De periodicitat mensual, l'últim número que va sortir, el 12, porta data de març de 1934. La col.lecció completa d'aquest butlletí es conserva a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona.

"Joventut La Falç". Aquesta publicació és la continuació del "Butlletí La Falç". El seu primer número continua la numeració del seu predecessor, és a dir, serà el 13. És l'únic exemplar que hem pogut consultar, i que es conserva a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona. R. Tasis i J. Torrent afirmen suposar que aquest periòdic va deixar de sortir després del 6 d'octubre de 1934 (3).

"Centre d'Esquerra Republicana Dte. II". Era el portaveu de l'entitat del Partit del mateix nom. Va aparèixer pel juny de 1933 i es va publicar fins al setembre de 1934. La seva periodicitat era mensual. La col.lecció completa d'aquesta publicació es pot consultar a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona.

"Butlletí del Centre d'Esquerra Republicana del Dte.III. Les Corts". Va començar a sortir pel febrer de 1933, amb una periodicitat mensual, i l'últim exemplar consultat és de l'abril de 1933 i porta el número 3. Aquesta col.lecció es conserva a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona.

"Bellesguard", "Portaveu de l'Ateneu Nacionalista Republicà de la Bonanova". El seu primer número és de l'octu

bre de 1933. Ignorem la seva periodicitat i si es va continuar publicant després d'aquest primer número. Aquest exemplar l'hem consultat a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona.

"Portaveu del Casal i Joventuts d'Esquerra "Estat Català" ". El primer número porta la data de juliol de 1933, i el número 3, l'últim consultat, apareix pel setembre de 1933. La seva periodicitat era mensual. Aquests tres números es poden consultar a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona (4).

"Centre Republicà Català del Districte V, adherit a l'Esquerra Republicana de Catalunya". Era un butlletí mensual portaveu de l'esmentada entitat del Partit. El seu primer exemplar surt per l'abril de 1932, i el número 15, l'últim consultat, porta data de juny de 1933. Aquesta col.lecció l'hem consultada a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona.

"Butlletí de l'Ateneu Obrer d'Esquerra Republicana Dte. V, adherit a l'Esquerra Republicana de Catalunya". Hem consultat els dos primers números d'aquesta publicació, corresponents a l'agost i el setembre de 1934. La seva periodicitat era mensual. Suposem que no es va continuar publicant a causa dels fets del 6 d'octubre de 1934 i la clausura corresponent dels centres adherits al Partit. Aquests dos exemplars es conserven a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona.

"Butlletí de l'Ateneu Obrer d'Esquerra Republicana Dte. VI". R. Tasis i J. Torrent afirmen que el primer número d'aquesta publicació va aparèixer pel març de 1933 i que la seva periodicitat era mensual (5). No hem pogut consultar-ne cap exemplar.

"Butlletí del Casals Català de l'Esquerra de l'Eixampla". R. Tasis i J. Torrent sostenen que va aparèixer pel juliol de 1933 i que la seva periodicitat era mensual (6). No hem pogut consultar cap exemplar.

"Butlletí del Foment Republicà Dte. VII (adherit a l'Esquerra Republicana de Catalunya)". El 14 d'abril de 1932 apareix el primer número d'aquest butlletí, portaveu de l'esmentada entitat adherida al partit. La seva periodicitat era mensual. Ignorem si aquest butlletí es va continuar publicant. Aquest primer exemplar es conserva al Centre d'Estudis d'Història Contemporània (Fundació Figueres).

"Butlletí de l'Ateneu Republicà de Gràcia. Adherit a Esquerra Republicana de Catalunya". R. Tasis i J. Torrent diuen que era una publicació mensual que es va començat a publicar pel setembre de 1931 i va continuar apareixent, com a mínim, fins a octubre de 1932. També sostenen que aquest butlletí va reaparèixer amb el mateix títol, en la seva segona època, pel juliol de 1936 (7). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

"Casal d'Esquerra Estat Català. Butlletí mensual". Aquest periòdic va aparèixer pel juny de 1932, i el número 4, últim que hem consultat, porta data de febrer de 1933. La seva periodicitat no és rigorosament mensual, com indica el seu títol, si jutgem pels exemplars consultats: nº 1, juny de 1932; nº 3, gener de 1933; nº 4, febrer de 1933. Ignorem si aquest butlletí es va continuar publicant. A l'Hemeroteca Municipal de Barcelona es conserven els tres exemplars esmentats abans (8).

"Butlletí Portaveu de l'Ateneu Republicà Federal d'Esquerra". R. Tasis i J. Torrent afirmen que el primer número d'aquesta publicació apareix pel desembre de 1935 i que

l'últim exemplar publicat, el nº 8, és del juliol de 1936 (9). Durant l'any 1936 torna a sortir, en la seva segona època, el butlletí d'aquesta entitat del partit, aquest cop amb el nom de "Catalunya Avant!", "Portaveu de l'Ateneu Republicà Federal d'Esquerra, editat pel Secretariat de Cultura de les J.E.R.E.C."

"Butlletí de l'Avenç Obrer Català. Adherit a l'Esquerra Republicana de Catalunya". Comença a sortir pel març de 1933. La seva periodicitat era mensual, i el darrer número consultat, el 10, porta data de novembre de 1933. Ignorem si aquest butlletí es va continuar publicant. La col·lecció d'aquests deu primers números es pot consultar a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona.

"Crit del Poble Nou". R. Tasis i J. Torrent sostenen que era el portaveu del Centre d'Esquerra Republicana del Poble Nou, que el seu primer número va sortir el 5 de maig de 1931 i que la seva periodicitat era quinzenal (10). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

"Joventut", "Revista Nacionalista d'Esquerra". R. Tasis i J. Torrent diuen que era editada per la Secció de Cultura de l'Ateneu Nacionalista d'Esquerra del Poble Nou, que va sortir pel novembre de 1933 i que la seva periodicitat era mensual (11).

2.2. Òrgans oficiosos.-

Entenem per òrgans oficiosos d'Esquerra Republicana aquelles publicacions que ni en el seu subtítol ni en l'article editorial del primer número expressaven cap adhe

sió al Partit, però que en defensaven la ideologia d'aquest i on escrivien i hi col.laboraven figures importants del Partit. En el cas d'Esquerra Republicana eren òrgans oficiosos d'aquesta la major part de premsa periòdica adherida al Partit, per vies indirectes, però que suposaven un important instrument de penetració a l'opinió pública en general. Una altra característica dels òrgans oficiosos d'Esquerra Republicana és que no eren propietat del Partit, sinó que eren propietat d'una societat anònima dominada per persones addictes al Partit, o bé propietat d'una persona en concret.

Els periòdics diaris d'Esquerra Republicana que han estat considerats com a òrgans oficiosos del Partit serien aquests: "L'Opinió", "La Humanitat", "La Ciutat" i "Última Hora", la ressenya dels quals farem més endavant. També tractarem dels setmanaris i publicacions periòdiques inclosos en aquest epígraf.

De dades de tiratge dels diaris d'Esquerra Republicana durant el període republicà, només n'hem trobat de "La Humanitat", sense que tinguem cap referència d'altres diaris. Així, reproduïm dues sèries de tiratges de diaris corresponents al 31 de desembre de 1927 i a una data inconcreta de 1935. Els tiratges dels diaris de Barcelona en aquestes dues dates eren les següents:

QUADRE N° 48.- DUES SÈRIES DE TIRATGES DE DIARIS A BARCELONA.

Nom diari	Dades tiratge 1927	Dades tiratge 1935
"La Veu de Catalunya"	40.000	40.000
"La Humanitat"	--	30.000
"L'Instant"	--	20.000
"El matí"	--	5.000
"La Nau"	12.000	--
"La Publicitat"	30.600	40.000
"El Correo Catalán"	10.000	5.000
"El Día Gráfico"	50.000	30.000
"Diario de Barcelona"	--	30.000
"El Diluvio"	50.000	150.000
"La Noche"	22.000	30.000
"Las Noticias"	60.000	40.000
"El Noticiero Universal"	60.000	20.000
"El Progreso"	15.000	--
"Renovación"	--	20.000
"Solidaridad Obrera"	--	5.000
"La Vanguardia"	140.000	250.000

Font: "Schwartz-rot-Buch". D'aquesta publicació de la qual no tenim més referències, llevat de la seva publicació el 1935. p. 145; reproduït a Isidre Molas: Lliga Catalana, vol. II, p. 120.

D'altra banda, a "La Humanitat" de 16 de juliol de 1935 i 17 de juliol de 1935 es publicava una estimació de la venda de diaris a Barcelona. Juntament amb aquesta estimació es reproduïa la nota següent: "Per tal de facilitar la distribució al carrer de la Premsa de Barcelona als quiosquers i venedors, l'"Associació d'Empreses Periodístiques" acordà establir, ja fa unes setmanes, diversos llocs centrals de distribució en punts estratègics del perímetre de la ciutat. La relació d'aquests llocs es consigna en l'estadística. Setmanalment s'estableix oficialment el total de venda de cada diari en tots i cadascun dels llocs de distribució. A part dels efectes de caràcter administratiu, l'estadística oficial que publiquen a continuació dona la posició de l'expansió i venda de cada diari. Les xifres totals -és clar que sense comptar la venda a la resta de Catalunya ni la subscripció- corresponen a la setmana passada. Heu-vos ací l'estadística de referència: (12)

Aquesta estimació de la venda de diaris a Barcelona era la següent:

QUADRE N° 49.- VENDA DE DIARIS A BARCELONA

Nom diari	N ^o exemplars venuts
"La Vanguardia"	149.516
"La Humanitat"	52.146
"El Diluvio"	48.277
"Mundo Deportivo"	32.546
"Las Noticias"	12.620
"Día Gráfico"	11.436
"La Publicitat"	11.402
"Renovación"	2.202
"La Veu de Catalunya"	2.170
"El Correo Catalán"	1.398
"El Matí"	517

Font: "La Humanitat", 16 juliol de 1935.

Entre la sèrie de tiratge de diaris a Barcelona l'any 1935 i la sèrie de vendes de diaris a Barcelona el 1935 hi ha importants diferències. Aquestes s'expliquen, d'una banda, per la mateixa naturalesa de les sèries -una és de tiratges i l'altra és de venda-. Amb tot, es podrien aventurar altres hipòtesis de treball que tendissin a explicar les diferències entre ambdues.

A continuació, ressenyarem tots els òrgans oficiosos

d'Esquerra Republicana apareguts a Barcelona. En primer terme, ens referirem als diaris, i després, als setmanaris i publicacions periòdiques:

2.2.1. Diaris.--

a) "L'Opinió"

"L'Opinió" fou un periòdic d'una llarga durada, amb certes interrupcions, el primer número del qual va aparèixer el 18 de febrer de 1928, éssent-ne el director Joan Lluhi i Vallescà. El tiratge de "L'Opinió" durant els anys 1928-1929 fou de 4.000 exemplars, i el suport econòmic a aquest periòdic el donava Joan Casanelles. Malgrat tot, a partir del 13 de desembre de 1929, "L'Opinió" va suspendre la publicació a causa de les dificultats econòmiques. Però, aquest periòdic reaparegué el maig de 1930. "L'Opinió", el 2 de maig de 1930, va aparèixer amb el subtítol "Setmanari socialista". El seu director oficial era Armand Otero i Vigo, i el seu director efectiu era Pere Comes (13).

Després de la Conferència d'Esquerres, assemblea constituent d'Esquerra Republicana, celebrada els dies 17, 18 i 19 de març de 1931, es constata la necessitat que aquest Partit tingués un òrgan periodístic diari que fos el seu portaveu oficial i que servís per a la campanya electoral de les eleccions de 12 d'abril de 1931. Fou llavors que el setmanari "L'Opinió" es convertí en òrgan diari portaveu d'Esquerra Republicana. El primer exemplar de "L'Opinió" com a diari aparegué el 7 d'abril de 1931, i cessaria temporalment la seva edició el 15 d'abril de 1931 per preparar la definitiva conversió en diari d'Esquerra Republicana. "L'Opinió" inicià definitivament la seva edició diària el 4 de juny de 1931, amb el subtítol de "Diari

d'Esquerra Republicana de Catalunya". Aviat, aquest subtítol desaparegué i fou substituït per l'escut d'Esquerra Republicana. A partir del número 292, del 9 de maig de 1932, fou suprimit l'escut. El director d'aquest periòdic fou Antoni Xirau, del 4 de juny de 1931 al 31 de juliol de 1931. Però, en ésser aquest co-redactor de l'Estatut de Catalunya i en ésser proclamat diputat a Corts Constituents Antoni Xirau hagué d'abandonar la direcció de "L'Opinió". Aleshores, passà a ser-ne director Joaquim Ventalló, de l'1 d'agost de 1931 al 10 d'octubre de 1934, data en què suspengué definitivament la seva publicació aquest periòdic. L'edició de "L'Opinió" estava finançada per Joan Casanellas i Ibarz.

A partir del 4 de juny de 1931 s'inicià la publicació definitiva de "L'Opinió" com a periòdic diari. En aquest primer exemplar, figuraven unes paraules de salutació de Francesc Macià a aquesta publicació: "Mai com ara el problema de Catalunya havia estat plantejat d'una manera tan clara. Ara més que mai, doncs, cal també que tot Catalunya faci sentir la seva voluntat. Si tots els catalans, units per una bona cohesió espiritual, filla de la responsabilitat del moment, sabem fondre les nostres aspiracions en una sola veu, l'Estatut de la Generalitat de Catalunya serà la consagració de les seves llibertats i garantia de la pau nostra i la dels nostres germans d'Espanya, amb els quals ens lligarem cordialment en aquella república federal, en la qual tenim posades totes les nostres esperances. Francesc Macià". D'altra banda, a l'article editorial d'aquest primer exemplar d'aquest diari, intitulat "L'Esquerra Republicana", s'assenyalava: "Avui l'Esquerra Republicana de Catalunya, més forta i disciplinada que mai, després de triomfar en dues eleccions consecutives i d'haver

contribuït més que cap altre partit del país a enderrocar la Monarquia Borbònica, comença la publicació del seu diari "L'Opinió". Quan, encara no fa tres mesos, tots els grups i partits esquerrans de Catalunya, en fusionar-se, crearen l'Esquerra Republicana, molts dubtaren del seu èxit. Una gran massa del poble continuava escèptica quant a la fortitud del nou Partit que acabava de constituir-se i quant a l'eficàcia que pogués assolir la seva acció. Els fets diuen clarament quina no ha estat aquella fortitud i aquella eficàcia. Del dia de la seva assemblea constituent ençà, l'Esquerra de Catalunya aconseguí unir amb severa disciplina, volenterosament acatada, tots els homes que lluitaven activament pel triomf de la nostra Revolució. (...). Els homes d'Esquerra Republicana de Catalunya accepten, sense vacil·lacions, aquesta responsabilitat i es preparen a lluitar, amb totes les forces, per dur a realització el programa del Partit. Federació cordialment establerta, en peu d'igualtat, entre els Pobles hispànics. Lleis agràries i de caràcter social com en tenen en vigor els pobles democràtics i més avançats d'Europa. Llibertat de cultes i creences, sense violències innecessàries, però sense la més mínima claudicació. És clar quem per dur a terme tan magnes realitzacions, demanem un marge de confiança al poble. Nosaltres vam dir-li que duríem la República i l'hem duta. Doncs ningú no pot dubtar que farem tot allò que tenim inscrit en les banderes victorioses. Apleguem-nos els homes liberals, entorn de les nostres banderes de victòria, i, tots junts, avancem pel camí de la nostra Revolució incruenta, única en la història de les nacions. Si tots hi posem l'esforç màxim, arribarem a veure, en pocs anys, la nostra Catalunya fogar d'una esplèndida cultura i de nobles ideals polítics dintre d'una gran federació

de pobles hispànics".

Durant els anys 1931 i principis de 1932, "L'Opinió" fou el diari d'Esquerra Republicana, el diari del Partit. Però, a mitjans de 1932, quan començà el procés de dissidència i crítica del grup de "L'Opinió" respecte a la línia oficial d'Esquerra Republicana, "L'Opinió" es convertí en portaveu d'aquesta tendència dins del Partit. D'aquesta manera, durant les sessions del primer congrés nacional extraordinari d'Esquerra Republicana, -l'1 i 2 d'octubre de 1932-, s'aprovà una proposició incidental declarant que "L'Opinió" no era òrgan oficial del Partit. El vuit deixat per aquest periòdic seria omplert per "La Humanitat", fonamentalment a partir del 9 de juliol de 1933, -any III n° 517-, en què es convertiria en diari de matins.

En aquest context polític, durant tot l'any 1933, "L'Opinió" seria el portaveu del grup de "L'Opinió", en el seu procés de dissidència i crítica respecte a la línia oficial del Partit, i l'octubre de 1933, en constituir-se el P.N.R.E., "L'Opinió" es convertiria en el portaveu oficial d'aquest nou partit.

Els esdeveniments del 6 d'octubre de 1934, obligaren a "L'Opinió" a plegar el dia 10 d'octubre perquè, en ser Joan Casanellas empresonat al vaixell-presó "Uruguay", el periòdic va quedar sense suport econòmic. Malgrat tot, gairebé segur que també hauria estat suspès igualment per l'autoritat governativa per causa de la seva línia ideològica. Però, la manca de mitjans econòmics fou determinant per marcar el seu final. L'article editorial del darrer número de "L'Opinió", titulat "Panorama", assenyalava clarament la situació política a Catalunya i arreu de l'Estat espanyol, al remarcar: "Mentre a Catalunya el president de la Generalitat és el coronel Jiménez; l'alcalde és el

tinent coronel Martínez; el cap de Policia, és el coronel Ibáñez; el Parlament català, convertit en presó, és ocupat per un general, i el terç estranger ocupa el Palau de la Generalitat; a Madrid, el govern Lerroux es presenta al Parlament espanyol i restableix la pena de mort, mentre la C.E.D.A. victoreja la República i el senyor Ventosa i Calvell, en nom de Lliga Catalana, dóna la seva confiança al ministeri nou".

"Aquesta relació objectiva de fets és prou eloqüent per a estalviar cap comentari. Hom pot formar-se una idea clara de la situació del país i de la ruta que porta".

"El governador Carreras Pons deia ahir que per a la crítica política hi havia ampla llibertat. No ens creiem prou protegits per a fer-ne tot l'ús que en fariem en circumstàncies normals, sobretot quan aquests fets que queden relacionats s'esdevenen mentre comencen a celebrar-se els consells de guerra que han de jutjar centenars d'homes que omplen tota mena de llocs de reclusió a Catalunya i milers a tot Espanya".

"El país ha pres definitivament una trajectòria que no és la nostra, i ens permetem opinar que tampoc no és la que el poble català i l'espanyol triarien si lliurement els fos permès de dir, per mitjà de les urnes -som demòcrates- el que en pensen".

"No ens aclaparen les adversitats i sabem fer el cor fort, quan vénen, per a remuntar-les. A més a més, tenim una fe absoluta en el triomf de la veritat, de la raó i de la justícia, i ens simpatitza aquell proverbi alarb que fa: "Asseu-te a la porta de casa teva i veuràs passar el cadàver del teu enemic".

"Vol dir que, catalans i republicans, si avui no ens pot satisfer el sistema de govern que hi ha a Catalunya i

a la República, esperem que, amb l'ajut de tots els que pensen i senten com nosaltres, vindran infal·liblement millors temps, en els quals, amb l'experiència de les coses i dels fets, haurem acomplerta la realització dels nostres ideals".

Després de l'octubre de 1934 no tornà a aparèixer el diari "L'Opinió". Una col·lecció completa d'aquest periòdic es conserva a la Hemeroteca Municipal de Barcelona i a l'Ateneu Barcelonès.

b) "La Humanitat"

El 9 de novembre de 1931 aparegué el primer exemplar de "La Humanitat", periòdic que s'articulava al voltant de la figura de Lluís Companys. Aquest n'era el director. El gerent d'aquest diari era Josep Grau i Jassans (14). En aquest primer número, hi havia unes paraules de salutació de Francesc Macià al periòdic: "Em plau saludar "La Humanitat" el nou diari que ve a defensar els ideals de llibertat, de les altes llibertats plenes d'anhels generosos i d'amor a la humanitat que he defensat tota la vida. Francesc Macià". També hi havia un curt article editorial de presentació del diari: "En donar els nostres primers passos volem ofrenar-los, coralment, a l'Avi. Que la seva venerable figura, símbol dels nostres afanys i dels nostres ideals, ens acompanyi en aquesta aventura nostra. El seu amor immens a la humanitat tota, també el sentim nosaltres. Aquest amor als pobles ha inspirat el títol del nostre diari. Catalunya, la República, el poble... Els tres grans amors d'En Francesc Macià, són també els nostres tres grans amors, lluitarem, com calgui i on calgui, per Cata-

lunya, la nostra terra, fina a veure-la més gran, més floreixent, més avançada, lliure i sobirana dels seus destins. Lluitarem per la República digna i progressiva, que pròdiga en llibertats uneixi els pobles amb llaços de cordialitat i afecte. Lluitarem per la democràcia, pels humils, per l'imperi d'una confraternitat universal, que engendri afectes i desterri els odis. Francesc Macià...

Us fem ofrena de la nostra obra".

El 31 de març de 1933 es va constituïr la societat Editorial Llibertat, S.A., que seria la societat propietària de "La Humanitat", a més a més de "La Campana de Gràcia" i de "Última Hora". El fet de la constitució d'aquesta empresa ho remarcava "La Humanitat" de l'1 d'abril de 1933, d'aquesta manera: "Ahir a la tarda, al domicili del senyor Macià, i en presència seva, tingué lloc la signatura de l'acta de constitució d'una nova empresa editorial. Aquesta nova empresa ha adquirit "La Humanitat", que, des d'avui, passa a ésser publicació de l'esmentada editorial. "La Humanitat", fundada per Lluís Companys, les orientacions del qual ha seguit sempre, continuarà com fins ara laborant per Catalunya i per la República en un sentit francament democràtic i esquerrista. "La Humanitat" en iniciar una nova etapa de la seva vida, sent renovellar-se i acréixer els entusiasmes que li donaren vida, i ratifica amb la seva neta executòria de catalanisme i republicanisme abrandat i fervent, l'adhesió que sempre ha palesat al partit d'Esquerra Republicana de Catalunya i al seu digne president, l'honorable Francesc Macià, la qual adhesió és avui més sòlida, més absoluta, més increbantable que mai. Assumirà les funcions polítiques i administratives un comitè de direcció i gerència que ha estat constituït i que és el següent: Director-gerent: J. Tomàs i Piera; Consellers-del

gats: Lluís Companys i Jaume Aiguader. Aquesta editorial anirà assabentant els lectors dels seus propòsits d'infondre el periodisme catalanista republicà amb l'amplitud necessària i amb el desig de posar-se, amb eficiència i plena capacitat, al servei del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya" (15). El consell d'administració d'Editorial Llibertat, S.A., el desembre de 1933, era el següent: President: J. Tomàs i Piera; vice-president: Pere Coll i Llac secretari: Marian Rubió i Tudurí; consellers: Lluís Companys, Jaume Aiguader, Manuel Companys, Joan B. Soler i Bru, Joaquim Batlle, Josep Dencàs, Josep Grau Jassans i Fermí Carreres (16).

Aquest diari va aparèixer primer com publicació de vespre -de l'any I n° 1, del 9 de novembre de 1931, fins l'any III n° 516, del 8 de juliol de 1933. Però, a partir del 9 de juliol de 1933 -any III n° 517- passà a ésser un diari de matí. Aquest canvi coincidí amb el procés d'oposició i crítica a la línia oficial del Partit per part del grup de "L'Opinió", procés que culminaria amb l'escissió d'aquesta tendència a final de setembre de 1933 i amb la formació del P.N.R.E. En aquests moments, "L'Opinió" es convertiria en el portaveu d'aquest partit. Així que el juliol de 1933 "La Humanitat" es convertí en l'òrgan periodístic d'Esquerra Republicana, en el diari del Partit. Del 9 de juliol de 1933 -any III n° 517- fins el 24 de gener de 1939 -any IX n° 2.156- sortiria com a diari de matí.

El director d'aquest diari fou Lluís Companys fins el gener de 1934. Però, en ésser elegit aquest president de la Generalitat de Catalunya, la direcció d'aquest periòdic passaria a mans de Josep Maria Massip. Més tard en van ser també directors Josep Maria Llafó i Figueres, Marià Rubió i Tudurí, Manuel Valldeperas i Josep Roig i Guivernau.

Després dels esdeveniments del 6 d'octubre de 1934, "La Humanitat" fou suspesa governativament. El darrer exemplar aparegut d'aquest periòdic portava data del 10 d'octubre de 1934. Durant el període de suspensió governativa de "La Humanitat", el vuit periodístic deixat per aquest diari vindria a ésser omplert per "La Ciutat", periòdic editat per la mateixa empresa "Editorial Llibertat, S.A.". "La Ciutat va aparèixer per primera vegada el 13 de novembre de 1934, i s'editaria regularment fins l'any II nº 55, corresponent el 15 de gener de 1935. El 16 de gener de 1935 va reaparèixer de nou "La Humanitat" després del període de suspensió governativa. Aquest periòdic continuaria publicant-se sense interrupció durant la resta del període republicà i durant la guerra civil. El darrer exemplar aparegut de "La Humanitat" portava data de 24 de gener de 1939 -any IX nº 2.156-. Una col·lecció completa d'aquest diari es conserva a la Hemeroteca Municipal de Barcelona. A la Biblioteca de Catalunya de Barcelona es conserva una col·lecció completa, compresa des de juliol de 1933 fins a juliol de 1935.

c) "La Ciutat"

El diari "La Humanitat" fou suspès governativament després dels esdeveniments del 6 d'octubre de 1934. El 13 de novembre de 1934 va aparèixer el primer exemplar de "La Ciutat", per substituir l'edició de "La Humanitat", i ocupà el seu espai periodístic. El seu subtítol era "Diari del Matí". Aquest periòdic apareixia com una segona època de "La Ciutat", publicada el 1931. Ara, doncs, aquest diari començava una nova enumeració: segona època, any I nº 1 corresponent al 13 de novembre de 1934. A l'article editorial d'aquest primer número, titulat "Vells amics", s'asse-

yalava: "Avui, reprèn "La Ciutat" la seva publicació interrompuda temps ha. Tot torna. "La Ciutat" va nèixer en una època de lluita i de vibració ciutadana, el temps de la proclamació de la República. Instaurat el nou règim, de saparegué. (...). Avui -el que són les coses- "La Ciutat" torna. No pas desfigurada pel temps, sinó millorada.(...). Ara és hora de serenitat. Són moments de meditació. De molta meditació. Com a catalans i com a republicans que som. Com a homes conseqüents i com a ciutadans no pas a Barcelona, sinó de Catalunya. Esperem -i ho demanem amb tots els respectes que calgui- que ens serà permès, des d'aquest lloc, saludar els amics, els companys, els familiars que circumstancialment no són entre nosaltres. Que ens serà permès, també de recordar els que ja no hi seràn mai més. (...). "La Ciutat reapareix en moments difícils. (...). En les hores difícils els homes es coneixen i ara ens podrem conèixer a fons (...)".

La societat editora d'aquest diari era Editorial Llibertat, S.A. la mateixa del periòdic "La Humanitat". Les seves seccions més importants eren "Comerç i Finances", "Comarques", "Espectacles Públics", "Premsa", "Els Esports", "Teatre i cinema", "Polítiques". La dureció d'aquest periòdic fou curta, ja que el 16 de gener de 1935 es reprenia l'edició de "La Humanitat". El darrer exemplar publicat de "La Ciutat" portava data del 15 de gener de 1935, corresponent a l'any II nº 55. En un article d'aquest número titulat "La Ciutat" i "La Humanitat" s'assenyalava: "Tenim el gust d'anunciar als nostres lectors que demà reapareixerà, després de 95 dies de suspensió governativa, el nostre fraternal col·lega "La Humanitat". En donar la gratíssima notícia als nostres amics i lectors, l'adhesió efusiva dels quals hem trobat constantment al costat nostre en aquesta

etapa d'anormalitats i dificultats, no ens resta res més que acomiadar-nos de tots i saludar la simbòlica capçalera de "La Humanitat" que demà tornarà a ésser al carrer com a bandera d'afirmació i de combat. "La Ciutat", en deixar el lloc que ha ocupat en la premsa catalana en aquests 95 dies de suspensió de "La Humanitat", reitera la seva fe en el futur de Catalunya i de la República". Una col·lecció completa d'aquest periòdic es conserva a la Hemeroteca Municipal de Barcelona.

d) "Última Hora" (17)

Durant l'any 1935, Esquerra Republicana publicava "La Humanitat" com a diari del matí. Però, en el si del Partit es va fer notar la necessitat de la publicació d'un diari republicà català de tarda. Per això, Esquerra Republicana va decidir treure un altre òrgan periodístic diari titulat "Última Hora", i el seu primer exemplar va aparèixer el 18 d'octubre de 1935. El seu subtítol era "Informació-Reportatge". En l'article editorial del primer número, titulat "La nostra aspiració", assenyalava: "Cosa obligada, i grata, és en aquest primer número de "Última Hora", adreçar una fraternal salutació als nostres col·legues de Barcelona i de tota la República. Al llarg de les jornades podran produir-se discrepàncies, i fins i tot pugnes, segons sigui el terreny ideològic de cadascú i la major o menor passió de cada moment. Pel que fa a nosaltres, però, podem respondre des d'ara d'una posició de lleialtat, de respecte i de dignitat periodística i política".

"Aspirem a servir el nostre poble català, aquesta gran democràcia fina, sensible i viva que és Catalunya. No venim a competir el lloc a ningú. Venim a ocupar el nostre

lloc i a procurar d'estar a l'alçada de la nostra responsabilitat ciutadana".

"Ens esforçarem perquè la tasca diària d'Última Hora s'adapti al propòsit, dins la tònica àmplia i àgil del periodisme modern. No anem a presentar amples programes ni a formular brillants prometes. Una idea madura de les exigències informatives del nostre temps i la confiança en les pròpies forces són les úniques coses que oferim d'antuvi. El contrast amb la realitat s'establirà immediatament i a ell ens atenem".

"Un concepte de la missió del periodisme d'avui; un gran amor incorruptible a les idees superiors de la llibertat i la civilització, i una adhesió entranyable a la clara personalitat de la pàtria catalana i als qui l'han servida fins a tots els sacrificis de la vida, heus aquí les nostres bases d'acció, enfilades a una aspiració: Convertir Última Hora, a la nit, en un full de grans multituds".

Tenia la impremta i la redacció i administració en els mateixos locals que "La Humanitat". La societat editora era Editorial Llibertat, S.A., empresa que publicava també "La Humanitat" i "La Campana de Gràcia". Els directors d'aquest periòdic foren Josep Maria Massip i Josep Roig i Guivernau. Aquest diari contenia les següents seccions "El que diuen els diaris avui", "Petites notícies", "Ràdio", "Esports", "Noticiari Estranger", "Pel·lícules", "Escenaris", "Teatre", "Mirador discret", per Joan Alavedra, "Moltes-llar-infants". "Reportatges-Informacions-Articles", etc... A partir del 22 de juliol de 1936, -any II nº 236-, "Última Hora" reduí el número de pàgines de cada exemplar passant de vuit a quatre. Ara el contingut d'aquest periòdic tractava fonamentalment dels fets que esdevenien respecte a la guerra. Apareixien també les següents seccions

"El que diuen els diaris avui", "Els diaris de Madrid, d'avui", "La ciutat marxa", i "Ràdio". A partir del 3 d'agost de 1936, -any II nº 245-, aquesta publicació tornà a aparèixer amb vuit pàgines. Encara que continuà dedicant molt espai a tot allò referent a la guerra; a partir d'aquest exemplar ja tornaren a aparèixer les seccions habituals. Aquells espais dedicats a espectacles perderen importància per deixar el lloc disponible per les notícies diàries. L'1 de gener de 1937 -any III nº 374-, "Última Hora" assenyalava que a partir d'aquest moment apareixeria només amb quatre pàgines a causa de l'escassetat de paper. A més a més, s'ha d'assenyalar que aquest periòdic es dedicava ara quasi exclusivament a les notícies de guerra, encara que conservés alguna de les seccions habituals com "Reportatges-Informacions-Articles", "La ciutat marxa", una secció de "Cartellera oficial d'estrenes i reestrenes" per setmanes; i encara que publicqués molta informació dels actes d'Esquerra Republicana de Catalunya i de tot allò que es referís a aquest partit. A partir del 18 de març de 1938, aquest periòdic començà a sortir amb dues pàgines. El darrer exemplar de "Última Hora" aparegué el 30 d'abril de 1938. Una col·lecció completa d'aquest diari es conserva a la Hemeroteca Municipal de Barcelona.

2.2.2. Setmanaris i publicacions periòdiques.-

"Fornal", "Setmanari d'Esquerra" (18). Era un periòdic setmanal que defensava l'ideari d'Esquerra Republicana de Catalunya. El seu director era Joan Lluís Pujol i Font, i hi col·laboraven importants firmes del Partit: Maria Teresa Gibert, Josep A. Trabal, Roc Boronat, Pere Foix, M. Rouret Callol, Josep M. Francès, Maria Dolors Bargalló, etc.

Malgrat la seva adhesió al partit hegemònic a Catalunya durant la Segona República, "Fornal" afirma, al número 3, de 30 de gener de 1932, que és una tribuna lliure per a tots els homes d'esquerra. Únicament l'editorial i els resums de la setmana reflecteixen el criteri de la Redacció. Aquest setmanari era format per les seccions següents: "Editorial", "Crònica de Madrid", "Resum setmanal", "Espurnes", "Fornals", "Pàgina femenina", "Arts", "Poesia", etc. Comença a sortir el 16 de gener de 1932, i després de publicar tretze números, desapareix a partir del 14 d'abril de 1932. El número 13 d'aquest setmanari és extraordinari en commemoració de la República. La col·lecció completa, llevat del número 6, pot ser consultada a la Biblioteca de Catalunya. Al Centre d'Estudis d'Història Contemporània (Fundació Figueres) es conserva una col·lecció gairebé completa de "Fornal".

"Visca!". El 14 de maig de 1932 surt el primer número d'aquest setmanari humorístic, defensor de l'ideari i l'actuació de l'Esquerra Republicana de Catalunya. A l'article editorial del primer número es fixava clarament la seva posició ideològica: "... "Visca!" serà sempre irrespetuós amb la Lliga Regionalista, aquesta entitat en hi cap tothom, menys els catalanistes. I qui diu Lliga, diu Lligueta..."

"Visca!" farà recordar als que no tenen prou memòria, que fou l'Esquerra Republicana de Catalunya, la que proclamà la República, i que fou l'Avi el que va estructurar l'Esquerra".

"Visca!" es dirigeix especialment al proletariat català i sent, com ell, totes les ànsies de renovació i justícia..."

La periodicitat d'aquest periòdic era setmanala, i el número 5, últim consultat, porta la data d'11 de juny de

1932. En aquest setmanari col.laboraren els dibuixants següents: Nel-Lo, JIM, LO-NEL, MANRIC i SOLA. La col.lecció d'aquests cinc primers números, excepte el 4, es conserva a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona. Al Centre d'Estudis d'Història Contemporània (Fundació Figueres) es conserva una col.lecció completa dels sis primers números.

"Pamflet", "Revista Nacionalista i Revolucionària". Apareix el 16 d'agost de 1934, amb una periodicitat quinzenal. El número 4, l'últim publicat, és el de l'1 d'octubre de 1934. Aquesta revista desapareix després del 6 d'octubre de 1934. Al primer número apareix una llista dels col.laboradors: "Hi col.laboren les millors signatures de la Catalunya justiciera: Amadeu Aragay, Miquel Badia, Vicenç Bernades, Aurora Bertrana, Lluís Capdevila, Josep Carner-Ribalta, Pere Coromines, Josep Dencàs, Salvador Donderis, A. Esclasans, Ventura Gassol, J. Mestre i Puig, J. Miravittles, J. Puig i Ferrer, E.F. Puigdollers, A. Rovira i Virgili, J. Soler i Bru, Josep M. de Sucre, J. Vidal i Jover..." La col.lecció completa d'aquest periòdic es pot consultar a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona (19). Al Centre d'Estudis d'Història Contemporània (Fundació Figueres) es conserven els números 1 i 4 d'aquest periòdic corresponents a l'any 1934.

"Pamflet" (2ª època), "Publicació setmanal Nacionalista i Revolucionària", "surt els dissabtes". El 8 de febrer de 1936 reapareix "Pamflet", en la seva segona època, amb el número 5. Aquest setmanari s'edita regularment fins al 18 de juliol de 1936, en què apareix el número 27, últim que publica. Tenia les seccions següents: "Sanitat", "Escoles", "Política", "Treball", "Economia", "Pamfletari", etc. La col.lecció completa de la segona època d'aquest periòdic es conserva a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona (20).

Al Centre d'Estudis d'Història Contemporània (Fundació Figueres) es conserva una col·lecció gairebé completa d'aquest setmanari.

"Joventut", "Setmanari Republicà d'Esquerra". R. Tasis i J. Torrent afirmen que l'11 d'abril de 1935 comença a sortir aquest periòdic, addicte a l'ideari d'Esquerra Republicana de Catalunya, i sostenen que se'n van publicar molt pocs números, i que ho apareixien articles i reportatges polítics i pàgines dedicades al cinema (21). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

"L'Horitzó", "Política, Economia, Arts, Lletres, Treball, Educació, Ciències, Necessitats del Camp i de la Ciutat". El 3 d'agost de 1935 apareix aquest periòdic, que se rà fidel a l'ideari d'Esquerra Republicana de Catalunya. Es publica regularment amb una periodicitat setmanal fins al número 12, de 19 d'octubre de 1935, data en què desapareix. Al número 1 s'assenyala que el cos de redacció és format per: Claverol, Pere Grases, Marc Aureli Vila i Ramon Xuriguera; i que els col·laboradors són: Carles Pi i Sunyer, Jaume Serra Hunter, Joan Puig i Ferrer, Humbert Torres, Josep Pujades, Pere Cavallé, Sebastià J. Arbó, Aurora Bertrana, Xavier Berenguer, J. Carner Ribalta, Alexandre Deulofeu, Sebastià Gasch, Josep Granyer, Lluís Muntanyà, Joan Ors, Joan Rebull. Al número 2 varia lleugerament la llista de col·laboradors, ja que s'hi afegixen els noms d'A. Rovira i Virgili i J. Camps i Arbois. La col·lecció completa d'aquest setmanari es conserva a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona (22). Al Centre d'Estudis d'Història Contemporània (Fundació Figueres). se'n conserva una col·lecció gairebé completa.

"La Campana de Gràcia", "Periòdic Nacionalista d'Esquerra". Aquest popular setmanari català, que es publicava des del 8 de maig de 1870, durant l'any 1932 es converteix en un periòdic addicte a l'ideari d'Esquerra Republicana de Catalunya. Al número 3.283, any LXIII, amb data de 25 de juny de 1932, anuncia el seu canvi d'orientació: "A partir del pròxim número "La Campana de Gràcia" apareixerà no tablement reformada tot esdevenint un periòdic nacionalista d'esquerra... Ha estat nomenat director En Joan Puig i Ferrer i redactor en cap, Alexandre Forcades. Seran col·laboradors habituals: Jaume Aguadé i Miró, Ventura Gassol, Josep Dencàs, Nicolau Battestini, Josep M. Massip, Lluís Capdevila, C.A. Jordana, Josep M. Francès, Pujol i Font, Galés, Humbert Torres, Pere Caballé, Roc Boronat, Riera Puntí, Miquel Guinart, Aleix Cardona i molts d'altres. Com a ninotaires, entre altres, també comptarem amb Roca, Opisso, Benigani, Prim, Anem, Calzina, Casanellas, Soler, etc. Publicaren comentaris polítics, reportatges sensacionals, pàgines d'art, d'esports, de teatre, de cinema i de tot quant tingui un interès remarcable". El 2 de juliol de 1932 -any LXIII nº 3.284-, "La Campana de Gràcia" canvia el seu subtítol i apareix com a "Periòdic Nacionalista d'Esquerra". A la primera pàgina d'aquest número hi ha una nota de Francesc Macià saludant el canvi d'orientació del periòdic. A l'editorial d'aquest mateix número s'assenyala: "La Campana de Gràcia canvia d'empresa i es proposa noves directives en el seu pensament polític...", i a l'article "Moviment polític. Nosaltres" s'afirma: "Nosaltres militants d'Esquerra Republicana de Catalunya, sortim a la palestra tot emparant-nos en les planes de La Campana de Gràcia; dels periòdics avui existents, el primer que fou escrit en llengua catalana. La Campana de Gràcia ha mantingut

tothora un esperit francament esquerrà. Nosaltres, dins del més pur catalanisme, també el mantindrem aquest esperit d'Esquerra.....". El 18 de març de 1933 -any LXIV nº 3.321- aquest periòdic canvia el subtítol, pel de "Setmanari Catalanista d'Esquerra". El 8 d'abril de 1933 aquesta publicació torna a canviar el subtítol pel de "Setmanari d'Esquerra Republicana de Catalunya". Al número 3.326, de 22 d'abril de 1933, s'indica que l'empresa propietària del setmanari és Editorial Llibertat, S.A., propietària alhora del diari "La Humanitat". I al número 3.328, de 6 de maig de 1933, s'assenyala que la redacció i administració de "La Campana de Gràcia" s'han instal·lat a la Ronda Universitat, 25, pral., local que serveix al mateix temps de redacció i administració del diari "La Humanitat". El 15 de juliol de 1933, "La Campana de Gràcia" publica un número extraordinari dedicat al 14 de juliol de 1789, pres de la Bastilla. Al número 3.341, de 5 d'agost de 1933, aquest periòdic torna a canviar el subtítol pel de "Setmanari dels esquerristes catalans". El 29 de desembre de 1933 -any LXIV nº 3.362-, "La Campana de Gràcia" publica un número monogràfic dedicat a la mort de Francesc Macià. El 5 de gener de 1934 -any LXIV nº 3.363-, surt un número extraordinari dedicat a l'Any Nou. El 13 d'abril de 1934 -any LXV nº 3.377 es publica un número extraordinari dedicat a la commemoració del tercer aniversari de la proclamació de la República.

Després dels fets del 6 d'octubre de 1934, el 12 d'octubre d'aquell mateix any apareix l'últim número de "La Campana de Gràcia", any LXV, nº 3.403. A l'editorial de primera pàgina s'assenyala: "Escrivim aquest número en compliment d'un deure sagrat que La Campana de Gràcia té contret amb els seus lectors des de fa seixanta anys. En el trans-

curs de la seva agitada existència ha registrat totes les convulsions que ha travessat el nostre poble... La Campana de Gràcia sempre ha romàs al seu lloc. Fidel sempre als seus principis de republicanisme, de catalanitat, de federalisme mai desmentit... Avui, amb el cor adolorit, amb profunda amargor, fem aquest número en compliment d'un deure... Ens atenem a la realitat, punyent, cruel, desconsoladora. I passem damunt els tristos fets tot esperant altres temps, en què, amb major serenitat i major independència, puguem formular judici. La República federal i Catalunya seguiran, com sempre, inspirant la nostra tasca..." "La Campana de Gràcia" va deixar de publicar-se després dels fets d'octubre de 1934. La seva periodicitat havia estat setmanal. Se'n conserva la col·lecció completa a l'Hermeroteca Municipal de Barcelona (23).

Notes al Capítol VII apartat 2.-

- (1) Per a elaborar el cens d'òrgans periodístics d'Esquerra Republicana hem fet servir fonamentalment dues obres: R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana.- Editorial Bruguera, S.A.- Barcelona, 1966. 2 vols., i La presse catalane depuis 1641 jusqu'à 1937. Essai d'index par Joan Torrent, avec la collaboration de Francesc Carbonell, Josep Monfort et Rafael Bori, journalistes.- Agrupació Professional de Periodistes.- Comissaria de Propaganda de la Generalitat de Catalunya.- Barcelona, 1937; el diari "L'Opinió" de 16 i 26 de juny de 1931 anunciava la propera sortida del setmanari "El Poble"; vegeu cfr. a Josep M. Poblet: Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936), ob. cit., p. 81.
- (2) El diari "La Humanitat" d'1, 4 i 6 d'octubre de 1933 anunciava la propera sortida del setmanari "Mall". "La Humanitat" de 6 d'octubre de 1933 remarcava que el director de "Mall" seria Josep Maria de Sucre; que el comitè de redacció estaria format per Francesc Canyades, Pere Foix, F. Grau i Ros i Simó i Piera; i que els redactors serien R. Bertran i Tàpies, Simó Llauneta, Llorenç Perramon, Domènec Ramón, Martí Raurer, Ferran Rossell i General Josep Tort. "La Humanitat" de 8 i 27 d'octubre de 1933 i 11 novembre de 1933 anunciava futures sortides del setmanari "Mall"; vegeu cfr. a Josep M. Poblet: Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya, p. 153.
- (3) R. Tasis i J. Torret: Història de la premsa catalana, vol. I., p. 748.

- (4) El diari "La Humanitat" de 8 d'agost de 1933 anunciava l'aparició del número 2 d'aquest butlletí, corresponent al mes d'agost de 1933.
- (5) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. I, p. 748.
- (6) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. I, p. 749.
- (7) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. I, p. 747.
- (8) El diari "La Humanitat" de 4 de juny de 1932 anunciava l'aparició del primer número d'aquest butlletí.
- (9) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. I, p. 749.
- (10) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. I, p. 747.
- (11) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. I, p. 749.
- (12) "La Ht" 16 juliol 1935; "La Ht" 17 juliol 1935.
- (13) Joan B. Culla i Clarà: El catalanisme d'esquerra (1928-1936).- ob.cit., p. 28 a 40; vegeu cfr. a Josep M. Poblet: Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936), p. 70.
- (14) El diari "L'Opinió" de 31 d'octubre de 1931, de 4 de novembre de 1931 i de 10 de novembre de 1931 anunciava l'aparició de "La Humanitat"; vegeu cfr. a Josep M. Poblet: Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936), p. 81 a 83.
- (15) "La Ht" 1 abril 1933.

- (16) "La Ht" 7 desembre 1933.
- (17) Sobre el diari "Última Hora" vegeu cfr. a Josep M. Poblet: Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936), p. 81.
- (18) Sobre el setmanari "Fornal" vegeu cfr. a Josep M. Poblet: Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936), p. 91.
- (19) El diari "La Humanitat" de 12, 14 i 21 d'agost de 1934 anunciava l'aparició del primer número del quincenari "Pamflet". A més, "La Humanitat" de 3 i 4 d'octubre de 1934 anunciava l'aparició del número 4 de Pamflet; sobre aquest quincenari vegei cfr. a Josep M. Poblet: Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936), p. 206.
- (20) "La Humanitat" de 7 de febrer de 1936 anunciava la sortida del primer número del setmanari "Pamflet" en la seva segona època. "La Humanitat" de 14 de febrer de 1936 confirmava la reaparició del setmanari "Pamflet"; sobre el setmanari "Pamflet" (2ª època) vegeu cfr. a Josep M. Poblet: Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936), p. 271.
- (21) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. I, p. 745; El diari: "La Humanitat" de 20 d'abril de 1935 anunciava l'aparició del primer número del setmanari "Joventut".
- (22) El diari "La Humanitat" de 20 de juliol i 2 d'agost de 1935 anunciava l'aparició del primer número del setmanari "L'Horitzó"; sobre el setmanari "L'Horitzó" vegeu cfr. a Josep M. Poblet: Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936), p. 251.

- (23) El diari "L'Opinió" de 30 de juny de 1932 anunciava el canvi d'orientació de "La Campana de Gràcia" tot esdevenint un nou setmanari d'Esquerra Republicana; sobre "La Campana de Gràcia" vegeu cfr. a Josep M. Poblet: Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936), p. 81.

3. LA PREMSA D'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA DE COMARQUES.

Com hem constatat anteriorment, l'organització d'Esquerra Republicana es basava en la divisió comarcal de Catalunya. És a dir, les diverses comarques catalanes eren la base de l'organització territorial del Partit. Per ressenyar la premsa d'Esquerra Republicana a les comarques, s'ha seguit l'ordre de classificació de les diverses comarques, i dins de cada una, s'han ordenat els municipis per ordre alfabètic, i a cada municipi s'assenyalen les publicacions d'Esquerra Republicana que hi apareixien. En aquesta classificació s'inclouen tant els òrgans oficials com els oficiosos del Partit.

Cal, doncs, assenyalar la gran incidència de la premsa del Partit a totes les comarques catalanes. Gairebé totes les principals poblacions catalanes durant la Segona República tenien algun periòdic del Partit. Així, de les dinou localitats catalanes que durant el període tenien més de 10.000 habitants, només Tortosa no tenia cap periòdic d'Esquerra Republicana. Les altres poblacions tenien els següents:

Barcelona	"La Humanitat"
	"L'Opinió"
	"La Ciutat"
	"Última Hora"
Sabadell	"El Poble"
Badalona	"Lluita"
	"Acció"
	"El Poble"
	"Som-hi"
	"Front"

Lleida	"La Jornada"
	"L' Ideal"
	"Crítica"
	"Polèmica"
Terrassa	"L' Acció"
Tortosa	Cap
L'Hospitalet	"L' Obra"
	"Fortitud"
	"Llibertat"
Manresa	"El Dia"
Reus	"Foment"
Tarragona	"Avançada"
Mataró	"Llibertat"
Girona	"L' Autonomista"
	"Avançada"
	"Acció Ciutadana"
Vilanova	"Democràcia"
	"El Carrer"
Vic	"Lluita"
Figueres	"Empordà Federal"
Igualada	"L' Igualadí"
Granollers	"Inquietud"
Olot	"Esquerra"
	"Acció Ciutadana"
Valls	"Lluita"

Les publicacions d'Esquerra Republicana en les diverses poblacions catalanes eren o be portaveus d'alguna entitat d'un municipi donat o bé el periòdic del Partit en aquell municipi que estava sostingut per les entitats emmarcades en aquesta població i pels prohoms locals del Partit.

Així, seguint l'anterior esquema, es pot assenyalar que la premsa d'Esquerra Republicana a les comarques fou

la següent:

1) Barcelonès.

A la ciutat de Badalona, durant el període republicà, apareixen diversos periòdics adherits a Esquerra Republicana. Cal assenyalar les següents publicacions aparegudes en aquesta població: a) "Lluita", que durant el 1930 havia aparegut en la seva primera època com a "Portaveu d'Acció Catalana", el 22 d'agost de 1931 obre la seva segona època seguint l'enumeració de la primera -any II n° 20-, amb el subtítol de "Portaveu d'Esquerra Catalana Federal". Tal com ens indica, era el portaveu d'aquesta entitat local adherida al Partit. Tenia una periodicitat setmanal. El 9 d'abril de 1932 -any III N° 53-, aquest periòdic canvia el seu subtítol anterior pel de "Portaveu d'Esquerra Catalana Federal. Adherit al Partit d'Esquerra Republicana de Catalunya". L'últim número consultat d'aquesta publicació, suposem que és l'últim que va sortir, porta data del 17 de juny del 1933 -any IV n° 109. Una col·lecció, lleugerament incompleta, d'aquest periòdic es conserva a la Biblioteca Pública i Casa de Cultura de Badalona.

b) "Acció, que el 12 d'abril de 1930 obre la seva tercera època, amb l'enumeració d'any XII n° 531 i amb el subtítol de "Portaveu del Centre Republicà Català. Periòdic d'esquerra catalana republicana". El 17 d'octubre de 1931 -any XII n° 546- aquest periòdic apareix com un setmanari adherit a Esquerra Republicana. El seu subtítol és: "Setmanari d'Esquerra Republicana. Portaveu del Centre Republicà Català". Aquest setmanari continuarà la seva publicació al llarg dels anys 1932 i 1933 i es deixarà de publicar després dels esdeveniments del 6 d'octubre de 1934. L'últim número aparegut porta data de 29 de setembre de 1934 -any XVI n° 694-. Una col·lecció, lleugerament incompleta, d'aquest periòdic

es conserva a la Biblioteca Pública i Casa de Cultura de Badalona.

c) El 7 d'octubre de 1933 apareix el primer número de "El Poble", amb el subtítol de "Setmanari d'Esquerra Republicana. Portaveu del Centre Català d'Esquerra Republicana". Tenia periodicitat setmanal. L'editorial del primer número diu: "(...) El Poble surt a la llum pública després d'un període laboriós de consolidació del nostre Centre que d'ací en avant serà el baluart inexpugnable de la Democràcia Badalonina... El Poble té al seu darrera el Centra Català d'Esquerra Republicana resultat de la fusió del Centre Català i del Centre d'Esquerra Federal (...)". L'últim exemplar consultat d'aquest periòdic porta data de 10 de febrer de 1934, corresponent a l'any II nº 20. Una col·lecció, lleugerament incompleta, d'aquest periòdic es conserva a la Biblioteca Pública i Casa de Cultura de Badalona.

d) El 21 d'abril de 1934 apareix el primer número de "Som-hi", amb el subtítol de "Setmanari portaveu de la Joventut d'Esquerra "Estat Català" de Badalona". Apareix a continuació del setmanari "El Poble", perquè la seva redacció i administració es troba al local social del Centre Català de Badalona (Sant Anastasi, 2). La seva periodicitat era setmanal. Aquest periòdic va aparèixer regularment durant tot l'any 1934, fins al 29 de setembre de 1934, que surt l'últim número d'aquesta època, a causa de la suspensió del periòdic després del esdeveniments del 6 d'octubre d'aquest any. L'1 de febrer de 1936 aquest periòdic reapareix de nou, continuant l'enumeració anterior -any II nº 24- i amb el subtítol de "Setmanari portaveu de la Joventut d'Esquerra "Estat Català" de Badalona i Santa Coloma de Gramanet". El 30 de maig de 1936 -any II nº 41- aquest setmanari canvia el seu subtítol pel de "Setmanari portaveu

del Casal d'Estat Català de Badalona". Aquest periòdic va aparèixer regularment fins al 18 de juliol de 1936 -any II nº 46-, data en què se'n suspèn la publicació. Una col.lecció, lleugerament incompleta, d'aquest periòdic es conserva a la Biblioteca Pública i Casa de Cultura de Badalona (1).

e) El 7 de desembre de 1935 apareix el primer número de "Front", amb el subtítol de "Setmanari Portaveu dels Centres d'Esquerra Republicana de Badalona, Sant Adrià i Santa Coloma". La seva periodicitat era setmanal. Aquest periòdic va continuar publicant-se regularment durant tot l'any 1936. El 10 de setembre de 1936 -any II nº 33-, aquesta publicació canvia el seu subtítol pel de "Periòdic d'Esquerra Republicana, orientat per les Joventuts d'Esquerra Republicana". L'últim número consultat d'aquest periòdic porta data de 18 de setembre de 1936, corresponent a l'any II nº 34. Una col.lecció incompleta d'aquesta publicació es conserva a la Biblioteca Pública i Casa de Cultura de Badalona.

A Esplugues de Llobregat, es publica "La Veu d'Esplugues", d'ideari afecte a Esquerra Republicana. R. Tasis i J. Torrent afirmen conèixer l'existència d'aquest periòdic per una nota apareguda a la premsa de Barcelona. Assenyalen que el primer número porta data del 30 de setembre de 1934 i que era l'òrgan d'aquest partit a la població esmentada (2). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

A l'Hospitalet de Llobregat, poc temps després de la proclamació de la Segona República -el 23 de juliol de 1931-, apareix el periòdic "L'Obra" amb el subtítol de "Setmanari d'Esquerra Republicana. Portaveu del Pla de Llobregat. El director era Pau Montguíó (3). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

Durant l'any 1932, apareix en aquesta mateixa població el periòdic "Fortitud". El seu primer número porta data del 15 d'octubre de 1932 i la seva periodicitat era quinzenal. El 20 de juny de 1933 -any II nº 16-, "Fortitud" es converteix en "Portaveu d'Esquerra Republicana". El periòdic es va continuar publicant durant l'any 1933 i suposem que va desaparèixer després de les eleccions municipals de gener de 1934. L'últim número consultat és del 20 de febrer de 1934 -any III nº 28-. La col·lecció completa es conserva a la Biblioteca i Casa de Cultura de l'Hospitalet de Llobregat. (4).

Durant l'any 1930 apareix en aquesta població, en la seva primera època, la publicació "Llibertat", amb el subtítol de "Periòdic Comarcal d'esquerra republicana". L'1 de maig de 1935, torna a aparèixer "Llibertat" en una segona època -any III nº 1-, amb el subtítol de "Periòdic d'Esquerra Republicana". Segons ens indica un editorial d'aquest primer número, l'equip d'aquest nou periòdic és format pels elements de l'antiga publicació "Llibertat" i del periòdic "Fortitud": "Aprop nostre s'han unit aquells que en els jorns oprobiosos d'una dictadura semblant a l'actual, feien escampar per mitjà d'una "Llibertat!" quasi indèntica a la nostra, el crit de protesta contra un règim i contra uns homes (...). Hem tractat d'apropar-nos a aquells altres que en un temps no massa llunyà, des de les pàgines de "Fortitud" feien esforços inaudits per a fer comprendre al poble quins eren els ideals de la reivindicació que movien aquells homes (...)" . El 5 de febrer de 1936 -any IV nº 19- aquest diari canvia el seu subtítol pel de "Periòdic comarcal de les esquerres republicanes del Baix Llobregat". El 20 de maig de 1936, -any IV nº 26-, "Llibertat" torna a canviar el seu subtítol: "Periòdic de

les esquerres republicanes de l'Hospitalet". Aquest periòdic continuarà apareixent regularment fins al 5 de juliol de 1936. La seva periodicitat era quinzenal. La col·lecció completa d'aquesta segona època es conserva a la Biblioteca i Casa de Cultura de l'Hospitalet de Llobregat.

A Sant Adrià de Besòs apareixen dues publicacions adherides a Esquerra Republicana; a) "Garba". El primer exemplar apareix el 15 de gener de 1932 i era l'òrgan del "Centre d'Esquerra Republicana de Sant Adrià" (5). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

b) El 28 d'abril de 1934 apareix el primer número de "Foc Nou", amb el subtítol de "Setmanari portaveu dels Centres d'Esquerra Republicana de Catalunya" (6). No sabem quan de temps es va anar publicant ni n'hem pogut consultar cap exemplar.

2) Vallès Oriental.

A la ciutat de Granollers, des del 12 de juliol de 1930 sortia el periòdic "Inquietud", amb el subtítol de "Publicació quinzenal d'esquerra". El 28 de març de 1931 -any II nº 11-, aquesta publicació es converteix en portaveu del Partit i canvia el seu subtítol pel de "Periòdic adherit al Partit d'Esquerra Republicana". La seva periodicitat passa a ser setmanal. El 25 d'abril de 1931 -any II nº 14-, aquest setmanari es deixa de publicar fins al 14 d'abril de 1932, data en què surt el nº 15 corresponent a l'any III. A partir d'aquest últim exemplar, el periòdic torna a canviar el seu subtítol pel de "Òrgan del Partit d'Esquerra Republicana de Granollers i Comarca". En un editorial d'aquest últim número s'assenyala: "Ara fa poc més d'un any, el Centre d'Unió Republicana de Granollers i el grup de socis de la Unió Liberal que editava INQUIETUD, amb llur inq

cripció en la Conferència d'Esquerres i més tard amb llur adhesió al Partit d'Esquerra Republicana de Catalunya, sorgit d'aquella memorable Conferència, iniciaven a Granollers la política del nostre Partit (...)" . L'últim número consultat d'aquest periòdic, que suposem que és l'últim que va sortir, porta data del 30 d'abril de 1932 i correspon a l'any III nº 16. La col·lecció completa d'aquest periòdic es conserva a l'Hemeroteca Municipal Josep Mora de Granollers.

A Llinars del Vallès, el Partit publica el periòdic "Nova Llum". R. Tasis i J. Torrent diuen que aquesta publicació estava adherida a Esquerra Republicana, amb la redacció a l'entitat "Centre Federal", i que el seu primer exemplar va sortir pel febrer de 1936 (7). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

A sant Celoni surt el periòdic "Lluitador" com a portaveu del Partit. R. Tasis i J. Torrent afirmen que el primer exemplar porta data d'octubre de 1933, i que era una publicació política d'Esquerra Republicana (8). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

3) Vallès Occidental.

A la ciutat de Sabadell, l'1 d'abril de 1932, apareix el primer número del diari "El Poble". A l'editorial d'aquest exemplar el periòdic es defineix de la manera següent: "(...) El Poble (...) pretén ésser un diari fortament liberal en les seves apreciacions. (...) El Poble és republicà i és esquerrà (...) El Poble vol que els seus més remarcables serveis sien esmerçats per Catalunya. (...) Hi ha encara un altre gran amor a fer moure els nostres estilets de combat, i aquest és Sabadell (...)". Aquest diari, en el període comprès entre els números 2 i 15, adopta el sub

títol de "Diari de Sabadell Republicà d'Esquerra". El 4 de gener de 1933 -any II nº 228-, el diari "El Poble" es converteix en portaveu oficial d'Esquerra Republicana de Sabadell i instal·la la seu de la seva redacció i administració a l'entitat "Casal Català d'Esquerra" d'aquesta ciutat. A l'editorial d'aquest exemplar es defineix la ideologia política del periòdic: "El Poble, que fins ara havia actuat com a diari republicà d'esquerra, però sense cap programa concret, avui adopta el d'Esquerra Republicana de Catalunya. Conjuntament amb "L'Acció" de la veïna ciutat de Terrassa, serem el portaveu dins el Vallès Occidental del Partit, que sota l'alt guiatge d'En Francesc Macià ha portat a Catalunya per camins de llibertat i de justícia". A partir del 10 de gener de 1933 -any II nº 233-, aquesta publicació adopta el subtítol de "Esquerra Republicana de Catalunya". Aquest periòdic continua apareixent regularment durant tot l'any 1933. L'1 de març de 1934 -any III nº 570- "El Poble" abandona el subtítol "Esquerra Republicana de Catalunya" i deixa de ser portaveu oficial d'aquest Partit per convertir-se en òrgan d'expressió dels partits d'esquerra locals. Així ho expressa el periòdic a l'editorial d'aquest exemplar: "El Poble" deixa d'ésser l'òrgan local exclusiu d'Esquerra Republicana de Catalunya i passa a ésser herald periodístic dels sectors polítics d'esquerra integrats pels Partits d'Esquerra Republicana, Partit Republicà Democràtic Federal i Acció Catalana Republicana". El 31 de març de 1934 -any III nº 593- apareix l'últim exemplar d'aquest diari. La col·lecció completa d'aquest periòdic es conserva a l'Arxiu Històric de Sabadell.

A Caldes de Montbui, el Partit publica "Farell", amb el subtítol de "Periòdic quinzenal, portaveu de l'Esquerra Republicana de Caldes de Montbui". R. Tasis i J. Torrent

assenyalen que el primer número d'aquest periòdic porta data de maig de 1931 (9). La redacció d'aquesta publicació estava a la seu de l'entitat Centre Democràtic Progressista. Departament d'Esquerra Republicana i tenia una periodicitat quinzenal. A la Biblioteca de Catalunya se'n conserva el número 88 -any IV-, corresponent al 15 de setembre de 1934. No sabem fins quan va durar la publicació.

A Montcada, el Partit editava el periòdic "L'Esguard", amb el subtítol de "Publicació del Centre Nacionalista Republicà". Era el portaveu d'aquesta entitat adherida a Esquerra Republicana. R. Tasis i J. Torrent afirmen que en van sortir, almenys, 27 números mensuals, l'últim dels quals és de l'abril de 1934 (10). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

A Rubí, a partir del 15 d'agost de 1930, reapareix el periòdic "La Lluita", en la seva segona època, amb el subtítol de "Òrgan del Centre Democràtic Republicà". Era el portaveu d'aquesta entitat, adherida més tard a Esquerra Republicana. El juny de 1934 -nº 218- encara es continuava editant aquesta publicació (11). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

A Sant Cugat del Vallès, es publica el periòdic "L'Avenir", amb el subtítol de "Periòdic setmanal, portaveu del "Centre Republicà Federal", "Unió de Rabassaires" i altres seccions autònomes del "Centre Federal La Unió". R. Tasis i J. Torrent diuen que el primer número d'aquesta publicació surt el 14 d'abril de 1932 (12). El "Centre Federal La Unió" era la seu social del "Centre Republicà Federal", entitat adherida a Esquerra Republicana. No n'hem pogut consultar cap exemplar.

A la ciutat de Terrassa, des del 2 de setembre de 1922 sortia el setmanari "La Acción", en la seva segona època,

amb el subtítol de "Periódico Republicano", totalment redactat en castellà. Probablement aquesta publicació era la continuació del periòdic "Acción Republicana" de 1908 (13). El primer exemplar consultat d'aquest setmanari porta data del 2 de gener de 1931 i correspon a l'enumeració següent: època II, any X, nº 424. Ara, totalment redactat en català amb el títol de "L'Acció". En aquest moment continuava tenint una periodicitat setmanal i duia el subtítol "Periòdic d'Esquerra Republicana". El 6 de febrer de 1931 -any X nº 429-, "L'Acció" canvia de redacció i administració i fixa la seu a l'entitat "Fraternitat Republicana" (casa del Poble), adherida més tard a Esquerra Republicana. A partir del moment de la fundació d'aquest partit, aquest periòdic n'apareix com el portaveu. Aquesta publicació s'editarà regularment durant els anys 1931 i 1932. El 9 de gener de 1933 -any XII nº 532-, "L'Acció" es converteix en diari i canvia el seu subtítol anterior pel de "Diari d'Esquerra Republicana". A l'article editorial d'aquest número es diu: "Avui nosaltres, els homes que a Terrassa defensem l'actuació netament esquerrana, tenim l'íntim orgull d'acabar-nos a la palestra política amb un portaveu quotidià, arma de combat i mitjà de proselitisme indispensable als partits republicans que com el nostre han de fer submergir les deixalles reaccionàries, llegat epidèmic que el règim borbònic ha deixat en el nostre país. (...). L'heu de considerar com una part integrant del vostre viure polític. Com el complement directe de la brillant història del republicanisme terrasenc, que de parella amb l'amor a la Pàtria Catalana, ha vist l'adveniment d'una Catalunya autònoma (...)".

A causa dels esdeveniments del 6 d'octubre de 1934, "L'Acció" deixarà de publicar-se els dies compresos entre

el 4 i el 10 d'octubre i continuarà sortint regularment fins al 23 d'octubre -any XIII nº 8.152 (sic)-, però a partir d'aquesta data ha de suspendre la seva publicació. L'article editorial d'aquest número afirma "(...) Com ja saben els nostres lectors i la ciutat, tota Terrassa des d'ahir està pressa militarment. (...) La nostra redacció ha quedat desarticulada. (...) Fins i tant la nostra vida periodística normal no ens sigui possible, ens veiem obligats per la força de les circumstàncies a fer un alt en el nostre camí, a interrompre el nostre treball. Cal confiar que aviat L'Acció podrà seguir essent un col·laborador en la tasca a favor de Catalunya i de la República. Fins aleshores...!". El 25 de febrer de 1935 -any XIII nº 8.153-, aquest periòdic reprèn la seva publicació. Surt sense subtítol i la seva redacció i administració transitòries es troben al carrer Sant Pere, 7 (Bar Royal). A l'editorial d'aquest número es diu: "En aquests quasi cinc mesos postsediciosos, de prova ruda, hem observat com no hi havia mutació visible en el quadro dels enemics nostres. Són els mateixos d'adés, de sempre (...). Cap d'ells ha sabut aprofitar la lliçó que es desprèn d'aquella jornada -que la història de la Pàtria ja preserva-, per encarrilar llurs futures actuacions. (...) Es ara l'hora transcendent. Per tant, cal que sapiguem fer-nos dignes de la mateixa. Nosaltres, des d'ací, procurarem respondre com puguem a la confiança que el poble ens otorga. Això si, complint sempre amb els nostres ideals i amb les necessitats de llibertat i de justícia que el poble té". L'1 d'abril de 1935 -any XIII nº 8.183-, la seva redacció i administració torna a traslladar-se a l'antic local que havia estat seu de l'entitat "Fraternitat Republicana" i poc després torna a canviar el local social. Malgrat el començament de la gue

rra civil, aquest diari continua editant-se sense interrupció. El 23 de juliol de 1936 -any XIII nº 8525 (suc)-, aquest diari assenyala que: "Només la traïció d'uns militars feixistes i monàrquics i el seu gran crim han estat els motius de que Espanya trontolli des de dissabte passat en el curs d'unes jornades de sang, de mort, de destrucció i de flames", i fa una crida a la inscripció a les milícies populars. El 4 de desembre de 1936 -any XIII nº 8629 (sic)- "L'Acció" comunica les seves dificultats editorials per falta de paper per imprimir. L'últim número consultat d'aquest periòdic porta data de 31 de desembre de 1936 -any XIII nº 8651-. Aquest diari es continuarà publicant fins al 12 de gener de 1939. A la Biblioteca Soler i Palet de Terrassa es conserva una col.lecció incompleta d'aquest periòdic, que comprèn els números que van del 2 de gener de 1931 -any X nº 424- al 31 de desembre de 1936 -any XIII nº 8651 (sic)-.

4) Baix Llobregat.

A Esparreguera, el maig de 1936 va sortir el primer número del periòdic "L'Horitzó", amb el subtítol de "Portaveu de la Joventut del Casal Català Republicà". Era l'òrg^{an} periodístic d'aquesta entitat adherida a Esquerra Republicana. No sabem si es va continuar publicant. Hem consultat aquest exemplar en una col.lecció particular d'Esparreguera.

A la mateixa població, el 13 de març de 1937 apareix el primer número del periòdic "Catalunya!!", amb el subtítol de "Portaveu d'Esquerra Republicana d'Esparreguera". L'editorial d'aquest primer número diu: "Amb aquest nom sublim i preuat hem batejat el nostre periòdic, portaveu de l'Esquerra Republicana d'aquesta vila i, a l'ensem, de

la nostra entitat Ateneu Esparreguera (...)" . La seva periodicitat era mensual. No sabem fins quan es va continuar publicant. L'últim exemplar consultat -número 4- porta data de 30 de juny de 1937. Els números 1 i 4 d'aquest periòdic es conserven en una col.lecció particular d'Esparreguera.

A Olesa de Montserrat, el Partit publica "L'Impuls", amb el subtítol de "Periòdic mensual d'Esquerra". R. Tasis i J. Torrent diuen que el seu primer exemplar va sortir el juliol de 1935, tenia una periodicitat mensual i era portaveu de l'entitat "Círcol Federal Democràtic Obrer" (14). Hem consultat el número 3 d'aquest periòdic, corresponent al 15 de setembre de 1935, en una col.lecció particular d'Olesa de Montserrat.

A Sant Feliu de Llobregat apareix "L'Obra" com a periòdic adherit a Esquerra Republicana. El primer número d'aquesta publicació porta data de 23 de juliol de 1931 i la seva periodicitat era setmanal (15). No hem pogut consultar-ne cap exemplar.

5) Maresme.

A Mataró, durant l'any 1930 apareix en la seva primera època el periòdic "Llibertat". R. Tasis i J. Torrent afirmen que és un setmanari portaveu del "Centre Republicà Federal" i que el primer número publicat és de setembre de 1930 (16). A començament de juliol de 1933, torna a sortir "Llibertat", probablement com a segona època del setmanari del mateix títol de 1930 i com a òrgan del "Centre Republicà Federal". Ara és portaveu d'una entitat adherida a Esquerra Republicana de Catalunya (17). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

6) Alt Empordà.

A la ciutat de Figueres, el dia 8 d'abril de 1911 va aparèixer el periòdic "Empordà Federal", amb el subtítol "Setmanari d'U.F.N.R.", en la seva primera època, amb la seva redacció i administració al Centre Federalista Empordanés. Aquest setmanari estaria destinat a tenir una llarga durada. A partir del dia 10 d'abril de 1920 -any X nº 481-, aquest periòdic va aparèixer sense subtítol. Durant l'any 1923, el dia 24 de novembre -any XIII nº 672- va deixar d'aparèixer, suspès per la Dictadura militar del general Primo de Rivera. El 29 de març de 1930 -any XIV nº 673- aquest periòdic va encetar una segona època. Durant el període de la Segona República, "Empordà Federal" va estar adherit a la política i l'ideari d'Esquerra Republicana. Aquest setmanari va sortir regularment durant tot el període republicà, fins que els esdeveniments d'octubre de 1934 van obligar a clausurar aquesta publicació. El darrer número que sortí d'aquesta segona època fou amb data del 29 de setembre de 1934 -any XVIII nº 916-. Fins que a l'any 1935 -any XIV- encetà una tercera època. "Empordà Federal" podria superar els esdeveniments de la guerra civil espanyola i va aparèixer sense interrupció fins a l'any 1938. El darrer número que hem consultat d'aquest setmanari porta data del 29 de gener de 1938. A la Biblioteca Carles Fages de Climent, de Figueres, es conserva una col·lecció quasi completa del "Empordà Federal".

7) Baix Empordà.

A la Bisbal d'Empordà, el Partit publica el periòdic "Ciutadania", amb el subtítol de "Setmanari d'Esquerres". Era una publicació adherida a Esquerra Republicana de Catalunya. R. Tasis i J. Torrent assenyalen que el primer

número va aparèixer el 14 d'abril de 1932 i que han consul
tat fins el número 103, del 14 d'abril de 1934 (18). Aquest
setmanari va ésser suspès arran dels esdeveniments d'octu-
bre de 1934, i el 31 de gener de 1936, aquesta publicació
va reaparèixer novament (19). No sabem, però, fins quan
continuà publicant-se aquest setmanari. A la Biblioteca de
la Diputació de Girona es conserva una col·lecció incomple-
ta del periòdic, que abraça els exemplars compresos entre
l'any II, nº 38, del 5 de gener de 1933, i l'any II, nº 58,
del 25 de maig de 1933.

A Palafrugell, a partir de l'any 1930, apareix el pe-
riòdic "Ara", en la primera època, amb el subtítol de "Set-
manari Catalanista d'Esquerra" (20). Suposem que aquesta
publicació va aparèixer regularment fins a la seva suspen-
sió, possiblement l'octubre de 1934. No hem pogut consul-
tar-ne cap exemplar d'aquesta època. El 29 de gener de
1936, aquest periòdic inicia la segona època, després de
la suspensió, amb el mateix subtítol i amb l'enumeració
any VII, número 191. Era un setmanari adherit a Esquerra
Republicana de Catalunya. En aquest primer exemplar, i en
l'article editorial es descriu l'ideari de "Ara" de la se-
güent manera: "Ara torna a la palestra. En aquestes hores
decisives, quan la República està a punt de retrobar el
seu veritable camí, Ara surt a defensar els seus ideals
d'esquerra amb més entusiasme i més fermesa que mai (...) i
agraeix públicament l'interès de les innumbrables perso-
nes que durant el període de suspensió forçosa ens han fet
patent el seu fervor portaveu de la democràcia palafruge-
llenca". De la informació que apareix en les seves pàgines
hem de destacar: articles i notes de propaganda electoral
i dels resultats de les eleccions del 16 de febrer i 26
d'abril de 1936, articles i textos legals sobre la llei de

Contractes de Conreu, notícies del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines, adherit a Esquerra Republicana de Catalunya, notes de l'entitat del Partit a Palafrugell, "Unió Republicana d'Esquerra", diverses notícies anunciant el III Congrés Nacional ordinari d'Esquerra Republicana, i articles comentant l'estructuració interna i de les diverses tendències del Partit. La periodicitat d'aquesta publicació era setmanal. El 25 d'agost de 1936 -2ª època, any VII, nº 240-, aquest periòdic canvia de subtítol i apareix: "Ara" "Diari del Poble". La periodicitat és ara diària. En aquest primer exemplar s'assenyala: "Aquest diari és el portaveu de l'Organització Popular Antifeixista de Palafrugell i la seva contrada". En aquest nou període conté diverses notícies sobre la guerra civil, el nou Govern de la República, col·lectivitzacions d'empreses, etc. El 4 de gener de 1937, el periòdic obre la tercera època, canviant el subtítol: "Ara" "Setmanari del Poble" i continuant l'enumeració anterior -3ª època, any VIII, nº 322-, i passant a ser de periodicitat setmanal. En aquest primer exemplar s'assenyala l'ideari de la publicació de la següent manera: "Aquest periòdic és el portaveu de les organitzacions populars antifeixistes de Palafrugell i la seva comarca". El periòdic desapareix finalment el 22 de març de 1937 -3ª època, any VIII, nº 333-. La col·lecció completa de la segona i tercera època d'aquesta publicació es conserva a la Biblioteca de Catalunya.

A Sant Feliu de Guíxols, el 4 d'abril de 1936 aparegué el periòdic "Proa" amb el subtítol "Setmanari d'Esquerra". La seva redacció i administració era al Passeig de Mar, 2, i la seva impremta a Joan C. Pagès. No tingué gaire durada (21). A l'Arxiu Històric de Sant Feliu de Guíxols es con-

serva algun número del setmanari "Proa".

A Sant Feliu de Guíxols, des de 1907, apareixia, el periòdic "El Programa" amb el subtítol "Setmanari republicà federal del Baix Empordà". A partir del número 686 canvià el subtítol pel de "Orgue de la Democràcia Federalista del Baix Empordà". "El Programa" va sortir regularment fins el número 1.030 -any XVII-, de 29 de desembre de 1923 (22). El juny de 1931, el periòdic "El Programa" apareixia en una tercera època, amb el subtítol "Publicació del Comitè Comarcal Federalista del Baix Empordà. Surt els diumenges". Era el portaveu del Partit Republicà Federal del Baix Empordà, adherit a Esquerra Republicana. La seva redacció i administració era al Passeig del Mar, 2, i la seva impremta a C. Barnés de Palamós. A l'any 1933 va començar una nova enumeració i un nou compte d'anys -número 110, del 2 de juliol de 1933-. No sabem fins quan es publicà. A l'Arxiu Històric de Sant Feliu de Guíxols es conserven alguns números solts d'aquesta tercera època del setmanari "El Programa".

8) Gironès.

A la ciutat de Girona, des de l'any 1895 apareixia el diari "El Autonomista" sota la direcció de Darius Rahola. A partir de 1916 va sortir amb el subtítol "Diario Republicano de Avisos y Noticias. Diario de la tarda". Inicialment es publicava en castellà i seria el portaveu del Partit Republicà Federal de les comarques gironines, fins que a l'any 1931 es va adherir a la política i l'ideari d'Esquerra Republicana de Catalunya. En aquests moments apareixia amb el subtítol "Diari Republicà d'Informació. Es publica a la tarda". El seu director era Darius Rahola. La seva redacció, administració i tallers es torvava en el carrer

de la Premsa, 5, de Girona. La data de sortida amb el títol catalanitzat fou el 2 de gener del 1933. En aquest moment, tenia les seccions següents: Esportives, Comarcals, Tribunals, Govern Civil, Ensenyament, Notícies, Registre Civil, Del Carnet, Ajuntament, Polítiques; i a més, Per telèfon: Servei de l'agència Fabra i dels nostres corresponsals: Barcelona, Estranger i Madrid. A partir del número de 12 de juliol de 1933 -any XXXVII nº 9.420-, va canviar el subtítol "Diari Federalista Republicà d'avisos i notícies. Es publica a la tarda". A causa dels esdeveniments del 6 d'octubre de 1934, "L'Autonomista" deixaria d'aparèixer els dies 5, 6, 7, 8 i 9 d'aquest mes. És a dir, del dia 4 d'octubre de 1934 -any XXXVIII nº 9.414- passaria al del dia 10 d'octubre -any XXXVIII, nº 9.415-. Durant la guerra, "L'Autonomista" apareixeria amb el subtítol "Diari d'Esquerra". La seva redacció era a la Rambla de la Llibertat, 25 (federació d'Esquerra Republicana de Catalunya), i la seva administració i tallers al carrer de la Premsa, 4 i 5. Girona. "L'Autonomista" continuà publicant-se durant tota la guerra amb dificultats, fins que el dia 10 de gener de 1939 va aparèixer el darrer exemplar d'aquest diari. En aquest número s'afirmava: "Tenim fe en la victòria, la mateixa fe que d'ençà del 19 de juliol de 1936... Exèrcit i reraguarda, governs i governats estan tots units en aquesta fe infrangible... Si hagués vingut un moment de perill, Catalunya hauria mobilitzat totes les seves reserves, el patriotisme de tots els catalans s'hauria posat en vibració, hauríem sabut defensar fins a morir el terror pairal, i tampoc no hauríem perdut la fe en la victòria. Perquè sabem que no podem perdre i perquè la nostra voluntat i la nostra resistència superaran tots els factors adversos i ens guanyaran, al capdavant, el triomf". A la Biblioteca de Catalunya de Barcelona es conserva una col·lecció incompleta de "L'Au

tonomista" dels anys 1933 i 1934. A la Biblioteca de la Diputació de Girona se'n conserva una col·lecció completa.

A la ciutat de Girona, durant l'any 1931, es publica el periòdic "Avançada" amb el subtítol de "Periòdic d'esquerra. Publicació republicana catalana". Apareix com a portaveu del "Partit Republicà Federal Nacionalista de les Comarques Gironines", i de l'entitat "Joventut Republicana de Girona", tots dos adherits a Esquerra Republicana de Catalunya". El primer exemplar va aparèixer el 28 de març de 1931, i la seva periodicitat era quinzenal. El 23 de maig de 1931 -any I nº 5- aquest diari anuncia que a partir d'aquest número es converteix en setmanari. L'últim exemplar consultat és el citat anteriorment i ignorem si va continuar la seva publicació. A la Biblioteca de la Diputació de Girona es conserva una col·lecció en la qual hi ha els exemplars compresos entre el número 1 i el 5.

També a Girona, a partir del 2 de setembre de 1932 apareix el diari "Acció Ciutadana" (23), amb el subtítol de "Setmanari del Partit Republicà Federal Nacionalista de les Comarques Gironines", partit adherit a Esquerra Republicana de Catalunya. El 9 de febrer de 1934 -any III nº 75- aquesta publicació canvia el seu subtítol pel de "Setmanari nacionalista d'esquerra". A l'article editorial d'aquest exemplar s'assenyala: (...) "Acció Ciutadana torna amb més fermesa que mai a la palestra, completament rejoyenida i transformada. (...). Acció Ciutadana, pletòrica de fe i de joventut, ensems que portaveu dels ideals de república, llibertat, catalanitat i justícia social, (...) sigui també la forja on afinin el seu tremp per a la lluita tots aquells que en les nostres comarques integren el gran exèrcit de la democràcia (...)". La redacció i administració d'aquest diari estava a la seu social de l'enti-

tat "Joventut Republicana", adherida al Partit. Aquest setmanari continua publicant-se regularment durant l'any 1934. L'últim exemplar consultat d'aquest diari porta data de 13 de juliol de 1934 -any III nº 97-. A la Biblioteca de la Diputació de Girona es conserva una col·lecció amb els exemplars compresos entre els números 74 i 97. R. Tasis i J. Torrent assenyalen que aquest setmanari havia aparegut a Olot l'1 de març de 1930, i després d'haver editat 126 números va traslladar la seu de la seva publicació a Girona (24).

9) La Selva.

A Caldes de Malavella, el novembre de 1932, apareix el primer exemplar del diari "Sense cridar". Era portaveu d'Esquerra Republicana de Catalunya, i la seva periodicitat era quinzenal (25). No hem pogut consultar-ne cap exemplar.

10) La Garrotxa.

A Olot, l'1 de març de 1930 va aparèixer el periòdic "Acció Ciutadana", amb el subtítol de "Setmanari Republicà Federal". A l'any III es convertí en portaveu d'Esquerra Republicana de Catalunya, i canvià el seu subtítol pel de "Setmanari Republicà d'Esquerra Catalana". La seva redacció i administració estava a la seu de l'entitat "Concentració Republicana", adherida al Partit. D'aquest periòdic van aparèixer 126 números a Olot, de l'1 de març de 1930 al 6 d'agost de 1932, en què passà a editar-se a Girona (26). A l'Arxiu Històric d'Olot es conserva una col·lecció quasi completa del setmanari "Acció Ciutadana".

També a Olot, el Partit tenia com a portaveu el periòdic "Esquerra". R. Tasis i J. Torrent afirmen que el seu primer exemplar va aparèixer el 16 de juny de 1934, i que

aquesta publicació era l'òrgan d'Esquerra Republicana a la comarca d'Olot (27). Aquest periòdic es publicà fins ben endavant de l'any 1936. A l'Arxiu Històric d'Olot es conserva una col·lecció completa de l'any 1935 i incompleta dels anys 1934 i 1936.

11) Garraf.

A Sitges, el 19 de setembre de 1930 apareix el primer número d'"Opinem..." (28). Aquest periòdic era el portaveu de l'entitat "Ateneu El Centaure", i la seva periodicitat era mensual. Posteriorment, aquesta publicació es converteix en el portaveu d'Esquerra Republicana a Sitges, i la seva periodicitat passa a ser setmanal. Hem consultat el número 18 -any III- corresponent al 24 de juny de 1933, en el qual "Opinem..." apareix amb el subtítol de "Setmanari òrgan de l'Esquerra Republicana". Ignorem fins a quina data va continuar publicant-se aquest diari. A la Biblioteca Popular "Santiago Rusiñol" de Sitges es conserven els números 4, 5 i 8, corresponents a març, abril i juliol de 1931 -any II-. A l'Hemeroteca Municipal de Barcelona es conserva el número 18, corresponent al 24 de juny de 1933 -any III-.

A Vilanova i la Geltrú, l'1 d'abril de 1907, apareix el primer exemplar del diari "Democràcia", amb el subtítol "Semanario republicano federal. Órgano del Partido Republicano Federalista del distrito de Villanueva y Geltrú". Durant l'any 1925, aquesta publicació passa a ser escrita parcialment en català, i canvia el seu subtítol anterior pel de "Periòdic Republicà Federal" (29). El 31 de gener de 193, "Democràcia" reprèn la seva edició després de la suspensió governativa. Ara apareix totalment en català per primera vegada. El seu actual subtítol és "Periòdic Republicà Federal. Portaveu del Partit Republicà Federa-

lista del districte de Vilanova i Geltrú", la seva periodicitat és quinzenal, i la seva redacció i administració es troben a la seu de l'entitat "Centre Democràtic Federallista". A partir de març de 1931 apareix com un diari l'ideari del qual és molt pròxim al d'Esquerra Republicana. El 30 de juliol de 1932 -any XXVI nº 1081- "Democràcia" passa a ser portaveu oficial del Partit. Canvia el seu subtítol pel de "Periòdic Republicà Federal. Portaveu del Partit d'Esquerra Republicana de Catalunya del districte de Vilanova i Geltrú". Aquest diari apareix regularment durant els anys 1932 i 1933, i ha de suspendre la seva publicació a causa dels esdeveniments d'octubre de 1934. El 30 de novembre de 1935 -any XXIX nº 1140- "Democràcia" reprèn la seva edició. Al seu article editorial assenyala: "Al cap d'un any de silenci forçat, reapareix Democràcia a la llum pública. (...) Voldríem quan menys que continués essent la fulla combativa i tenaç que ha estat des de molts anys, el portaveu de la consciència republicana de la nostra contrada (...)" . Aquest diari apareix regularment durant el 1936 fins al 12 de juliol de 1936 -any XXX nº 1158- en què n'apareix l'últim exemplar. Una col·lecció incompleta de "Democràcia" del període comprès entre el 31 de gener de 1931 -any XXV nº 1138- i el 12 de juliol de 1936 -any XXX nº 1158- es troba a la Biblioteca "Víctor Balaguer" de Vilanova i la Geltrú.

A Vilanova i la Geltrú es publica també un "Suplement de Democràcia". R. Tasis i J. Torrent afirmen que aquest diari va aparèixer, com a número únic, el 18 de novembre de 1933, amb la finalitat de defensar l'expropiació del Col·legi Samà als Pares Escolapis (30). Assenyalen que el 18 de maig de 1936 apareix un nou "Suplement de Democràcia", que va publicar la tesi que l'entitat "Centre Democràtic

Federalista de Vilanova" va presentar al "III Congrés Nacional Ordinari del Partit d'Esquerra Republicana de Catalunya". No hem pogut consultar cap d'aquests exemplars.

També a Vilanova i la Geltrú, el 16 de novembre de 1930, apareix el primer exemplar del periòdic "El Carrer", amb el subtítol de "Periòdic català d'esquerra". Anuncia la seva periodicitat com a quinzenal. A l'article editorial del primer número defineix el seu ideari: "(...) Nosaltres no estem uniformats, no portem motllo; som un replec de classe que sota els plecs de la nostra senyera i a les planes d'El Carrer deixem el marge corresponent on tothom s'hi pugui manifestar amb les seves apreciacions (...)". El 15 de desembre de 1931 -any II n  13- aquest diari apareix com a portaveu de l'entitat "Centre d'Esquerra Estat Català", adherida a Esquerra Republicana, canviant el seu subtítol pel de "Periòdic català d'esquerra. Portaveu del Centre d'Esquerra-Estat Català". El 8 de febrer de 1933 -any IV n  35- "El Carrer" canvia el seu anterior subtítol pel de "Periòdic Nacionalista Radical. Portaveu del Centre d'Esquerra-Estat Català". Aquest diari apareix regularment durant els anys 1933 i 1934. El 20 de setembre de 1934 -any IV n  55- s'edita l'últim exemplar abans de la suspensió governativa d'octubre de 1934. El 7 de març de 1936 -any VI n  56- "El Carrer" reprèn la seva edició. Ara adopta el subtítol de "Portaveu del Centre d'Esquerra-Estat Català". L'últim exemplar consultat correspon al 9 de maig de 1936 -any VI n  59-. Una col.lecció incompleta d'aquest diari es conserva a la Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú. R. Tasis i J. Torrent afirmen que aquesta publicació va aparèixer fins a final del 1933, i que en el seu darrer període canvia el seu subtítol pel de "Portaveu d'Estat Català", i es converteix

en un portaveu d'aquesta organització. (31).

12) Alt Penedès.

A Gelida, durant l'any 1932, apareix el diari "Flama", amb el subtítol de "Periòdic portaveu de "Joventut d'Esquerra Republicana", Secció Política de la Societat C. Artesans, adherida a l'Esquerra Republicana de Catalunya". Era de periodicitat quinzenal (32). No hem pogut consultar-ne cap exemplar.

A Sant Sadurní d'Anoia, el Partit publica el diari "Lluitem!...", amb el subtítol de "Portaveu del Centre d'Esquerra Republicana". El primer exemplar d'aquesta publicació apareix el 15 d'agost de 1931. A l'article editorial d'aquest número assenyala: "Enmig de l'ebullició patriòtica d'aquesta moments, i enmig dels més trascendents episodis decisius de la lluita pel reconeixement de la personalitat autonòmica de la nació catalana, neix el nostre periòdic, amarat de les doctrines salvadores, que exhorta constantment l'eminent patrici En Francesc Macià (...)" . La seva periodicitat era quinzenal. L'últim exemplar que hem consultat porta data de 12 de juny de 1932 -any II nº 15-. Ignorem fins quan va continuar-ne la publicació. En una col·lecció particular de Sant Sadurní d'Anoia es conserven els números 1 -any I-, 3 -any I- i 15 any II- corresponents a les dates de 15 d'agost de 1931, 24 de setembre de 1931 i 12 de juny de 1932, respectivament. (33).

A Vilafranca del Penedès, Esquerra Republicana publica el diari "Abril", amb el subtítol "Setmanari d'esquerra". El primer exemplar apareix el 22 d'agost de 1931 -any I nº 1. La seva periodicitat era setmanal, i la seva redacció i administració estaven a la seu de l'entitat "Centre

d'Esquerra Republicana" de l'esmentada població. Aquesta publicació apareix regularment els anys 1931, 1932, 1933 i 1934. L'últim exemplar consultat porta data de 29 de setembre de 1934, corresponent a l'any IV nº 161. Suposem que la publicació d'aquest diari es va suspendre després d'aquest número per causa dels esdeveniments del 6 d'octubre de 1934. Una col·lecció incompleta d'aquest setmanari, en la qual hi ha els exemplars compresos entre el 22 d'agost de 1931 -any I nº 1- i el 29 de setembre de 1934 -any IV nº 161- es conserva a l'Arxiu Hemeroteca del Museu de Vilafranca del Penedès (34).

13) Baix Penedès.

Al Vendrell, el 19 de maig de 1934 apareix el primer número de la publicació "La Fornal", amb el subtítol de "Periòdic quinzenal. Òrgan d'Esquerra Republicana de Catalunya del Baix Penedès". A l'editorial d'aquest primer número es defineix la finalitat del diari: "Aquest nou periòdic quinzenal que apareix avui a la llum serà el portaveu de les aspiracions esquerranes de la comarca del Baix Penedès. Serà sempre el vigia de les aspiracions del proletariat i defensarà sempre el nou concepte social de l'economia mundial: també defensarà a tothora les aspiracions de Catalunya i lluitarà sempre pel matís d'esquerra de la República Espanyola (...)" . La redacció i administració esta ven a l'entitat "Centre Republicà Nacionalista", adherida a Esquerra Republicana. R. Tasis i J. Torrent assenyalen que el 14 de juliol de 1934 -any I nº 5- encara continua publicant-se aquest diari (35). A la Biblioteca Popular del Vendrell es conserva el número 11 -any I- de "La Fornal", corresponent al 19 de maig de 1934.

Al Vendrell també apareix "Temps Nous", amb el subtítol

d'"Òrgan del Partit Republicà Nacionalista. Surt un cop cada mes". R. Tasis i J. Torrent afirmen que aquest diari va començar a publicar-se el novembre de 1930, i que el 23 de juliol de 1932 -any III nº 51- encara continua la publicació (36). El Partit Republicà Nacionalista estava adherit a Esquerra Republicana de Catalunya. No hem pogut consultar-ne cap exemplar.

14) Tarragonès.

A Tarragona, des de l'1 de juliol de 1932 apareixia el periòdic "Avançada" amb el subtítol de "Setmanari de la Federació d'Esquerra Republicana de les comarques tarragonines". La redacció i administració era a Rambla de Pau Iglésies, 11, i la impremta era a Reding, 10. Era un setmanari d'Esquerra Republicana, les pàgines de la qual anaven classificades amb quatre títols diferents, que formaven, per tant, un conjunt de quatre periòdics. Aquests eren: "Avançada", de Tarragona; "La Falç", "Portaveu del Partir d'Esquerres del Districte de Falset"; "Saba Nova", "Portaveu del districte de Montblanc" i "L'Ideal de l'Ebre", "Portaveu de la Federació Comarcal Ribera-Terra Alta", de Móra d'Ebre. No n'hem vist cap exemplar. (37).

15) Conca de Barberà.

A Montblanc, des del maig de 1931, apareixia el periòdic "Renovació" amb el subtítol de "Quinzenal d'Esquerra de la Conca de Barberà". La seva redacció i administració era a Santa Tecla, 18, i la impremta a Vidua d'A. Monmany. Segons R. Tasis i J. Torrent era el portaveu d'Esquerra Republicana de Catalunya a la Conca de Barberà, i va sortir fins a començaments de 1932 -una vintena de números- (38). No n'hem vist cap exemplar.

Des del 29 de novembre de 1931 fins a juliol de 1932 apareixia a Montblanc el periòdic "Saba Nova". (39). D'aquesta primera època de la publicació no en tenien cap més referència. A partir de l'1 de juliol de 1932, "Saba Nova" apareixia a Tarragona, amb el subtítol "Portaveu del districte de Montblanc" i a la tercera part del periòdic "Avançada". "Setmanari de la Federació d'Esquerra Republicana de les comarques tarragonines". (40). No n'hem vist cap exemplar.

També a Montblanc, des de l'1 de maig de 1936, apareixia el periòdic "Tasca" amb el subtítol "Portaveu quinzenal d'Esquerres del Partit de Montblanc". La seva redacció i administració era a Àngel Guimerà, 6. Santa Coloma de Queralt, i la impremta a Ignés, Salvador Seguí, 10. Santa Coloma de Queralt. Sortia els dies 1 i 15 de cada mes. Segons R. Tasis i J. Torrent assenyalen que volia exposar "amb claredat meridiana, el judici que li mereixeran la forma i la manera, com els organismes més alts del nostre partit, compleixen els principis bàsics d'Esquerra Republicana. (...). Fuitejarem quan calgui i a qui calgui. Però tampoc no negarem els nostres aplaudiments sempre que els interessos col·lectius, el benestar de Catalunya, de la República i els ideals d'Esquerra, segueixin pel bon camí". La direcció política d'aquest periòdic anava a càrrec del Centre Republicà Autonomista de Montblanc, adherit a Esquerra Republicana, i per això el incloem entre la premsa del Partit. Van sortir-ne pocs números, probablement el últim és el del 15 de juny de 1936 -número 4- (41). No n'hem vist cap exemplar.

16) Ribera.

A Móra d'Ebre, des del 25 de juliol de 1927 apareixia

el periòdic "La Riuada", amb el subtítol de "Revista quinzenal". Era una publicació propulsora de la cultura catalana a la comarca. Després d'estar una curta temporada sen se sortir va reaparèixer per l'1 d'octubre de 1930 com a periòdic català d'esquerra, dirigit per Martí Rouret i Callol (42). El dia 1 de febrer de 1931 va aparèixer el periòdic "L'Ideal de l'Ebre" com a continuació de "La Riuada". Martí Rouret i Callol, el 1926 anà a Móra d'Ebre com a mestre del Centre Instructiu Democràtic i el 1931 fundà "L'Ideal de l'Ebre".

Aquest quinzenari portava el subtítol de "Periòdic republicà"; la seva redacció i administració estava al carrer de la Barca, núm. 5. Móra d'Ebre, i la seva impremta a Suc. de Torres & Virgili. San Francisco, 14. Tarragona. Aquest primer número de "L'Ideal de l'Ebre" portava la numeració nº 75/1, i en aquesta primera època estava redactat en castellà i català indistintament. En dit exemplar d'1 de febrer de 1931 apareixia amb la consigna: "La nostra finalitat és laborar purament i simple per la consecució de la República. Els nostres ideals són mantenir per sobre de les misèries i baixeses humanes, la llibertat i la justícia", i l'article editorial estava signat per Martí Rouret i Callol i es titulava "L'Ideal de l'Ebre" i "La Riuada". Aquest remarcava: "En aquest primer número de L'Ideal de l'Ebre, creiem un deure ineludible el donar una franca i ampla explicació als llegidors, col.laboradors, subscriptors, anunciants i amics, en general, de La Riuada, suara extingida, a l'engendrar el present periòdic.

"Cal dir-los a tots, en primer lloc, que, si bé La Riuada ha desaparegut, L'Ideal manté viu l'ideari esquerrà d'aquell periòdic, car l'Ideal de l'Ebre és, com La Riuada, un periòdic d'esquerra, per l'ideari i per sentiment, i és, així mateix, un periòdic català, amb les dues úniques dife

rències següents: primera, que admet col.laboració en castellà, cosa que tenia per norma no acceptar La Riuada, i segona, que no integren la redacció alguns dels companys que la integraven, els quals han estat substituïts (per dimissió), per d'altres que han entrat a formar-ne part, sota la denominació actual".

"Ara bé, ¿per què, encara que tan lleus, aquests canvis, aquestes variacions?.

"-Això o plegar-; aquesta és la contestació, aquest és el dilema; i, abans de plegar, preferible, cent voltes, això; aquesta lleu variació, de pura forma, únicament".

"I és que cal dir ben clarament, amics, que La Riuada, des de que es titulava periòdic català d'esquerra, estava assetjada per enemics diversos que minaven l'existència del nostre portaveu, emprant tots els mitjans, lícits i no lícits, que estaven a llur alcanç: (...)"

"A part això, el text de La Riuada, tot en català, no gaudia pas, dissortadament, de la simpatia majoritària, ans al contrari, la majoria, l'absoluta majoria local i de la comarca, prefereix el periòdic castellà o, si menys no, bilingüe (fenomen molt propi d'unes comarques frontereres, en l'aspecte idiomàtic). (...)"

"És fàcil de comprendre, doncs, per les dues raons anteriorment exposades, que un periòdic estrictament català, i amb major motiu si és d'esquerra, no tingui vida en aquestes comarques, si no hi ha un mantenedor perpetu, com el que gaudeixen altres periòdics comarcals, veïns del nostre".

"L'Ideal de l'Ebre, periòdic d'esquerra, periòdic francament republicà, periòdic català amb col.laboració castellana, tindrà ara més amples horitzonts, car tindrà obertes les portes de l'Aragó i més franquejables les de la Ca-

talunya Nova, pel seu bilingüisme, assolint així, segurament, una sòlida vida econòmica. (...)".

"Resumint, doncs, sàpiga tothom, des d'aquest moment, que L'Ideal de l'Ebre és un periòdic esquerrà, al qual s'ha imposat la missió de batallar, en els actuals moments, per allò que avui constitueix, als països ibèrics la causa preferent, suprema: La República, al servei de la qual estan, des d'ara, el periòdic, els seus homes i tots aquells que amb nosaltres els uneix una comunitat d'ideari i de sentiments".

"No podem donar per acabat aquest primer editorial, sense despedir-nos d'aquells que fins el darrer moment han estat els nostres vertaders amics, tot dient-los-hi que el nostre major goig serà, que no vulguin trencar ara aquesta relació sostinguda des de tant temps per mitjà de les planes de La Riuada, sinó, pel contrari, que vulguin continuar-la i estrenyer-la més i més, per mitjà de les planes de L'Ideal de l'Ebre, periòdic republicà, portaveu dels grups republicans de les riberes del nostre riu, que avui fa la seva aparició acompanyant-lo a dolls l'entusiasme i les millors i més nobles intencions del grup editor i de tots els companys, que per ideari i per sentiments, ens ajuden i al costat nostre militen". A més, en aquest primer número apareixia una nota titulada "Als subscriptors i anunciants de "La Riuada" que deia: "La transformació que les circumstàncies ens han obligat a fer en la nostra tasca periodística ni per un moment ens ha allunyat dels nostres vells subscriptors i anunciants".

"Essent el nostre camí, sempre una rígida recta vers la perfecció ciutadana, esperem que el nou caire d'aquesta publicació satisfarà a tots aquells que, ja abans, estaven amb nosaltres. Es més, estem convençuts d'haver interpretat

fidelment el desig d'una gran majoria dels nostres amics".

"Com que, no obstant aquesta bona finalitat que ens impulsa, pot haver-hi qui no es consideri conforme amb aquest nou format, estem disposats a reintegrar l'import de la subscripció a tots aquells que manifestin la seva disconformitat per escrit a la nostra redacció". "Volem remarcar que cap redactor ni el repartidor del periòdic, admetran reclamacions verbals. Aquestes s'han de fer precisament per escrit i adreçar-les a la Redacció, carrer de la Barca, nº 5.". En el número 76/2 de "L'Ideal de l'Ebre", de 15 de febrer de 1931, apareixien les següents consignes polítiques: "Lector: Si eres amante de la Justicia y Republicano de izquierda, súmate a nuestro grupo. Tu cooperación puede ser decisiva mañana"; "Si simpatitzeu amb la nostra publicació no us allunyeu de nosaltres. Feu un home més en el nostre grup de Republicans de la Ribera de l'Ebre"; "Ciudadano: Tu papeleta de votación sólo debe ostentar una candidatura: la República"; "Ciudadà: A les eleccions properes o llunyanes el teu sol candidat és: la República"; "No admetem subscriptors que no estiguin identificats amb el nostre ideari. Quan els nostres mitjans ho permetin, regalarem l'edició". I en el número 77/3, d'1 de març de 1931 la següent: "L'Ideal de l'Ebre i tota la seva gent, dóna a Francesc Macià la més cordial i entusiasta, benvinguda, en retornar del seu llarg exili". Aquest periòdic en el número 83/9, de 15 de juny de 1931 canvia el subtítol per el de "Portaveu de la Federació Republicana Federal Socialista de la Terra Alta i la Ribera de l'Ebre, adherida a Esquerra Republicana de Catalunya", i apareixia amb la següent consigna: "Ciudadà: Per la salvació de la República, vota la verdadera candidatura d'Esquerra Republicana de Catalunya".

Després d'una breu interrupció del 15 de juny de 1931 fins al 8 de novembre de 1931, en aquesta data torna a reaparèixer. En aquest número canvia de redacció i administració, situant-se aquesta a la seu de l'entitat Joventut Republicana Federal de Móra d'Ebre, i apareix amb una nota que assenyala: "L'Ideal de l'Ebre en reaparèixer a la brenga política saluda a tota la premsa però d'una manera especialíssima i ben cordial a la què amb ell comparteix sincerament els idearis d'"Esquerra Republicana de Catalunya", així com a totes les entitats adherides a dit partit i unificades dintre la Federació Republicana Federal Socialista de la Comarca. La Redacció". A l'Arxiu Provincial de Tarragona hem consultat del número 75/1, d'1 de febrer de 1931 fins al número 13, de 15 de desembre de 1931 de "L'Ideal de l'Ebre". No sabem si va continuar-se publicant.

17) Priorat.

A Falset, durant 1932, apareixia el periòdic "La Falç" (43). D'aquesta primera època no en tenim cap més referència. A partir de l'1 de juliol de 1932, "La Falç" sortia a Tarragona, amb el subtítol "Portaveu del Partit d'Esquerreres del Districte de Falset" i com a segona part del periòdic "Avançada". "Setmanari de la Federació d'Esquerra Republicana de les comarques tarragonines" (44). No n'hem vist cap exemplar.

18) Baix Camp.

El tradicional periòdic que apareixia a la ciutat de Reus des de 1906, "Foment", el 30 de maig de 1930 obre la seva segona època, en què reapareix amb el subtítol de "Setmanari Nacionalista Republicà, de Reus", amb una periodicitat setmanal (45). El 31 de maig de 1931 -2ª època nº 57-,

aquest periòdic esdevé diari i portaveu oficial d'Esquerra Republicana. El seu subtítol era: "Diari portaveu de l'Esquerra Republicana de Catalunya a les comarques tarragonines". La seva redacció i administració eren a la raó social de "Foment Nacionalista Republicà", entitat adherida al Partit. Aquesta publicació apareixerà regularment durant els anys 1931 i 1932. L'1 de gener de 1933 inicia una nova etapa -2ª època nº 1- i torna a fer el mateix el 2 de gener de 1934, és a dir, recupera la designació de 2ª època nº 1. Aquest periòdic continuarà apareixent sense interrupció fins a la seva suspensió governativa, arran dels fets d'octubre de 1934. L'últim número aparegut d'aquesta època porta la data de 5 d'octubre de 1934.

El 14 de gener de 1936, el diari "Foment" emprèn la seva tercera època, amb el mateix subtítol anterior i amb la redacció i administració situades a l'entitat Foment Nacionalista Republicà. En aquest primer número, i en una editorial titulada "En reprendre la tasca", ens assenyala: "Uns fets ben dolorosos, de tots prou coneguts, ens obligareb a interrompre la nostra tasca (...) Bienni de vergonya i d'oprobí per a la República han estat els dos anys darrers, i cal que els homes d'esquerra junt amb la classe obrera, vagin tots plegats a rescatar l'esperit de la República (...) De moment, amb urgència, tenim el deure de recobrar les llibertats de Catalunya, restablir la pau al camp i obrir les presons als milers de presos polítics i socials que avui s'hi amunteguen; després, sense descuidar-nos, cal restablir i corregir tota la legislació social que afecta la cultura i l'acció social. En reprendre la lluita ens sentim més fermament adherits als principis bàsics del nostre partit i sentim també un major afecte pels nostres homes que han sabut defensar-los amb dignitat,

l'actitud dels quals ha precipitat i ha possibilitat l'actual situació". L'últim exemplar com a diari apareix el 3 de març de 1936 -3ª època nº 43-. El 16 de maig de 1936 reapareix com a setmanari, del qual només van aparèixer nou números a causa de l'aixecament militar. L'últim porta la data d'11 de juliol de 1936. A la Biblioteca de Catalunya es conserva una col.lecció completa de la segona època, que comprèn els números entre el 57, de 31 de maig de 1931, i el 149, de 29 de juny de 1934. També s'hi conserva una col.lecció completa de la tercera època, que comprèn els números entre l'1, de 14 de gener de 1936, i el 43, de 3 de març de 1936. A l'Arxiu Municipal de Reus es conserva una col.lecció completa d'aquesta segona i tercera èpoques.

19) Ripollès.

A Ripoll, el 17 d'octubre de 1931 aparegué el periòdic "Clam Popular", amb el subtítol de "Publicació setmanal del dissabte" (46). El primer exemplar consultat porta data de 31 de desembre de 1932 -any I, nº 58-, i el seu subtítol és "Periòdic d'Esquerra, defensor de les aspiracions liberals i democràtiques de Ripoll i la seva comarca. Publicació setmanal del dissabte". Era un periòdic adherit a l'ideari d'Esquerra Republicana. L'article editorial del número 75 -any II- de 29 d'abril de 1933 afirmava: "(...) Clam Popular es disposa a fixar la seva posició i a posar les coses en el seu lloc. Clam Popular, que no està afiliat a l'Esquerra Republicana de Catalunya, però que l'apoia i seguirà apoiant-la perquè comparteix el seu ideari (...)". El darrer exemplar consultat és el número 79 -any II-, amb data de 27 de maig de 1933. R. Tasis i J. Torrent afirmen que l'últim número publicat de "Clam Popular" porta data de 2 de juny de 1934 (47). A la Biblioteca de la Diputació de Girona es conserva una col.lecció

d'aquest periòdic que abraça els exemplars compresos entre l'any I, nº 58, de 31 de desembre de 1932, i l'any II, nº 79, de 27 de maig de 1933. A l'Arxiu-Museu de Ripoll es conserva una col·lecció gairebé completa del setmanari "Clam Popular".

També a Ripoll, es publicava el periòdic "L'Intransigent", amb el subtítol "Òrgan de les Joventuts d'Estat Català del Ripollès". El primer exemplar d'aquest periòdic portava data del 21 de juliol de 1934. La seva redacció i administració era al Passeig de Rafull, 2, 3er. i la seva impremta era la Tipografia Ripollense. El director era Josep Ferriols i Planes (48). No sabem fins quan es publicà. A l'Arxiu-Museu de Ripoll es conserven alguns números del periòdic "L'Intransigent".

20) Osona.

A Vic, el Partit publica el diari "Lluita", amb el subtítol de "Portaveu d'Esquerra Republicana de Catalunya i Sindicat Agrícola de la Plana de Vic". R. Tasis i J. Torrent assenyalen que el primer exemplar d'aquest diari va aparèixer el 2 de juliol de 1932, la seva periodicitat era setmanal, i que han vist el número 44, corresponent al 29 d'abril de 1933 (49). No sabem fins quan es va continuar publicant aquest diari. No n'hem pogut consultar cap exemplar.

A Manlleu, Esquerra Republicana publicava el diari "El Ter", amb el subtítol de "Quinzenal d'Esquerra". El primer exemplar d'aquesta publicació va aparèixer el 19 de maig de 1934. En un article d'aquest número assenyala: "(...) Sabent que el periòdic és una principal de lluita política i social, fins i tot en l'aspecte moral dels pobles, la premsa té una importància il·limitada. Uns quants homes de bona voluntat pertanyents a Esquerra Republicana

han decidit la publicació del present periòdic (...)". La seva periodicitat era quinzenal, i la seva redacció i administració estaven al local del "Centre Català Republicà d'Esquerra", entitats adherida al Partit. El diari apareix regularment durant tot l'any 1934, fins el número 11 -any I- corresponent al 6 d'octubre de 1934, data en què se'n suspèn la publicació per causa dels esdeveniments d'octubre de 1934. El 7 de desembre de 1935, "El Ter" inicia la seva segona època, que serà de poca durada perquè se suspendrà el 21 de desembre de 1935. El 4 de gener de 1936 -número 14- aquest diari inicia la seva tercera època. L'últim consultat porta data de 28 de març de 1936 -3a. època nº 20-. R. Tasis i J. Torrent afirmen que aquesta publicació va aparèixer, almenys, fins els maig de 1936 (50). Hem consultat una col·lecció lleugerament incompleta d'aquest diari que conserva un col·leccionista particular de Manlleu.

21) Berguedà.

A Berga, el 15 d'octubre de 1930 apareix el primer número del diari "Renaixement Bergadà", amb el subtítol de "Quinzenari esquerrà, democràtic i liberal" (51). La seva redacció estava a l'entitat Ateneu Catalanista Republicà, posteriorment adherida a Esquerra Republicana. Podem aventurar la hipòtesi que aquest diari, després de la fundació del Partit, es va convertir en un portaveu d'aquest, perquè era la publicació d'una entitat adherida a Esquerra Republicana i a més a més el seu director era Pere Comes i Calvet. No n'hem pogut consultar cap exemplar.

A la Pobla de Lillet, durant l'any 1934 apareix el diari "Llum...", amb el subtítol de "Setmanari d'Esquerra". La seva redacció estava a l'entitat "Flor Republicana Federal" (52), adherida a Esquerra Republicana. R. Tasis i

J. Torrent afirmen que la seva publicació no va continuar després de l'octubre de 1934 (53). No hem pogut consultar-ne cap exemplar.

22) Bages.

A la ciutat de Manresa, el 2 de desembre de 1929 apareix el primer exemplar del diari "El Dia" (54), amb el subtítol de "Diari d'Esquerra Republicana". L'article editorial d'aquest primer número defineix el nou diari com a portaveu dels grups polítics republicans i d'esquerra de Manresa i comarca: "Sota el títol d'El Dia, unes columnes que seran suport i defensa d'unes idees no pas inèdites entre nosaltres. L'ideal de república i els ideals que són l'essència de tots els partits d'esquerra del món -dintre els particularismes de cada poble- tornaran a tenir a Manresa una fulla on seran defensats i propagats". El primer exemplar consultat d'aquest diari porta data de 9 d'abril de 1930, corresponent a l'any II nº 106. L'1 de març de 1932 -any IV nº 656- aquest diari canvia el seu subtítol anterior pel de "Diari Republicà d'Esquerra". A l'article editorial d'aquest número s'afirma que els editors del diari es fan responsables del deure de "aconseguir que hi hagi un diari republicà d'esquerra que respongui a les necessitats com a portaveu d'opinió de dita capitalitat (...)". Aleshores, durant tot aquest període, "El Dia" és el portaveu de tots els grups polítics republicans i d'esquerra de Manresa, però sense estar adherit ideològicament a cap partit en concret. Així ho expressa aquest diari en un article del 6 d'abril de 1932: "(...) Sincerament liberals, acollim manifestacions ideològiques de diferant matis, sempre que responguin a un denominador comú i posseeixin condicions mínimes de correcció i equanimitat". Aquest diari apareix regularment durant els anys 1932 i 1933, i ha de sus

pendre la publicació per causa dels esdeveniments del 6 d'octubre de 1934. El 7 de gener de 1935 -any VII nº 1434- "El Dia" reprèn la seva publicació. A l'article editorial d'aquest número diu: "Defensarem la República, per ésser aquest règim l'únic dintre el qual pot trobar-se una plena satisfacció als anhels dels qui, essent-ho tot, no tenen res. (...). El Dia és al mateix lloc d'abans". Des del número 3.140 fins al 3.258, aquest diari abandona el subtítol anterior i adopta el de "Diari d'Esquerra Republicana de Catalunya". A partir d'aquest moment, "El Dia" esdevé el portaveu oficial d'aquest partit a Manresa. I és en el número 3.259 quan aquest diari torna a canviar el seu subtítol i adopta el de: "Òrgan d'Esquerra Republicana de Catalunya". Aquest diari continua la seva publicació durant el període de la guerra civil, si bé canvia el format i redueix el nombre de pàgines. El 25 de gener de 1938, aquest diari es converteix en un diari trisetmanal, i des del 28 de febrer de 1938 -Nº 3.272- ja només va poder sortir un número a la setmana. L'últim exemplar publicat d'"El Dia" porta data de 5 de setembre de 1938, corresponent al número 3.306. A la Biblioteca Popular de Manresa se'n conserva una col.lecció incompleta, on hi ha els exemplars compresos entre el 9 d'abril de 1930 -any II nº 106- i el 31 de desembre de 1935 -any VII nº 1714-. A l'Arxiu Històric de Manresa es conserva una col.lecció completa en la qual hi ha els exemplars compresos entre l'any 1930 i el 1935, i una col.lecció incompleta de l'any 1936 al 1938.

A Sallent, Esquerra Republicana publica el diari "Ales" R. Tasis i J. Torrent afirmen que el seu primer exemplar apareix a l'octubre de 1933, la seva periodicitat era setmanal, i era el portaveu del "Centre Català Republicà d'Esquerra", entitat adherida al Partit. L'11 de gener de 1936

reapareix aquest diari en una segona època (55). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

23) Anoia.

A Igualada, el 14 d'abril de 1933 apareix el primer exemplar del diari "L'Igualadí", en la seva vuitena època, i amb el subtítol de "Portaveu setmanal d'Esquerra Republicana". A l'article editorial d'aquest primer número assenyalava: "(...) Serà en la nova etapa que ara comença, allò que ha sigut sempre. Setmanari fortament d'Esquerra, portaveu del Centre Republicà, defensor dels interessos morals i materials de la Ciutat i comarca, i adherit al partit d'Esquerra Republicana de Catalunya. Comportament noble i justícia per a tots és el nostre lema (...)". La seva redacció i administració eren al "Centre Republicà", entitat adherida al Partit, i la seva periodicitat era setmanal. Aquest diari apareix regularment durant tot l'any 1933. En el número 40, de 5 de gener de 1934, aquest setmanari afirma respecte a la seva línia política: "(...) Havent-se pactat una intel·ligència electoral entre els diversos sectors d'esquerra de la nostra ciutat. L'Igualadí, mentre durí l'actual període electoral, serà l'òrgan de la Coalició Republicana d'Esquerra (...)". El 27 de gener de 1934 -8a. època nº 45- aquest diari canvia el seu subtítol anterior pel de "Setmanari d'Esquerra". A l'article editorial d'aquest número, "L'Igualadí" diu: "(...) Hi ha matisos diferencials que tenen arrels nobles i veritables. Però sí que fan preveure com tots els homes d'esquerra han copsat el neguit i la veu de l'hora present: hora de col·laboració i defensa conjunta, hora de fructificar i organitzar. És per això mateix que uns quants republicans igualadins ens hem ajuntat per fer d'aquest setmanari l'altaveu

dels nuclis esquerristes de la nostra ciutat, sensibles a les palpitations de l'hora actual. L'Igualadí, des d'ara, serà el periòdic de tots els republicans i catalanistes d'esquerra (...)" . Aleshores, a partir d'aquest número aquest diari passa de ser postaveu d'Esquerra Republicana a ser portaveu de tots els sectors republicans i catalanistes d'Igualada. Aquesta publicació continua apareixent regularment fins al 29 de setembre de 1934 -8a. època nº 80-, data en què se suspèn d'edició per causa dels esdeveniments d'octubre de 1934. Aquest diari ja no reprendrà més la seva publicació. Una col·lecció incompleta d'aquesta vuitena època se conserva en la Biblioteca Pública i Casa de Cultura d'Igualada.

24) La Noguera.

A Balaguer, des del 14 d'abril de 1925 apareixia la publicació "PLa i Muntanya", amb el subtítol "Periòdic quinzenal d'informació". En foren directors D. Canové i Joan Sauret, i entre les signatures dels col·laboradors trobem els noms de F. Xavier Rubies, Enric Lluelles, Epifani de Fortuny, Ramon Sala, Àngel Feliu Escalas, Jaume Pinós i d'altres. Volia ésser "un imparcial informador de tot ço que sigui d'interès general per aquestes comarques... amb preferència especial a la publicació de notícies de tots els pobles i dels assumptes que puguin ésser-los interessants, dedicant cada número a un poble determinant, vist en els seus diferents aspectes: cultural, històric, comercial, geogràfic, etc." (56). R. Tasis i J. Torrent afirmen que l'han vist fins al número 180, del 9 de maig de 1932 (57). En l'exposició de premsa catalana adherida a Esquerra Republicana, realitzada durant la celebració del segon Congrés Nacional ordinari -el 24 i 25 de

juny de 1933-, "Pla i Muntanya" de Balaguer va concorrer-hi a aquesta com a periòdic adherit al Partit (58). Aquesta publicació devia cessar temporalment després d'aquesta data d'aparició, perquè a "La Humanitat" del 7 de juny de 1934 hem trobat una nota en la qual es remarca que tornaria a publicar-se el periòdic "Pla i Muntanya", el qual estaria sota el control de l'entitat Unió Republicana (59). No sabem fins quan es va publicar.

25) La Segarra.

A Cervera, el 25 de juliol de 1931 apareix el primer número del periòdic "República" (60) amb el subtítol de "Publicació setmanal. Òrgan del Centre Obrer Instructiu d'Unió Republicana i els seus comitès adherit". Aquesta publicació era el portaveu de l'entitat esmentada abans, adherida a Esquerra Republicana; i a les seves pàgines, a part de diversos articles de política general, es troba una àmplia informació local del municipi de Cervera i de tota la comarca de La Segarra. A l'Hemeroteca Municipal de Barcelona es conserven de la segona època, any 1932, els números 27, 43 i 47, corresponents a 23 de gener, 21 de maig i 19 de juny de 1932, respectivament.

26) Urgell.

A Tàrraga, durant l'any 1932 surt el periòdic "La Lluna", amb el subtítol de "Quinzenal satíric". R. Tasis i J. Torrent afirmen que el primer número d'aquest periòdic apareix pel setembre de 1932, que defensava l'ideari d'Esquerra Republicana de Catalunya i era dirigit per Antoni Pomés (61). No n'hem pogut consultar cap exemplar.

També a Tàrraga, el Partit publica el periòdic "La Ciutat", amb el subtítol de "Quinzenal afiliat a l'Esquerra Republicana de Catalunya". Tenia una periodicitat quinzenal.

A l'Hemeroteca Municipal de Barcelona se'n conserva un sol exemplar -any II nº 34- corresponent al 2 d'agost de 1934 (62).

27) Segrià.

A Almacelles, el 1932 va aparèixer la publicació "La Clamor", amb el subtítol de "Òrgan del Centre Republicà Català", adherit a l'E.R.C.". No sabem quina durada va tenir. A l'Hemeroteca de l'Institut d'Estudis Ilerdenses es conserva el número 5, corresponent al 10 de setembre de 1932 i el número 9, que correspon al 12 de novembre de 1932.

A la ciutat de Lleida, des de l'1 d'octubre de 1930 sortia el periòdic "La Jornada", amb el subtítol de "Diari del matí" (63). Era l'òrgan polític de l'entitat Joventut Republicana i el seu director era Ramon Xuriguera. El 4 de juliol de 1931, "La Jornada" passa a ser setmanari i canvia el seu subtítol pel de "Setmanari d'esquerra". El 17 de juliol de 1931, torna a canviar el seu subtítol pel de "Setmanari afiliat a l'Esquerra Republicana de Catalunya". Aleshores aquesta publicació es converteix en porta-veu oficial del Partit perquè l'entitat Joventut Republicana s'adhereix a Esquerra Republicana. "La Jornada" surt regularment durant els anys 1932, 1933 i 1934. Però arran dels fets del 6 d'octubre de 1934 i les seves conseqüències, el 15 de gener de 1935 se suspendrà temporalment l'edició del setmanari, que al seu article editorial ho justifica així: "Els nostres lectors habituals avui tindran una sorpresa: la de saber que durant cert temps "La Jornada" deixarà de publicar-se (...) És molt difícil, en els moments actuals, que ho puguem explicar degudament als nostres amics, i ens rafiem que en la seva intuïció ho comprendran (...) No es tracta de dificultats econòmiques

(...). Tampoc no ens hi obliga cap motiu d'ordre ideal o polític. La nostra història és prou llarga i neta perquè ni de lluny pugui sospitar-se que estem cansats o espiritualment afeblits (...). Es tracta, més que res, i gairebé exclusivament, d'una qüestió de dignitat (...). Ara és terrible redactar un periòdic que no es resigna a trobar-se tot bé i a veure-ho tot de color de rosa. No podem dir res més (...). "La Jornada" continuarà quan arribi l'hora de reprendre la feina (...). El 10 de desembre de 1935, aquest periòdic reprèn la seva edició, i a l'article editorial d'aquest exemplar assenyala: "La realitat és que el procés històric iniciat fa catorze mesos, ric d'ensenyaments, ple de suggeriments, curull de responsabilitats, ha arribat, en la consciència de tots els qui, el segueixen atentament, al punt culminant a partir del qual s'imposen resolucions urgents i radicals per a salvar del naufragi tot allò que és la substància mateixa de la nostra condició d'homes, de republicans i de catalans (...). Anunciem, doncs, als nostres amics, que "La Jornada" es publicarà, com abans, cada setmana i ja sense interrupció (...) en allò que humanament és previsible (...). Aquest periòdic, a partir d'aquest moment, sortirà sense interrupció i deixarà definitivament de publicar-se el 6 de gener de 1936. Ara l'entitat Joventut Republicana tindrà com a òrgan d'expressió el periòdic "L'Ideal", que ja havia estat el seu antic portaveu i havia estat substituït per la publicació de "La Jornada". A la Biblioteca de Catalunya se'n conserva una col·lecció que comprèn els exemplars sortits entre el 2 d'agost de 1932 -any III n° 281- i el 25 de desembre de 1934 -any V n° 406-.

A la ciutat de Lleida, des de l'any 1898 apareixia el periòdic "El Ideal", amb el subtítol de "Periódico republi

cano". A partir del 14 de febrer de 1909 es va convertir en diari, amb el subtítol de "Diario Republicano" (64). A partir del 7 de gener de 1936 aparegué "L'Ideal", en la seva segona època, com a continuació del periòdic "La Jornada", i amb el subtítol de "Setmanari afiliat a l'Esquerra Republicana de Catalunya". La seva redacció i administració era a Blondel, 34, i des de el 4 de juny de 1937 a Blondel, 60. Era imprès a la impremta Joventut. En el article editorial del primer número: "Retorna al antic" es justificava la nova publicació del setmanari en els termes següents: "Cal tornar a la publicació de L'Ideal, per motius sentimentals, de matís, si volem, però respectables, com ho són tots els sentiments purs i desinteressats. Per això, tant el Comitè polític local, com la junta d'accionistes, han autoritzat amb satisfacció que en aqueixa nova etapa de lluita, com una mena d'homenatge als pioners del catalanisme i del republicanisme lleidatà, com un retorn a l'antic, com un refermament del sentit nacional de puresa i rectitud de la política de Joventut Republicana. El seu òrgan polític deixà de dir-se "La Jornada" i reprengué el vell i prestigiós nom d'aquell full de combat que es digué "L'Ideal". En la segona època de la seva vida, "L'Ideal" tornarà a ésser el que ha estat sempre, un servidor fidel dels ideals que han presidit tot temps la seva vida, l'ideal que actualment encarna l'Esquerra Republicana de Catalunya, puix els seus principis bàsics són la plasmació de les aspiracions de Joventut Republicana de Lleida. Joventut Republicana en 35 anys de vida no ha tingut en la seva fecunda activitat política, altres passatgers eclipses que els imposats per la força de les circumstàncies. Ha creat una escola, una norma política, caracteritzada per la fermesa i rectitud dels seus ideals de ca-

talانيتat, laïcisme i avants socials".

Aquest periòdic va durar fins gairebé el final de la guerra. Una col·lecció de "L'Ideal" es conserva a l'Hemeroteca de l'Institut d'Estudis Ilerdenses.

També a la ciutat de Lleida aparegué el periòdic "Crítica", amb el subtítol "Portaveu del Centre Republicà Federal Socialista (Esquerra Republicana de Catalunya)". El primer número portava data de 8 de setembre de 1931. La se va redacció i administració era a l'Avinguda de la República, 39, i era imprès a la Impremta Sol. Des de el 4 de febrer de 1932 fou imprès a "Artes Gráficas Ilerda", i des de el 28 de juliol de 1932 a Talleres gráficos "El País". Aquest periòdic era el portaveu d'aquesta entitat, adherida a Esquerra Republicana. Però, des del 28 d'abril de 1932 es convertí en "Portaveu de la Unió Socialista de Catalunya". A l'Hemeroteca Municipal de Barcelona se'n conserva el número 20, corresponent a l'any II, amb data de 25 de febrer de 1932. A l'Hemeroteca de l'Institut d'Estudis Ilerdenses es conserva una col·lecció del periòdic "Crítica".

A Lleida, el 3 de juny de 1935, va sortir el primer número del setmanari "Polèmica", amb el subtítol de "Setmanari de joventut". "Art, política, literatura, esport" (65). El primer número anunciava: "Polèmica ve a omplir un buit i complir una missió en el panorama de Lleida. Polèmica se rà seguit, renovació, joventut. Volia batallar "contra el feixisme" (66). "La Humanitat" de 16 de juliol de 1935, in dicava que el setmanari "Polèmica", "òrgan de les Joventuts d'Esquerra de Lleida", havia estat recollit per haver-se dictat una ordre per l'autoritat militar. Aquesta fomentava dita mesura perquè aquest setmanari fou posat a la venda sense ésser segellat degudament per l'autoritat militar (67).

Arran d'aquest fet, va ésser imposada una penyora de 2.000 pessetes al setmanari d'Esquerra "Polèmica" i suspesa la seva publicació (68). Pel seu caràcter lliure i d'idees avançades, i pel període polític en què era publicat, "Polèmica" va ésser perseguit per l'autoritat i tingué curta durada (69). A l'Hemeroteca Municipal de Barcelona es conserven els exemplars de l'any I núm. 3, núm. 6 i núm. 7, corresponents al 17 de juny, 8 de juliol i 15 de juliol de 1935. A l'Hemeroteca de l'Institut d'Estudis Ilerdenses es conserva una col·lecció del periòdic "Polèmica".

28) Les Garrigues.

A Les Borges Blanques, a principi de novembre de 1932, va aparèixer el primer número de la revista del Partit "Lluita", portaveu patrocinat pel Centre d'Esquerra Republicana de Borges Blanques (70). No sabem, quina durada va tenir. No hem pogut consultar-ne cap exemplar.

29) Pallars Sobirà.

A Sort, Esquerra Republicana publica el periòdic "Alt Pallars", amb el subtítol de "Quinzenal portaveu del Centre Republicà Català". R. Tasis i J. Torrent assenyalen que el primer exemplar d'aquesta publicació apareix l'1 de maig de 1933, i que han consultat fins al número 17, amb data d'1 de gener de 1934 (71). Aquest periòdic era el portaveu de l'anteriorment esmentada entitat, adherida al Partit. En una col·lecció particular de Sort se'n conserva un únic exemplar, corresponent al 12 de gener de 1934.

30) Al Urgell.

A La Seu d'Urgell, Esquerra Republicana publica el periòdic "Alt Urgell", a partir de 1931, amb el subtítol de

"Periòdic quinzenal d'esquerra", segons indiquen R. Tasis i J. Torrent (72). El primer exemplar que hem consultat d'aquesta publicació, corresponent a l'any III, nº 35, és de data del 26 d'abril de 1933, i apareix amb el subtítol de "Portaveu del Comitè Executiu Comarcal de l'Alt Urgell (Esquerra Republicana de Catalunya)". La periodicitat d'aquesta publicació era quinzenal. La redacció i administració del periòdic eren a la seu social del "Casal d'Esquerra", entitat adherida al Partit. El 14 d'octubre de 1933 -any III nº 46-, aquest periòdic canvia el subtítol pel de "Periòdic quinzenal d'esquerra. Portaveu del Comitè Executiu Comarcal de l'Alt Urgell (Esquerra Republicana de Catalunya)". Aquesta publicació cessarà l'edició després dels esdeveniments d'octubre de 1934. L'últim número d'aquest periòdic duu data de 28 de setembre de 1934 -any IV, nº 68-. Però a finals de gener de 1935, "Alt Urgell" va aparèixer novament (73) i no sabem fins quan continuà publicant-se. A la Biblioteca de Catalunya es conserva una col·lecció incompleta que abraça els exemplars compresos entre el número 35, de 26 d'abril de 1933, i el número 68, de 28 de setembre de 1934.

Notes al Capítol VII apartat 3.-

- (1) El diari "La Humanitat" de 10 d'abril de 1934 i de 19 d'abril de 1934 anunciava la propera sortida del setmanari "Som-hi".
- (2) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 49.
- (3) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 50.
- (4) "La Humanitat" de 4 d'agost de 1933 reproduïa una editorial de "Fortitud" de L'Hospitalet de Llobregat.
- (5) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 53.
- (6) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 53; "La Humanitat" de 18 de març de 1934 anunciava la propera sortida del periòdic "Foc Nou" a Sant Adrià del Besòs.
- (7) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 145.
- (8) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 147.
- (9) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 116.
- (10) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 116 i 117; "La Humanitat" de 2 d'agost de 1933 reproduïa l'article "Catalans, recordeu" de "L'Esquard" de Montcada.
- (11) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 118.

- (12) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 119.
- (13) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 121.
- (14) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 17.
- (15) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 12.
- (16) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 67.
- (17) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 67.
- (18) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 160; "La Ht" de 14 de novembre de 1933 reproduïa l'article de J. Molla i Aliu, "Antoni Xirau, diputat", aparegut al periòdic "Ciutadania", de La Bisbal de L'Empordà.
- (19) "La Ht" 31 gener 1936.
- (20) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 162.
- (21) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 167 i 168.
- (22) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 170.
- (23) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 202.
- (24) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 202.

- (25) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 215.
- (26) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 187.
- (27) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p.
- (28) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 276.
- (29) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 260.
- (30) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 261.
- (31) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 261.
- (32) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana, vol. II, p. 239; "La Ht" del 14 de desembre de 1931 reproduïa una nota de Francesc Macià que havia adreçat a la revista "Flama" de Gelida com a salutació. Aquesta deia: "Plenament convençut que tots els amics de la República s'han posat a la una per combatre-la i tots també s'han posat d'acord per a procurar la divisió entre els republicans explotant el perill separatista de Catalunya, crec que tinc el deure ineludible d'afirmar, una vegada més, que tots els meus esforços van encaminats a la implantació d'una República Federal, que per la seva mateixa essència i constitució és l'única forma de govern que pot solucionar els nostres afanys de justícia social i aspiracions del poble. Francesc Macià".

- (33) "La Ht" de 4 de setembre de 1934 anunciava que sota la direcció de Manuel Ric, havia sortit un número extraordinari del periòdic nacionalista d'esquerra "Lluitem!...", a Sant Sadurní d'Anoia. Ultra els articles del director es destacaven els de F. Padrós i altres.
- (34) "L'Op" de 21 d'agost de 1931 anunciava l'aparició del setmanari "Abril" a Vilafranca del Penedès per a l'endemà, dia 22 d'agost de 1931.
- (35) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 247; "La Ht" de 10 de juny de 1934 anunciava que ja havia sortit el periòdic quinzenal "La Fornal", òrgan d'Esquerra Republicana del Baix Penedès.
- (36) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 247.
- (37) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 291.
- (38) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 325.
- (39) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 328.
- (40) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 291.
- (41) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 325.
- (42) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 333.

- (43) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 332.
- (44) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 291.
- (45) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 318.
- (46) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 365.
- (47) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 365; "La Ht" de 6 d'agost de 1933 reprodu
duïa l'article Redempció de Casademunt Arimany, apa-
regut al periòdic "Clam Popular" de Ripoll.
- (48) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 364.
- (49) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 352.
- (50) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 358.
- (51) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 421.
- (52) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 424.
- (53) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 424.
- (54) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 393.
- (55) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana
vol. II, p. 416.

- (56) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 434.
- (57) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 434.
- (58) "La Ht" 27 juny 1933.
- (59) "La Ht" 7 juny 1934.
- (60) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 440; "L'Op" de 23 de juliol de 1931 anunciava l'aparició del setmanari "República" a Cervera pel dia 25 de juliol de 1931.
- (61) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 469.
- (62) "L'Op" de 25 de maig de 1933 anunciava que a la Unió Republicana de Tàrrrega s'havia acordat d'edició d'un periòdic quinzenal intítulat "La Ciutat", el qual defensava els principis que informaven Esquerra Republicana.
- (63) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 443; vegeu cfr. al periòdic "La Jornada" a Román Sol Clot: 150 años de prensa leridana.- Instituto de estudios ilerdensenses de la Excma. Diputación provincial de Lérida. Patronato "José Mª Quadrado" de Estudios e Investigaciones locales del Consejo Superior de Investigaciones Científicas.- Lérida. 1964. p. 281 i 282.
- (64) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 442; vegeu cfr. al periòdic "L'Ideal" a Román Sol Clot: 150 años de prensa leridana.-, ob. cit., p. 260 i 261.

- (65) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 449; "La Ht" 1 juny 1935; vegeu cfr. al periòdic "Polèmica" a Román Sol Clot: 150 años de prensa leridana., p. 391.
- (66) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 449.
- (67) "La Ht" 16 juliol 1935.
- (68) "La Ht" 21 juliol 1935; "La Ht" 31 juliol 1935.
- (69) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 449.
- (70) "L'Op" 2 novembre 1932.
- (71) R. Tasis i J. Torrent: Història de premsa catalana vol. II, p. 477.
- (72) R. Tasis i J. Torrent: Història de la premsa catalana vol. II, p. 475; "La Ht" de 28 de novembre de 1931 anunciava que havia aparegut un nou setmanari d'Es-
querra Republicana titulat "Alt Urgell".
- (73) "La Ht" 30 gener 1936.

VIII.- LES ORGANITZACIONS SINDICALS I E.R.C.

En les relacions d'E.R.C. amb les organitzacions sindicals hem de diferenciar diverses situacions: les relacions del Partit amb la Unió de Rabassaires, amb el CADCI, amb els sindicats de la CNT i amb altres organitzacions sindicals.

La Unió de Rabassaires, des de la proclamació de la República fins a setembre-octubre de 1933, estava fortament interrelacionada amb el partit d'Esquerra Republicana. A partir d'aquesta data, la Unió de Rabassaires va provar un apropament a l'Aliança Obrera de Catalunya. El 16 de setembre de 1933 es signà el manifest de constitució de l'Aliança Obrera, figurant-hi el nom de la Unió de Rabassaires. A partir de 1935, la seva progressiva separació respecte a Esquerra Republicana es féu més important, però no arriba a consolidar-se la seva entrada a l'Aliança Obrera. A més, a partir de l'estiu de 1936, la Unió de Rabassaires portà a terme un apropament cap al PSUC, i la influència d'aquest partit en la Unió de Rabassaires anà creixent durant la guerra civil.

El CADCI estigué sota l'orbita d'Esquerra Republicana des de el 13 de febrer de 1931 quan fou nomenat president de la Junta del CADCI Francesc Xavier Casals vencent la candidatura de la Confederació Regional de Sindicats Lliures, fins al 17 d'agost de 1934 que en un Consell General del CADCI, el resultat de les eleccions donà el triomf a la candidatura de la minoria d'oposició mercantil afecte al Partit Català Proletari. Un primer precedent a aquesta nova situació fou que el 14 de juliol de 1934 en una Junta General de la Secció d'Organització i Treball resultà

elegida la candidatura de la minoria d'oposició mercantil. Durant aquest primer període que va de febrer de 1931 fins a l'agost de 1934, en nomenar-se el Govern de la Generalitat de 3 d'octubre de 1932 i ocupar la cartera de Treball Francesc Xavier Casals, fou nomenat president de la Junta del CADCI Manuel Juliachs. A partir de l'agost de 1934, Esquerra Republicana perdia la incidència que havia tingut en el marc del CADCI. A partir del moment de la formació del PSUC, el CADCI, en el camp polític, es posaria al voltant d'aquest partit, i en el camp sindical, ho faria al voltant de la UGT.

Les relacions entre els elements de la CNT i Esquerra Republicana foren diverses. Un antecedent d'aquestes foren les diverses reunions conjuntes realitzades durant l'any 1930 entre membres de la CNT i de la futura Esquerra Republicana de Catalunya per a tractar del tema del canvi de règim, del "problema de la conspiració republicana". En aquestes hi participaven per la CNT: Magrinyà, Perió, Pestaña, Medraña, etc., i a més Jaume Aiguader, Lluís Companys, Joan Lluhí i Vallescà, Joan Casanoves, etc. En aquest context, després dels fets de Jaca, Mola, Director General de Seguretat, va ordenar empresonar diversos elements de l'esquerra, arran de una notícia d'una vaga general revolucionària que no es preparava. A la presó es trovaven elements de la CNT: Pere Foix, Pestaña, Sebastià Clara i d'altres; Lluís Companys, Joan Lluhí i Vallescà; el doctor Tussó, del Bloc Obrer i Camperol; Helios Gómez, del Partit Comunista; Emili Granier-Barrera, de la Unió Socialista de Catalunya; Pijoan, un radical que es passaria al BOC, i d'altres. El principal tema que tractaren era el del pròxim canvi de règim, el de la "conspiració republicana" (1).

A les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, els treballadors de la CNT votaren l'Esquerra Republicana. La proclamació de la República a Barcelona, el dia 14 d'abril, va ser precedida d'una conversa entre Sebastià Clara i Joan Lluhí i Vallescà, en la qual Clara li recordava a Lluhí l'acord pres a la presó de proclamar la República. Abans de la proclamació de la República a Madrid en una conversació entre Sebastià Clara i el Capità General de Catalunya, General Despujol, aquest li pregunta a S. Clara quina seria l'actitud dels treballadors de la CNT si es proclamava la República. Sebastià Clara li contestà que seria de festivitat per a commemorar-ho, doncs aquesta conspiració republicana s'havia fet amb l'assentiment d'aquests treballadors. A les eleccions a Corts Constituents de 28 de juny de 1931, i al Parlament de Catalunya de 20 de novembre de 1932, els electors de la CNT donaren un vot concient per les candidatures d'Esquerra Republicana. Fou en les eleccions legislatives de 19 de novembre de 1933 quan l'abstenció cenetista augmenta lleugerament (2).

Al principi de la Segona República, la CNT era dirigida per l'equip anarcosindicalista, però al llarg d'aquest període s'imposaria progressivament la FAI com a tendència i grup dominant. Aquesta situació començà en el Congrés extraordinari de Madrid -11-16 de juny de 1931-; continuà amb el "Manifest dels trenta" -d'agost de 1931-, que suposà l'anunci de la lluita oberta entre els dos sectors; i esclatà a Catalunya en el Ple Regional de Sabadell -d'abril de 1932- que significà el triomf faista i a partir d'aquí, el 8 de setembre de 1933 es crearen els Sindicats d'Oposició de la CNT. "Al mateix temps que s'operava aquest desplaçament de les dues branques, la sindicalista i la insurreccional, la influència de la CNT anava dismi-

nuint dins la classe obrera catalana" (3). Les relacions entre els elements d'E.R.C. i els de la CNT es conduïa mitjançant l'equip anarcosindicalista d'aquesta. De manera que al llarg del període de la Segona República, quan el sector faista es va imposant progressivament en el si de la CNT, les relacions entre els elements d'aquesta i els d'E.R.C. s'anaren diluint. D'aquestes relacions en resultà que arran del segon Congrés nacional ordinari d'E.R.C. -24 i 25 de juny de 1933- s'estructurà una tendència obrerista del Partit d'elements provinents de la CNT i que ara ingressaven a E.R.C.

D'altra banda, podem suposar l'existència d'afiliats d'Esquerra Republicana com a membres de Sindicats de la CNT arran de les notes "Els companys i simpatitzants d'Esquerra de la Indústria i Tèxtil" (4) i "Als Metal·lúrgics militants i simpatitzants d'Esquerra Republicana" (5).

D'aquesta manera, tenim notícia de reunions d'Esquerra Republicana en el marc de la participació sindical. Així, en maig de 1934, aparegué una nota a "La Humanitat", en el qual enfront dels conflictes de la Indústria Fabril i Tèxtil, i davant la reorganització dels obrers d'aquesta indústria en el Sindicat, el Comitè Executiu de la Comarcal de Barcelona convocava els treballadors i treballadores de dita indústria a les assemblees que se celebrarien al Casal Femení d'Esquerra Republicana Estat Català d'Hostafrancs (Consell de Cent, 33), i al Casal d'Hostafrancs. Aquesta nota assenyalava: "Davant de la situació especial creada pels darrers conflictes, els obrers de la Indústria Fabril i Tèxtil, i en particular els treballadors del ram de l'aigua, és precís, és indispensable que tots els companys i totes les companyes afectats per aquestes qüestions se'n preocupin amb fermesa i intel·ligència, ja que cal

evitar que, en l'esdevenidor, els interessos dels obrers dins els sindicats, caiguin en mans de grupets polítics que els exploten, per les seves conveniències de partit. Per això, davant la reorganització dels obrers de la Indústria Fabril i Tèxtil en el Sindicat, Anselm Clavé, 9, pral., es convoca tots els treballadors i treballadores de la dita indústria a les assemblees que simultàniament se celebraran demà, dimecres, a les 9 de la vetlla, al Casal Femení d'Esquerra Estat Català d'Hostafrancs, Consell de Cent, 33. Amb el ben entès que a la primera hi han d'assistir els companys del Poble Nou, Sant Andreu, Sant Martí i altres barriades properes, i a la del Casal d'Hostafrancs tots els nostres simpatitzants del ram que habitin pels encontorns d'aquell sector de Barcelona. Companys d'Esquerra i obrers tots!. Pel nostre interès i per la independència del moviment sindical català, assistiu-hi!. El Comitè Executiu de la Comarcal de Barcelona". (6).

D'altra banda, també en maig de 1934, es convocava als militants i simpatitzants d'Esquerra Republicana inscrits en el sindicat del ram dels metal·lúrgics, a una reunió per tal de tractar d'affers importants de caràcter sindical, que tindria lloc el dia 5 de maig, al local del Centre Català d'Esquerra del Clot (7). Una reunió del mateix caràcter, la celebraren els treballadors d'aquest sindicat, el dia 10 de maig, al Casal Nacionalista Sagrerenc (carrer Sagrera, 233) (8).

Durant el període del bienni negre, i per iniciativa del Domènec Ramon, Talens, Peris i Robuster es volia organitzar un Sindicat de Funcionaris de Comunicacions. El Sindicat de Funcionaris de Correus de la CNT es va oposar a aquest nou projecte, doncs en existir ja una organització sindical dels treballadors en aquest camp, argumenta-

ven que tota iniciativa nova significaria la creació d'un sindicat "groc" (9). Malgrat tot, en gener de 1936, es creava la Secció de Funcionaris de Comunicacions, afecte a Esquerra Republicana, com una secció del Partit (10). D'aquesta manera, en haver-se constituït la Secció de Funcionaris de Comunicacions dintre E.R.C., aquest féu pública una allocució que, entre altres extrems, afirmava: "Funcionaris de Comunicacions. Companys: Davant les greus repercussions adverses que sobre nosaltres fan recaure els esdeveniments de caire polític pels quals passa el nostre País, és necessari, indispensable, urgent, si no volem desaparèixer, que cessi, d'una vegada, l'estat de passivitat a què venim sotmesos".

(...) "Si ens parem a comparar els partits polítics que han governat el País veurem diferències fonamentals. Els anomenats de dreta, sostenidors dels privilegis dels qui tot ho tenen; i enfront dels dits partits reaccionaris, dirigits i formats per homes de mentalitat arcaica, es troben els que propugnen pel millorament moral i material de la classe humil i treballadora; partits que lluiten per l'avenç social que enlairant l'home el posi en condicions de millorar-se constantment, i afavorir, així, la marxa progressiva de la Humanitat".

(...) "Per la nostra classe, pels funcionaris de Comunicacions que formen enmig dels pàries de l'Estat, l'elecció no es dubtosa; quantes vegades se'ns ha invitat a exposar la nostra opinió per mitjà del sufragi, altres tantes vegades ho tenim demostrat; però, això, no és prou. Sense l'ajut efectiu i continuat; sense sacrificis econòmics; sense disciplina política; sense lluitar cada dia per l'efectivitat dels nostres ideals, els governants d'esquerra es trobaran en dificultats gairebé insuperables per

a assolir el poder.(...)"

"Es hora, ja, que ens imposem el deure d'ajudar amb entusiasme i lluitar amb energia pel triomf i pel manteniment dels postulats que segueixen i practiquen els homes liberals del País; tans sols així, pot acabar la persecució de què s'ó objecte i es pot aconseguir que es restableixi la justícia i la imposició d'un règim democràtic i liberal que faciliti l'avençament social".

(...) "A Espanya, i per tant a Catalunya existeixen diversos partits polítics que amb diferències i fins i tot de tàctica, lluiten per a un sistema de govern que, entre altres fins, enlairi moralment i materialment la classe treballadora, amb qualsevol d'ells, segurament, ens trobariem identificats. Però, per les característiques especials que es donen dins la nostra Regió, "Esquerra Republicana de Catalunya", reuneix totes les condicions desitjades, perquè afiliant-s'hi els funcionaris de Comunicacions, uns per a emplenar les seves aspiracions, altres per a afinitat i altres, en fi, per l'avantatge de presentar un front comú més fornit davant l'enemic, etc., podem col.laborar amb fe, i observar la disciplina del Partit i defensar els seus principis fins a aconseguir el triomf del seu programa, i millorar-ho, si és possible, amb l'aportació de les nostres peculiars conviccions".

"Fent-ho, així, companys, serà possible que cessi la persecució que tantes víctimes ens ha causat, que es restableixi i se'ns torni allò que se'ns ha arrebatat, i fins i tot se'ns escolti, i donant satisfacció a les nostres modestes aspiracions com a classe i en les més altes de ciutadans, totes elles avui desconegudes".

"Constituïnt amb caràcter provisional un Secretariat dins la disciplina del Partit "Esquerra Republicana de Ca-

talunya", es convocarà en temps oportú els afiliats de Barcelona i delegats comarcals i locals amb l'objecte d'ele_gir el Secretariat definitiu perquè aquest en el seu dia i en tot moment serveixi d'orientació an allò que afecta els nostres serveis i les nostres aspiracions als dirigents del Partit. S'entaularà estreta relació amb els companys d'altres regions afiliats al partit d'esquerra, fins a uni_ficar els treballs conduents a la fi que perseguim".

"Per la present, doncs, companys, se us invita a afiliar-vos sense pèrdua de temps, a la Secció de Funcionaris de Comunicacions, dins al Partit "Esquerra Republicana de Catalunya" des del qual pretenem centralitzar els treballs i estudis que afecten els nostres diversos serveis. A la vegada que us fem present la necessitat urgent que sense dubtes ni falsos prejudicis, entren dins al nostre Partit, us saludem fraternalment, La Comissió". (11)

A continuació, passarem a tractar d'una manera diferen_cciada, la Unió de Rabassaires, a l'apartat 1, el CADCI, a l'apartat 2.

Notes al Capítol VIII.-

- (1) Entrevista amb Sebastià Clara, 14 abril 1982.
- (2) Entrevista amb Sebastià Clara, 14 abril 1982.
- (3) Isidre Molas: El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936), ob.cit., p. 129.
- (4) "La Ht" 1 maig 1934.
- (5) "La Ht" 9 maig 1934; "La Ht" 10 maig 1934.
- (6) "Els companys i simpatitzants d'Esquerra de la indústria Fabril i Tèxtil". "La Ht" 1 maig 1934.
- (7) "La Ht" 5 maig 1934.
- (8) "Als metal·lúrgics militants i simpatitzants d'Esquerra Republicana". "La Ht" 9 maig 1934; "La Ht" 10 maig 1934.
- (9) Entrevista amb Sebastià Clara, 14 abril 1982.
- (10) "Els funcionaris de Comunicacions ingressen a l'Esquerra Republicana de Catalunya". "La Ht" 11 gener 1936.
- (11) "Els funcionaris de Comunicacions ingressen a l'Esquerra Republicana de Catalunya". "La Ht" 11 gener 1936.

1. LA UNIÓN DE RABASSAIRES.

La Unió de Rabassaires fou una organització sindical que estigué sota l'òrbita d'Esquerra Republicana durant un període important de la Segona República, principalment al voltant de la tendència del Partit que encapçalava Lluís Companys (1), però fonamentalment els anys 1931, 1932 i començament de 1933. Albert Balcells, quan parla del conflicte rabassaire durant el període republicà, concretat en la lluita entre parcers i propietaris agraris, afirma que se centrà en la crisi del ram vitivinícola, sobre la qual incidí, naturalment, la depressió econòmica internacional que començà l'any 1929. Aleshores, assenyala: "Això havia de menar a un augment del malestar al camp, malestar que com a conseqüència de la conjuntura política trobà fàcilment audiència davant els organismes del novell règim autònom, el govern de la Generalitat i el Parlament de Catalunya, ja que hi exercí un predomini indiscutible un partit, l'Esquerra Republicana de Catalunya, una part dels components de la qual eren els mateixos que des de deu anys enrera estaven en estret contacte amb els dirigents camperols de la Unió de Rabassaires; de fet, a ells devia el partit una bona part dels seus triomfs electorals de l'abril de 1931, del novembre de 1932 i del gener de 1934" (2).

D'altra banda, s'assenyala també les interrelacions entre Esquerra Republicana, la Unió de Rabassaires i el problema agrari català quan s'afirma: "És un fet que l'Esquerra va cercar el favor dels pagesos per tal d'arribar al poder i de mantenir-s'hi a canvi de la promulgació de lleis favorables als arrendataris i parcers, com també és

veritat que alguns dels membres més importants del partit, enduts per l'apassionament de les campanyes electorals, es deixaren arrossegar per una demagògia que prometia allò que sabia que no podria donar. Com veureu més endavant, però, resulta força discutible deduir d'això que el problema fou artificialment creat i aguditzat per l'Esquerra, com solien dir l'Institut Agrícola de Sant Isidre, els portaveus oficials i oficiosos dels propietaris i fins i tot la mateixa Lliga Catalana; igualment exposat seria concloure que les rivalitats polítiques entre els dos grans partits catalans enverinaren la qüestió i dificultaren una solució pacífica i de compromís entre pagesos i terratinents, com opinava "La Pagesia", l'òrgan de la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya" (3). I, en aquest mateix sentit, Balcells també remarca: "Certament, el problema era d'ordre econòmic i, com acabem de veure, econòmiques eren les causes de la seva exacerbació durant la dècada dels trenta. Davant les dades sobre la crisi de la viticultura, algunes d'aportades per representants dels propietaris, l'esclat del conflicte agrari a Catalunya no pot ésser atribuït ni únicament ni principalment als dirigents de la Unió de Rabassaires o a l'Esquerra Republicana, tot i que és indictutible que aquest partit 'encoratjà en alguns casos i en d'altres es negà a reprimir-lo, i això amb la finalitat de crear-se una clientela electoral segura al camp i de desbancar la Lliga que, als districtes rurals, es repenjava en els propietaris". (4).

Les interrelacions entre la Unió de Rabassaires i Esquerra Republicana les podem situar a diversos nivells. En primer terme, ja el 1931, el president de la Unió de Rabassaires era Francesc Riera i Claramunt, i el secretari general era Amadeu Aragay i Daví, ambdós militants d'Es-

guerra Republicana.

D'altra banda, en els diversos mítings i actes de propaganda rabassaire hi prengueren part diversos polítics importants d'Esquerra Republicana: Francesc Riera i Claramunt, Amadeu Aragay, Lluís Companys, Joan Lluís Pujol i Font, Josep Bertran de Quintana, Ramon Bertran i Tàpies, Manuel Galés i Josep A. Trabal, durant els anys 1931 i 1932. Després de les eleccions al Parlament de Catalunya, s'afegiren a aquesta llista de propagandistes d'Esquerra Republicana en els actes rabassaires diversos diputats electes. Així, cal esmentar: Josep Folch i Folch, Francesc Riera i Claramunt, Martí Rouret, Manuel Galés, Pere Mes-tres, Salvador Armendares, Jaume Sallés, Joan Tauler, En-ric Canturri, Pere Cerezo, Antoni Dot i Arxer i Ventura Gassol.

A més, durant el 1931 i el 1932, moments de discussió a les Corts Constituents del projecte de Constitució repu-blicana i del de Reforma Agrària, foren nombrosos els edi-torials i articles apareguts tant a "La Humanitat" com a "L'Opinió" en els quals es tractava del problema agrari tant a Catalunya com a la resta de l'Estat espanyol (5).

En discutir-se el projecte de Constitució a les Corts, el diputat d'Esquerra Republicana Amadeu Aragay va defen-sar dues esmenes del Partit dels articles 42 i 44 del pro-jecte, l'esperit de les quals era de suport a la política de la Unió de Rabassaires i de suport als problemes dels concreateors sense terra. El text de l'esmena a l'article 42 era el següent: "La tierra de propiedad privada tribu-tará al Estado en razón de la riqueza que sea susceptible de producir". L'esmena a l'article 44 propugnava que el propietari de la terra no tingués el dret de quedar-se el producte del treball, és a dir, que no pogués expropriar

el treballador. D'altra banda, en el debat a Corts Constituents sobre el projecte de Reforma Agrària, els diputats d'Esquerra Republicana Lluís Companys i Amadeu Aragay es pronunciaren en el mateix sentit de defensar els interessos dels rabassaires i conreadors sense terra.

Davant de les eleccions al Parlament de Catalunya, la Unió de Rabassaires va trametre una nota (6) en la qual fixava la posició d'aquesta organització enfront la propera lluita electoral. Aquesta afirmava: "El Comitè Central de la Unió de Rabassaires i altres cultivadors del camp de Catalunya ha tractat incidentalment de l'actitud que se li atribueix davant la propera lluita electoral, en vista del qual ha acordat fer públic que com que no es tracta d'una organització política en el sentit corrent del mot, arribada l'hora es reserva el dret, com ha fet fins ara, de recomanar aquelles candidatures o aquells noms dels candidats que més garantia ofereixin als interessos que representa la Unió. Aquest acord no perjudica aquelles determinacions que d'acord amb els reglaments puguin prendre els delegats reunits. Barcelona 10 d'octubre de 1932" (7). Malgrat tot, la Unió de Rabassaires va celebrar una Assemblea a principis de novembre de 1932 en la qual va acordar, en aquells moments, prestar ajut a la candidatura d'Esquerra Republicana (8).

Aprovat l'Estatut de Catalunya i constituït el Parlament català, cal esmentar que a aquesta institució "(...) corresponia la reforma de les relacions entre propietaris i conreadors, en primer lloc perquè el contracte de rabassa morta era privatiu de Catalunya i, després perquè, segons els articles 11 i 12 de l'Estatut, competia a la Generalitat "la legislació exclusiva en matèria civil" -amb excepció del que disposa (...) " (9).

El dia 20 d'abril de 1933, el Conseller de Justícia i Dret de la Generalitat, Pere Coromines, presentà un projecte de llei de Contractes de Conreu a la deliberació del Parlament de Catalunya. La llei de Contractes de Conreu fou votada per aquest Parlament el dia 12 d'abril de 1934. Però, cal esmentar també que "per tal d'evitar l'agreujament de l'agitació camperola amb motiu de les collites de l'estiu i tardor de 1933, el Parlament Català va votar el dia 26 de juny de 1933 una llei per a resoldre els conflictes derivats dels contractes de conreu. Tenia caràcter eventual, mentre s'esperava la promulgació de la llei definitiva que regularia els contractes, però ja avançava la tendència que seguiria aquesta darrera. La llei del 26 de juny de 1933 deixava en suspens totes les resolucions judicials dictades amb anterioritat sobre mancança en el lliurament de les parts de fruit corresponents a l'amo -tant si eren de desnonament com d'embargament-, i declarava que les parts interessades haurien d'acudir a unes Comissions Arbitrals creades per la llei, comissions que dictarien les normes de pagament d'acord amb el que preceptuava aquesta llei" (10).

Però aquesta important adhesió de la Unió de Rabassaires al partit d'Esquerra Republicana sofriria una mutació en aquesta tendència. "Durant l'estiu de 1933 es preparava un canvi a la Unió de Rabassaires. En realitat no afectà la seva línia estratègica, però sí que va repercutir en el seu to polític. A finals de setembre de 1933 hi va haver un distanciament de l'Esquerra, amb la qual tan íntimament el moviment rabassaire havia estat lligat fins aleshores. En renovar-se el comitè directiu, tres dels quatre membres que foren substituïts eren gent de l'Esquerra. En aquell mateix moment un altre fet subratlla l'actitud de descon-

fiança i d'independència relatives en relació amb el partit que governava Catalunya. El conseller d'Agricultura de la Generalitat, Pere Mies, dirigent de la U.S.A. i propietari rural, va dirigir una circular als jutjats de primera instància perquè s'ocupessin de la resolució dels plets pendants, i la Unió de Rabassaires, que va considerar-la contrària als seus interessos, demanà a Macià que Mies abandonés la Generalitat. Poc després, el conseller d'Agricultura presentava la dimissió" (11).

Amb data de 29 de setembre de 1933, i com a conseqüència de la circular del conseller d'Agricultura, Pere Mies, als alcaldes, es féu pública una nota del Comitè Central de la "Unió de Rabassaires" en la qual s'adreçava una protesta al Govern de la Generalitat per la decisió adoptada per l'esmentat conseller, que representava una vulneració de la Llei de conflictes del camp votada pel Parlament català. En conseqüència, l'esmentat Comitè entenia que per a la defensa de les conquestes assolides legalment fins llavors i per a complementar-les no podia comptar més que amb els "propis mitjans i les pròpies forces", que es proposava exercir. Signaven la comunicació Pau Baqués, secretari, i Josep Calvet, president (12). A més, després d'aquests edeveniments. Amadeu Aragay, secretari general de la Unió de Rabassaires, adreçà una carta a Francesc Macià, com a president del directori d'Esquerra Republicana, per la qual renunciava a l'acta de diputat a les Corts Constituents i a la de regidor de l'Ajuntament de Barcelona (13). D'altra banda, el Consell Central de la Unió de Rabassaires va convocar assemblea extraordinària per al dia 5 d'octubre per donar compte de la posició a adoptar davant la circular del Consell d'Agricultura de la Generalitat (14).

En aquesta moments, s'havia produït dins de la Unió de Rabassaires un descontentament general per la publicació de la circular del conseller d'Agricultura, Pere Mies, que feia referència als conflictes derivats dels contractes de conreu. I a conseqüència d'aquest descontentament, la Unió de Rabassaires es disposava a separar-se del partit d'Esquerra Republicana (15).

El dia 5 d'octubre de 1933, tingué lloc, al cinema Broadway, del carrer de la Unió, 7, l'anunciada assemblea extraordinària de delegats de la Unió de Rabassaires, per tal de tractar de la situació creada per la interpretació oficial de la llei del 26 de juny i acords a adoptar sobre aquesta (16). Obert l'acte pel president de la Unió, Josep Calvet, prengué la paraula Amadeu Aragay, el qual examinà el curs de la qüestió suscitada darrerament entre el Govern de la Generalitat i els rabassaires qualificant la primera circular del conseller d'Agricultura com una traïdoria d'Esquerra Republicana als seus compromisos amb els conreadors del camp. Digué que la segona circular del mateix Pere Mies era més traïdora, encara, que la primera, éssent una clara demostració d'això el fet que, segons Amadeu Aragay, els centenars de denúncies presentades pels propietaris, per suposats lladronicis, contra els rebassaires, anaven a prendre estat oficial en ésser cursades tot just apareguda aquella circular. Tot seguit, Amadeu Aragay passà a examinar la circular publicada el 6 d'octubre pel conseller de Justícia, Pere Coromines, la qual venia a resoldre el conflicte creat per Pere Mies, i constituïa la fidel interpretació de la llei. A més, afirmà que la seva actitud fou adoptada per salvar els rabassaires i per salvar l'Esquerra Republicana, perquè si aquesta no hagués rectificat a temps hauria comès una veritable estafa. Després,

s'oposà al fet que la Unió de Rabassaires es lligués a l'Esquerra Republicana: "Molt bé que els rabassaires pel seu compte es comprometin amb aquest partit, com poden fer-ho, si els sembla, amb un altre, però la Unió, com a tal, no pot adherir-se a cap organització política. La Unió de Rabassaires recolzarà només, sense compromís, el partit que tingui més probabilitats d'afavorir els interessos del rebassaire" (17).

Després pronuncià unes breus paraules Lluís Companys i afirmà que estava al costat dels rabassaires, encara que ell fos home de partit. I es retirà tot seguit, una vegada hagué remarcat que ho feia per no entorpir la marxa de l'Assemblea (18).

A continuació, prengué la paraula Pau Padró per afirmar que la Unió de Rabassaires era una organització de classe i que no havia de ficar-se en política, i s'havia de limitar només a defensar els interessos dels seus afiliats (19).

Finalment, tornà a prendre la paraula Amadeu Aragay per remarcar que la Unió de Rabassaires estava a l'expectativa. Al·ludí la circular de justícia en virtut de la qual ningú, amb el pretext que no es compleixin els contractes, no podia recórrer als jutges, sinó que estava obligat a fer-ho davant les comissions arbitral agrícoles. En darrer terme, digué que tenia la prova que s'havien donat ordres a les entitats perquè s'abstinguessin d'intervenir en el conflictes si no hi havia cap desordre públic. Aconsellà als rabassaires que evitessin els desordres i que si alguna autoritat subalterna, sense que s'hi donés moitu, hi intervenia, fos denunciada a la Unió de Rabassaires (20).

Tenint en compte que l'assemblea era extraordinària i

que s'havia enllestit l'ordre del dia, el president Amadeu Aragay aixecà la sessió (21).

Malgrat les conclusions d'aquesta assemblea de la Unió de Rabassaires, Francesc Riera i Claramunt visità el dia 5 d'octubre el President de la Generalitat per tractar dels afers dels rabassaires, a la sortida, en ésser interrogat pels informadors, afirmà: "La darrera disposició del Govern de la Generalitat porta la Llei de contractes de conreu al seu lloc, mentre que el que s'havia fet fins ara en aquest sentit no era res més que vulnerar-ne els principis jurídics. Així és que la Unió de Rabassaires s'ha donat per sa tisfeta i seguirà donant suport a l'Esquerra Republicana de Catalunya" (22).

En convocar-se les eleccions legislatives del 19 de novembre de 1933, la Unió de Rabassaires i altres conreadors del camp de Catalunya celebrà una assemblea general extraordinària de delegats, el 31 d'octubre de 1933, per definir la posició a adoptar. El secretari general, Amadeu Aragay, donà compte d'unes gestions realitzades: en discutir-se al si del Directori d'Esquerra Republicana, al qual pertanyia, l'oportunitat d'establir pactes o aliances de caràcter electoral, manifestà la conveniència que fos consultada la Unió de Rabassaires, i per això fou cridat per Francesc Macià el president d'aquesta entitat, Josep Calvet. Aleshores, Francesc Macià acabà per oferir dos llocs als rabassaires a la candidatura del Partit. Amadeu Aragay opinà que no s'havia de portar a cap un pacte o aliança amb Esquerra Republicana com si es tractés de forces polítiques diferents, sinó abonar la candidatura d'aquest partit perquè entenia que era el que millor havia defensat els interessos dels rabassaires. Finalment, després d'una àmplia discussió sobre si la Unió de Rabassaires havia